

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Finanční produkty ve výuce na středních školách
Financial Products in Secondary School Education

Bc. Romana Grausgruberová

Vedoucí práce: PhDr. Milena Tichá, CSc.
Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a střední školy český jazyk — základy společenských věd (N ČJ-ZSV)

Odevzdáním této diplomové práce na téma Finanční produkty ve výuce na středních školách potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 15.04.2024

Ráda bych poděkovala vedoucí této práce PhDr. Mileně Tiché, CSc. nejen za její vedení práce a cenné rady, ale i za vřelý přístup během studií. Poděkování pak patří i účastníkům, kteří se ochotně zúčastnili výzkumu k této diplomové práci.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá rozbohem výuky finančních produktů na různých typech středních škol a gymnázií se zvláštním zřetelem na porovnávání výuky této problematiky.

V teoretické části se zaměřuje na teoretickou znalost finančních produktů, jejich klasifikaci a terminologii. Vysvětluje jednotlivé typy finančních produktů, jako jsou spořicí a investiční produkty, úvěry a různé formy pojištění. U každého finančního produktu jsou zdůrazněny jeho výhody i nevýhody s důrazem na kritické myšlení při výběru nejvhodnějšího produktu.

Praktická část se opírá o obsahovou analýzu RVP a ŠVP jako o rámcová východiska pro výuku finančních produktů na středních školách a gymnáziích. Výzkum se následně snaží odpovědět na otázku, jak vypadá výuka finančních produktů v praxi. Reálnou situaci ve výuce nastiňují učitelé formou hloubkových rozhovorů. Ten se zaměřuje na různé přístupy a metody ve výuce, využívané materiály, zapojení praktického porozumění studentů, ale i na samotný přístup k tématu výuky finanční gramotnosti, jíž jsou finanční produkty neoddělitelnou součástí.

Během výzkumu byly zjištěny mnohé rozdílnosti, ale i podobnosti. V zásadě všichni účastníci rozhovorů považují výuku finančních produktů za velice důležitou a směřují k neustálému zlepšování své výuky. Různí se však přístupy k jednotlivým metodám nebo možné překážky, které učitele ve výuce omezují.

Práce v závěru navrhuje možná řešení těchto omezení a představuje přehled vybraných výukových metod, které co nejefektivněji směřují k praktickému uchopení teoretických znalostí u studentů a jejich využití v reálném životě.

KLÍČOVÁ SLOVA

Finanční produkty, finanční gramotnost, výuka, střední škola, rámcové a školní vzdělávací programy, kvalitativní výzkum

ABSTRACT

The thesis deals with the analysis of the teaching of financial products in different types of secondary schools and grammar schools with special attention to the comparison of teaching of this issue. In the theoretical part it focuses on the theoretical knowledge of financial products, their classification and terminology. It explains the different types of financial products, such as savings and investment products, loans and various forms of insurance. The advantages and disadvantages of each financial product are highlighted, with an emphasis on critical thinking in choosing the most appropriate product.

The practical part is based on a content analysis of the Framework Education Programme and School Education Programme as a framework for teaching financial products in secondary schools and grammar schools. The research then seeks to answer the question of what teaching financial products looks like in practice. The real situation in teaching is outlined by teachers in the form of in-depth interviews. This focuses on different approaches and methods in teaching, the materials used, the involvement of students' practical understanding, but also on the approach to the topic of teaching financial literacy itself, of which financial products are an integral part.

During the research, many differences but also similarities were found. In principle, all the interviewees consider teaching financial products to be very important and aim to continuously improve their teaching. However, they differ in their approaches to the different methods or in the possible obstacles that limit teachers in their teaching.

The thesis concludes by suggesting possible solutions to these limitations and presents an overview of selected teaching methods that most effectively aim at practical grasp of theoretical knowledge by students and its application in real life.

KEYWORDS

Financial Products, Financial Education, Teaching, High School, Framework and School Curricula, Qualitative Research

Obsah

Úvod	7
1 Teoretická část – finanční produkty	9
1.1 Definice a základní pojmy	9
1.1.1 Banky a bankovní systém	9
1.2 Finanční produkty	13
1.2.1 Spořicí a investiční produkty	13
1.2.2 Investice – cenné papíry	18
1.2.3 Investování – kryptoměny	21
1.2.4 Alternativní způsoby investování	22
1.2.5 Úvěry	24
1.2.6 Pojištění	33
2 Praktická část	37
2.1 Metodologická východiska	37
2.1.1 Kvalitativní přístup v pedagogickém výzkumu	40
2.1.2 Hlubkový rozhovor	41
2.2 Kvalitativní výzkumná sonda	43
2.2.1 Návrh plánu výzkumu	43
2.2.2 Metody výzkumné sondy	45
2.2.3 Výzkumy v minulosti	45
2.3 Rozbor pedagogických vzdělávacích dokumentů	49
2.3.1 RVP	49
2.3.2 ŠVP	59
2.4 Výběr účastníků k hlubkovému rozhovoru	61
2.4.1 Etické zásady výzkumu	62

2.5	ROZBOR HLOUBKOVÉHO ROZHOVORU	63
2.5.1	Průběh rozhovorů	66
2.5.2	Otázky v rozhovoru	66
2.5.3	Vyhodnocení výzkumné sondy	68
2.5.4	Shrnutí	77
2.6	DIDAKTIKA – metody ve výuce a materiály.....	81
2.6.1	Materiály pro výuku finančních produktů	81
2.6.2	Metody ve výuce finančních produktů	85
	Závěr.....	89
	Seznam použitých informačních zdrojů	91

Úvod

Finanční produkty jsou jedním z témat finanční gramotnosti jak na základních, tak středních školách a gymnáziích. V dnešním konzumním světě je toto téma čím dál tím aktuálnější. Rozumět této problematice je klíčové z několika důvodů. Finanční svět se stává stále složitějším a nabídka produktů je čím dál tím širší, schopnost orientovat se v nich a umět efektivně pracovat se svými financemi vyžaduje znalost různých finančních produktů a nástrojů. (Nejen) díky školní výuce by se měli studenti naučit lépe plánovat své cíle a vhodně zvolit finanční produkt k jejich individuálním potřebám a k účinnému hospodaření domácnosti, aby lépe dosáhli finanční stability a byli schopni zajistit se na nejistou budoucnost a nepředvídatelné situace.

V kontextu rychle se rozvíjejícího digitálního světa a zrychlujícího se tempa na finančním trhu je základní orientace v problematice finančních produktů zásadní nejen pro studenta samotného, ale i pro tržní ekonomiku jako takovou.

Během studia vysoké školy jsem se nejednou setkala s tématem finančních produktů. Zabývali jsme se tímto tématem i v rámci výběrového kurzu *Finanční gramotnost ve výuce na ZŠ a SŠ*, který mě jen utvrdil v názoru, jak důležitá je finanční gramotnost u mladých lidí. Samotné téma finančních produktů je sice poměrně obsáhlé, a právě kvůli své komplexnosti často i poměrně složité, především pro mladého člověka bez předchozích osobních zkušeností, nicméně se s ním setkáváme všichni v každodenním životě a je aktuálním tématem i u mladistvých. Osobní zkušenost je však taková, že je toto téma ve školách velice zanedbávané z různých důvodů anebo že mají vystudovaní lidé pouze teoretické znalosti, ale v praxi se ve finančním světě zcela ztrácejí. Nedá se samozřejmě generalizovat tato zkušenost na celkové školství, takovou osobní zkušenost nemám, nicméně i práce proto jsem si vybrala toto téma. Vztah k tématu je poměrně osobní a ráda bych touto prací přinesla alespoň základní vhled do výuky finančních produktů na středních školách a gymnáziích, kde se předpokládá již hrubá znalost této oblasti ze základních škol a nižších stupňů víceletých gymnázií a kde se mohou finanční produkty rozebírat hlouběji.

Teoretická část práce se opírá o teoretickou znalost finančních produktů, jejich definici, rozdělení a o terminologii s tím spojenou. Každý produkt je stručně vymezen a jsou u něj uvedeny jeho výhody a nevýhody, na které by měl být student upozorněn a které by měl znát

při své při své volbě konkrétních finančních produktů. Obsah teoretické části by měl být zároveň obsahem výuky o finančních produktech na středních školách a gymnáziích.

Jaké výstupy by měl student splnit a jaké znalosti si odnést, tím se zabývá praktická část. Ta se zabývá výstupy, které by měl student splnit, znalostmi, jež by si měl odnést, a spočívá v analýze RVP a dalších podpůrných materiálů jak pro studenty, tak vyučující.

Cílem této práce není popsat podrobně všechny finanční produkty na finančním trhu a rozebírat různé konkrétní nabídky, nýbrž primárním cílem je komparace výuky tohoto okruhu učiva na různých typech středních škol a gymnáziích, přičemž se opírá právě o analýzu dostupných dokumentů sloužících k vymezení rámce a obsahu učiva. Metodou využitou k tomuto srovnávání je kvalitativní výzkum, pomocí něž se práce snaží uchopit rozmanitost výukových metod, přístupů a obsahu učiva o finančních produktech a zároveň zmapovat, jakým způsobem jsou neb nejsou dodržovány dokumenty jako RVP a ŠVP. Otázky hloubkového strukturovaného rozhovoru s respondenty se zaměřují na to, jak se konkrétní učitelé z různých škol vypořádávají s výukou této specifické oblasti.

Odpověďmi na tyto otázky by měla práce poskytnout důležitý vhled do současné situace na středních odborných školách a gymnáziích. Vzhledem k výběru a počtu respondentů nemohou být výsledky reprezentativní, jde však o náhled do situace, který by mohl alespoň předat hrubou představu o poměrech na školách a který by mohl poskytnout podněty ke zvýšení finanční gramotnosti se zaměřením na finanční produkty u mladé generace a také ke zlepšení celkové situace a podmínek výuky na školách.

1 Teoretická část – finanční produkty

1.1 Definice a základní pojmy

Tématem této práce jsou finanční produkty. Na úvod by tedy bylo záhodno prvně definovat, co to vůbec **finanční produkty** jsou. Jednou z hlavních definic slova „produkt“ v obecném slova smyslu je *předmět vzniklý výrobním procesem, respektive úhrn všech výrobků vyrobených ve společnosti za určité období*.¹ Pro pojetí finančního produktu však nejde ani tak o výrobek, jako službu či určitý nástroj.

Takových produktů je velké množství. Dle účelu daného produktu se dělí do různých kategorií. V základu je dělíme na produkty **spořicí a investiční, úvěrové a pojišťovací**. Finanční produkty jsou různými nástroji a službami, které jsou nabízeny finančními institucemi (např. bankami), přičemž každý produkt má nějaký cíl – ať už zhodnotit finanční prostředky nebo s nimi pracovat v rámci půjček aj.²

Teoretická část práce se zaměřuje na základní dělení finančních produktů, přičemž se zaměřuje na vybrané produkty a jejich stručnou charakteristiku. Rozbor konkrétních nabídek finančních produktů na současném finančním trhu není cílem této práce. Důležité je také si uvědomit, že finanční trh je velmi proměnlivý, proto se teoretická část věnuje pouze široce obecným definicím a charakteristikám jednotlivých produktů. Informace z použité odborné literatury, jejíž vydání je staršího data v rámci několika let, jsou ověřovány v aktuálním čase vypracovávání této práce na aktuálním finančním trhu a případně o tuto aktualizaci doplněny.

1.1.1 Banky a bankovní systém

Finanční produkt je možné sjednat u mnoha druhů společností a institucí, nejen u bank, jak si s největší pravděpodobností každý primárně představí – **banky** jsou pouze jedněmi z několika finančních institucí. Na českém trhu kromě nich fungují také finančně poradenské společnosti, investiční společnosti, penzijní fondy nebo stavební spořitelny, ale i zdravotní

¹SLOVNÍK spisovného jazyka českého [online]. 2023 [cit. 2023-11-20]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=produkt&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

²JANDA, Josef. Spořit nebo investovat? Finance pro každého. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3670-9, s. 13

a jiné pojišťovny; řadí se sem též obchod s cennými papíry, družstevní záložny, profesní asociace a finanční skupiny.³

Hlavním cílem bank je především přijímat vklady nebo naopak poskytovat úvěry. K září 2023 čítáme v České republice 45 aktivně působících bank a poboček zahraničních bank (bez ČNB).⁴

Česká národní banka

Nad všemi obchodními bankami, které nám právě poskytují různé služby, stojí Česká národní banka (dále jen ČNB), která dohlíží na jejich fungování. Tento bankovní systém nazýváme tzv. dvoustupňový, přičemž systémem myslíme jednoduše soustavu všech finančních institucí, které v rámci České republiky poskytují bankovní služby.⁵

ČNB je centrální bankou zřízenou zákonem č. 5/1993 Sb., o České národní bance, je tedy státní institucí, nikoli podnikatelským subjektem. Kromě dohlížení nad fungováním bank je jejím hlavním cílem udržování cenové stability a není-li to na úkor jejího cíle, směřuje také k udržitelnému hospodářskému růstu a stará se o bezpečné fungování finančního systému v zemi. Těchto cílů ČNB dosahuje tím, že určuje měnovou politiku, vydává hotovostní měnu, řídí peněžní oběh a pomocí vyhlášek a opatření rozhoduje o podmínkách pro vstup do bankovního sektoru a ovlivňuje následnou činnost.

Žádný finanční produkt nabízený bankou či jakoukoli jinou finanční institucí nesmí být v rozporu s pravidly a předpisy vydanými ČNB.⁶

Obchodní banky

Obchodní banky (dále jen banky) jsou právnickou osobou založenou jako akciová společnost se sídlem v České republice, jež musí splňovat požadavky stanovené zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách. Při splnění všech požadavků mohou získat licenci, o jejímž vydání však rozhoduje ČNB. Bez této licence nemohou banky poskytovat bankovní služby. Kromě přijímání vkladů a půjčování peněz mohou banky také např. provádět devizové (měnové)

³ JANDA, Josef. Spořit nebo investovat? Finance pro každého. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3670-9, s. 13

⁴Bankovní statistika - Česká národní banka [online]. 2023 [cit. 2023-11-20]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/bankovni-statistika/bankovni-statistika/

⁵Co je to bankovní systém? - Finanční vzdělávání. [online] Dostupné z: <https://www.financnivzdelavani.cz/svet-financi/bankovnictvi/co-je-to-bankovni-system> [20.11.2023].

⁶ KALABIS, Zbyněk. *Základy bankovnictví: bankovní obchody, služby, operace a rizika*. Brno: BizBooks, 2012. ISBN 978-80-265-0001-8. Str. 9

operace (tzn. směnárenskou činnost nebo bezhotovostní platební styk) či obchodovat s cennými papíry a další. K veškerým těmto činnostem však musí být udělené v bankovní licence.

Po vstupu ČR do Evropské unie byl přijat také koncept tzv. jednotných bankovních licencí, který umožňuje jakékoli zahraniční bance s licencí z kterékoli členské země EU+ nabízet své bankovní služby v ČR pouze na základě oznámení ČNB. I tyto banky tak stále podléhají kontrole ČNB ohledně dodržování podmínek vstupu a fungování, které jsou samozřejmě vymezeny konkrétními právními předpisy. Samotná činnost takové banky však podléhá dozorovému orgánu domovského státu.⁷

Výše **aktiv** a **pasiv** bank se musí vždy rovnat. Pasivy rozumíme zdroje financování obchodní banky, a to jak cizí, tak vlastní. Vlastním zdrojem je akciový kapitál, tedy její základní jmění. Cizí zdroje vytvářejí právě vklady klientů, řadíme sem však i úvěry, které bance poskytne jiná nebo ČNB.

Aktiva pak uvádějí, jakým způsobem byly tyto zdroje použity, tedy jakým způsobem je investuje a zároveň tím označujeme vše, co daná společnost vlastní. Sem se řadí úvěry, které banka poskytuje svým klientům nebo jiným obchodním bankám. Za úvěry banka dostává úroky a jedná se o největší část aktiv bank. Kromě úvěrů je součástí aktiv také hotovost ve všech měnách, různé vklady nebo nakoupené cenné papíry; řadí se k nim i majetek hmotný i nehmotný, jako např. prostory nebo různé softwary apod.

Zisk takové banky je z největší části tvořen rozdílem mezi přijatými a placenými úroky. Pro co největší zisk však banky zavádějí i různé poplatky za své služby. Informace o ziscích by měly být vždy dostupné ve výroční zprávě dané banky.⁸

Proč je znalost fungování bank pro studenta střední školy důležitá? Pokud se chceme orientovat v problematice finančních produktů, je zapotřebí, abychom znali i „druhou stranu mince“, a to že banky nejsou institucí, která by nám poskytovala své produkty ze své dobroty. I banky z nich musejí něco mít, a tak je zásadní si uvědomit, na jakém základě banky vůbec fungují a co z toho ony budou mít, než se rozhodneme pro velmi lákavou

⁷ KALABIS, Zbyněk. *Základy bankovnictví: bankovní obchody, služby, operace a rizika*. Brno: BizBooks, 2012. ISBN 978-80-265-0001-8. Str. 7

⁸ Tamtéž, str. 11-15

nabídku, která je nám jakýmkoli způsobem předkládána. Když to zcela zjednodušíme, banky ve své podstatě potřebují, aby se člověk zadlužoval a utrácel. S tímto uvědoměním by finančně gramotný absolvent střední odborné školy či gymnázia měl bezpochyby odcházet.

Za zmínku v rámci bankovního systému jistě stojí i Česká bankovní asociace (ČBA), která byla založena r. 1990. Jedná se o dobrovolné sdružení bank a stavebních spořitelů působících na českém trhu, které podporují rozvoj českého bankovního sektoru, ekonomiky a finanční gramotnosti Čechů.⁹

Z pohledu této práce je právě ČBA velice významnou součástí šíření finanční vzdělanosti, realizuje mnoho vzdělávacích projektů pro širokou veřejnost dostupných nejen pro žáky i studenty moderním a atraktivním způsobem. Mimo to se ale zabývá i podporou digitalizace, prevencí finanční a kybernetické kriminality aj., což významně ovlivňuje fungování poskytovaných bankovních služeb.

Podílí se také na prosazování společných zájmů ve vztahu k Parlamentu ČR, vládě, ČNB i dalším právním subjektům a napomáhá s bankovní legislativou a jejím sladění se s legislativou EU – od r. 2004 je totiž plnohodnotným členem Evropské bankovní federace (FBE) a Evropské bankovní rady (EPC).¹⁰

⁹ Co děláme – Česká bankovní asociace [online] Dostupné z: <https://cbaonline.cz/co-delame> [20.11.2023].

¹⁰ Tamtéž

1.2 Finanční produkty

Jak již bylo zmíněno, finanční produkty je možné obecně rozdělit na tři části: jak a kam peníze uložit (spoření), jak a kde si peníze půjčit (půjčky) a jak se zajistit proti rizikům (pojištění). Využívat je může jak fyzická osoba, tak právnická osoba, státní instituce nebo investiční subjekt. Pro každý subjekt jsou konkrétní finanční produkty upraveny „na míru“, tato práce se však věnuje primárně těm pro fyzické osoby, tedy takovým, jaké využijí studenti ve svém osobním životě.

1.2.1 Spořicí a investiční produkty

Pokud chceme uložit své peníze nebo zhodnotit své přebytečné (volné) finanční prostředky, tedy zabránit jejich znehodnocení nebo je proměnit v ještě větší zisk, můžeme využít spořicí nebo investiční finanční produkty. Tomu, jaké nejčastější typy produktů k tomu můžeme zvolit se věnují následující kapitoly.¹¹

Bankovní vklady

Běžný účet slouží k tomu, aby na něm docházelo k hospodaření s penězi a prováděly se na něm další běžné finanční operace. Neslouží ale k dlouhodobému ukládání peněz. U běžného účtu je možné využívat své finance na další bankovní služby s tím spojené. Jeho výhodou je např. jednoduché založení účtu a snadná dostupnost financí, nevýhodou naopak minimální, často až nulové zúročení peněz, poplatky za jeho vedení nebo též rizika spojená s lidským faktorem, jako právě i zmiňovaná příliš snadná dostupnost peněz, díky které nás láká peníze utrácet.¹²

Peníze na něm tedy sice ukládat můžeme, ztrácejí však na své hodnotě a nejsou nijak zhodnoceny. Při spoření je pro však podstatné zhodnocení peněz. To můžeme několika následujícími způsoby.

¹¹ Výsledky měření finanční gramotnosti 2020: FINANČNÍ PRODUKTY A SPOTŘEBITELSKÉ ÚVĚRY. Ministerstvo financí ČR - Proč se finančně vzdělávat? [online] Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/financni-produkty-a-spotrebitelske-uvery-3242/> [20.11.2023].

¹² KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Str. 58

Spořicí účet

Jedná se o typ bankovního účtu, na který se průběžně ukládají volné finanční prostředky za účelem jejich zúročení. Vklady nebývají omezeny, je možné je provádět libovolně v různých výších. Je určen k dlouhodobému spoření, aby se připisovaný úrok na zhodnocení projevil. Ten nebývá tak vysoký, aby dorovnával výši inflace nebo ji převýšil, jeho výhoda však tkví v jeho snadné dostupnosti (na finančním trhu existuje spousta spořicích účtů a jeho založení je velice jednoduché) a většinou též ve snadné a rychlé dostupnosti financí.¹³

Úrokové sazby spořicího účtu se u jednotlivých bank liší, stejně tak jako minimální výše vkladu, podmínky vedení účtu, poplatky aj. Existují proto i různé typy spořicích účtů – kromě běžných můžeme zmínit i termínované spořicí účty (vklady), které mají upravené podmínky vkládání pouze na určitou dobu, během které nelze peníze vybrat, nebo depozitní spořicí účty, které jsou též omezeny dobou a nemožností finance předčasně vybrat. Roli tedy hraje nejen výše úroku, ale také podmínky, za kterých je tento úrok možné získat, jako je možnost vkládání peněz na účet, výpovědní lhůta, poplatky aj. Je-li některá z podmínek porušena, jako např. nedodržení výpovědní lhůty a předčasný výběr peněz, může dojít k sankcím formou poplatku či snížení úrokové sazby.¹⁴

Smyslem spořicích účtů je oddělení finančních prostředků, o kterých víme, že je nebudeme po nějaký čas potřebovat, ale zároveň budou díky nim zhodnoceny.

Termínovaný vklad je takový typ spořicího účtu, u kterého je předem určena fixní výše vkladu a je stanovena doba, po kterou není možné peníze vybrat; to mohou být dny, měsíce i roky. Zároveň je předem daný úrok, kterým bude daná částka zhodnocena. Rozhodne-li se majitel účtu své finance na termínovaném vkladu ponechat a po uplynutí lhůty je nevybere, může dojít k obnovení vkladu za původních podmínek. Pokud není dodržena doba pro úročení, je možné spoření předčasně ukončit za sankční poplatek.¹⁵

¹³ Tamtéž, str. 58

¹⁴ Spořicí nebo vkladový účet - Finanční vzdělávání. Úvod - Finanční vzdělávání [online] Dostupné z: <https://www.financnivzdelavani.cz/svet-financi/bankovnictvi/bankovni-produkty/sporici-nebo-vkladovy-ucet> [20.11.2023].

¹⁵ KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Str. 58

Stavební spoření

Jak už samotný název napovídá, stavební spoření slouží především ke spoření za účelem financování bydlení, ať už se jedná o koupi bytu, stavbu domu, rekonstrukci aj. Váže se díky tomu na právo na poskytnutí úvěru. Smlouva na tento typ spoření se uzavírá na určitou cílovou částku. U stavebního spoření je nutné ukládat finanční prostředky po dobu minimálně 6 let, do té doby není možné s prostředky nijak manipulovat. Značnou výhodou, oproti předchozím typům finančních produktů, je státní podpora. Její výše se odvíjí od naspořené částky, zpravidla jde o 10 %, nejvýše je to ale 2 000 Kč ročně, tzn. přesáhne-li roční vklad 20 000 Kč, procento státní podpory se snižuje a částku 2 000 Kč nepřesáhne.¹⁶

Úročení takového účtu již není příliš vysoké, přesto bývá stále vyšší než u většiny spořicíh produktů. Další výhodou je pojištění spoření, které je vždy součástí.

Peníze není nutné použít pouze na bydlení, je možné je vybrat a použít k jakémukoli účelu, stejně tak není nutné využít možnost úvěru. Nevýhodou tohoto typu spoření je ale zejména zmiňovaná dlouhá doba vázanosti (min. 6 let). Pokud je doba překročena, účastník ztrácí nárok na státní podporu a stavební spoření se tak stává zcela nevýhodným. Zároveň ačkoli je možné uzavřít vícero smluv na stavební spoření, státní příspěvek je přidělován pouze jednou na konkrétní osobu. Tou může být i nezletilý, za nějž smlouvu podepíše zákonný zástupce.¹⁷

Penzijní připojištění/doplňkové penzijní spoření

Penzijní připojištění je „*státem regulovaný spořicí produkt dlouhodobého a bezpečného ukládání a zhodnocování peněžních prostředků k zabezpečení na stáří*“¹⁸. V současné době však nelze uzavřít smlouvu na „penzijní připojištění“, nýbrž na doplňkové penzijní spoření, kterým bylo penzijní připojištění nahrazeno. Ti, kteří mají smlouvu uzavřenou, spoří nadále za původně sjednaných podmínek, jedná se tedy o smlouvy nové, a to od r. 2013.

¹⁶ ČSOB – Stavební spoření [online] Dostupné z: <https://www.csob.cz/lide/sporeni/stavebni-sporeni> [20.11.2023].

¹⁷ KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Str. 59

¹⁸ Penzijní připojištění - Asociace penzijních společností ČR. Asociace penzijních společností ČR [online] Dostupné z: <https://www.apscr.cz/penzijni-pripojisti> [20.11.2023]

Při penzijním připojištění účastník vkládá své peníze na penzijní fond, který je spravován penzijní společností, respektive pojišťovnou. Peníze jsou pravidelně ukládány, úročeny, vyplaceny však nejsou jednorázově, ale jako součást měsíční penze po dosažení důchodu.

Zákon č. 427/2011 Sb. je zákon o doplňkovém penzijním spoření, tzv. třetím pilíři. Ten dělá z pojištění občanskou, tedy soukromou záležitost, a upravuje podmínky jak pro občana, tak pro pojišťovací společnosti.¹⁹

Výhody penzijního připojištění jsou pro člověka kromě toho, že je u něj nárok na státní příspěvek, jistě i v tom, že ve spojení s životním pojištěním je možné odečíst daňový bonus od daní z příjmu. Státní příspěvek se odvíjí od výše měsíčního příspěvku. Minimální hodnota příspěvku je aktuálně 100 Kč, maximální hodnota pak 230 Kč.

Vklady, výnosy a státní příspěvky nejsou narozdíl od stavebního spoření pojištěny. Podobně jako stavební spoření je doba, po kterou se ukládají a spoří peníze, předem určena a až po ní nastupuje výplata peněz. Minimální doba pro ukládání peněz je pět let. Pro výběr je však stanovena hranice dosažení určitého věku – u starobního důchodu vzniká konkrétně nárok na penzi od 60 let. Připojištění může být ale sjednáno i na jiné typy důchodu, u těch se pak podmínky liší.²⁰

Penzijní fond uložené peníze i příspěvky od státu dále investuje, z tohoto důvodu se pak výše vyplacených penzí liší. Zhodnocují se tak ve výsledku nejen naše peníze, ale i státní příspěvky.

Zhodnocené finanční prostředky se tradičně získávají penzí, a to buď doživotně, nebo na předem stanovenou dobu. Peníze se i během penze nadále zhodnocují. Zhodnocené peníze je možné získat ale i jinak než penzí. Je možné je vybrat jednorázově za splnění podmínek, tedy minimální doby spoření a dosaženého věku pro důchod, anebo jako odbytné, kdy účastník žádá o vyplacení dříve, než je stanovená doba spoření nebo pokud nedosáhl požadovaného věku. Tím ale přichází o nárok na jejich zhodnocení i na státní příspěvek.

¹⁹ Tamtéž

²⁰ KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Str. 60

Připisované výnosy musí být podle zákona minimálně 85 %. Výše těchto výnosů závisí na zisku penzijního fondu. 5 % zisku fondu jde automaticky do rezervního fondu, o zbylých 10 % rozhodují samotní akcionáři.²¹

Doplňkové penzijní spoření je stále jedním z nejbezpečnějších úspor na důchod. Důchod znamená pro většinu občanů markantní propad v příjmech, takže zajištění se na něj není rozhodně radno podceňovat. Doplnkové penzijní spoření je zřízeno na základě zákona 427/2011 Sb. a pozdější novelizace 377/2015 Sb.²²

Státní příspěvek u doplňkového penzijního spoření činí až 2 760 Kč ročně. Stále má účastník nárok na daňové úlevy. Neopomenutelnou výhodou je příspěvek od zaměstnavatele. Ten je do výše 50 000 Kč osvobozen od zdravotního a sociálního pojištění, zároveň je daňově zvýhodněný a jedná se o daňově uznatelný náklad. Ne každý zaměstnavatel však musí tuto výhodu nabízet.

V současné době funguje na trhu 9 penzijních společností jakožto řádní členové a 1 společnost jakožto přidružený člen.²³

O jaké druhy penze, které mohou být vypláceny z penzijního připojištění, se jedná? Nejběžnějším druhem je starobní, pro níž byly zmíněny podmínky již výše (min. 5 let spoření, dosažení 60 let věku). Dalším typem je výsluhová penze, která umožňuje výběr části prostředků dříve, než vznikne nárok na starobní penzi. Takový nárok vzniká po 15 letech spoření. Třetím typem je invalidní penze, u které jsou podmínkou minimálně tři roky spoření a zároveň pokud se klient stal plně invalidním, což znemožnilo šetření na starobní penzi. Nakonec je to pozůstalostní penze. Pokud účastník zemře a měl sjednanou pozůstalostní penzi, mají na ni nárok pozůstalí.

²¹ Penzijní připojištění - Asociace penzijních společností ČR. Asociace penzijních společností ČR [online] Dostupné z: <https://www.apscr.cz/penzijni-pripojisti> [20.11.2023].

²² Doplnkové penzijní spoření | Penzijko | DPS | Spoření na penzi. Asociace penzijních společností ČR [online] Dostupné z: <https://www.apscr.cz/dopljkove-penzijni-sporeni/> [20.11.2023].

²³ Členové Asociace penzijních společností ČR | Výpis členů. Asociace penzijních společností ČR [online] Dostupné z: <https://www.apscr.cz/dopljkove-penzijni-sporeni/> [20.11.2023].

Zjevnou nevýhodou takového spoření je velmi dlouhá doba spoření. Výnosy penzijních společností jsou velice nízké a často ani zdaleka nedorovná inflaci. Lákavým způsobem šetření je ale pro ty, kteří chtějí ušetřit na daních nebo mají výhodu příplatku od zaměstnavatele.²⁴

1.2.2 Investice – cenné papíry

Výhodnější než bankovní vklady mohou být cenné papíry. Jejich výnos může být mnohonásobně vyšší, než jsou úročené vklady, ale také je zde riziko velkých ztrát. Investice do cenných papírů vyžaduje jisté znalosti a orientaci na trhu s cennými papíry.

Cenné papíry kapitálového trhu

Cenné papíry jsou zvláštní jistiny, které představují majetkové právo na určitou hodnotu. Jsou směnitelné za ostatní formu peněz, s některými je možné i platit (např. směnky, šeky). Cenný papír vydává tzv. emitent. Každý cenný papír představuje určitou nominální hodnotu, tedy takovou, jakou daný cenný papír představuje při jeho vystavení. Liší se od tržní hodnoty (synonymně kurzem), která se mění v závislosti na poptávce a nabídce. Díky porovnání těchto dvou hodnot pak můžeme zhodnotit náš výnos a zároveň je pro nás tento rozdíl důležitý v případě investování.²⁵

Emitent může být jak fyzická, tak právnická osoba, tedy podnik, společnost, jednotlivec nebo stát. Pokud se rozhodujeme pro koupi cenného papíru, je pro nás vždy důležité znát ekonomickou situaci emitenta.

Cenné papíry mohou mít podobu listinnou (papírovou) nebo zaknihovanou, respektive elektronickou, tzn. je veden jako záznam v evidenci. Vlastníme jej buď fyzicky, nebo je o jeho vlastnictví veden pouze záznam. Rozeznáváme pak cenné papíry majetkové, které představují podíl na majetku emitenta a naším výnosem je podíl ze zisku – nejčastěji jsou to akcie nebo podílové listy – nebo cenné papíry úvěrové, tzv. dluhopisy. Dluhopisy proto, že jde vlastně o dluh emitenta vůči majiteli cenného papíru a musí jej do předem určené lhůty

²⁴ JANDA, Josef. *Spořit nebo investovat?* Finance pro každého. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3670-9. Str. 74

²⁵ JANDA, Josef. *Spořit nebo investovat?* Finance pro každého. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3670-9. Str. 91

splatit. Majiteli je vrácena nominální hodnota, avšak po celou dobu lhůty má majitel zisk z úroků. Nevýhodou dluhopisů je to, že narozdíl od majetkových cenných papírů nemá majitel nárok zasahovat do chodu dané instituce a ovlivnit její zisk.²⁶

Majetkové cenné papíry - akcie

Akcie vydávají akciové společnosti a majitel akcie má majetkové právo na určitý podíl ze zisku dané společnosti. Majitel má zároveň díky tomu právo podílet se na řízení a kromě podílu na zisku má právo na podíl ze zbylého majetku, pokud by společnost zanikla.²⁷

Akcii je možné kdykoli zase prodat. Obchoduje se s nimi na burze na základě nabídky a poptávky za tržní cenu, kterou (jak již bylo zmiňováno) nazýváme kurz. Ten ovlivňuje především finanční situace společnosti a spousta dalších faktorů. Pro co nejvyšší výnos to pak funguje tak, že se akci kupují ve chvíli, kdy je kurz co nejnižší, a naopak prodává, když je kurz co nejvyšší, tedy je z něj co největší výnos.

Cílem investora do akcií je zhodnotit svou investici. Finanční výnos pak získá buď jako dividendu, tedy jako podíl na zisku firmy, jako výnos při prodeji, kdy kurz akcie od koupi stoupl, nebo jako ziskat výnos z obojího zmíněného zároveň.

Akcie se často využívají jako prostředek pro rychlejší výdělek. Mohou být např. prostředkem, jak financovat vlastní podnikání a rozvoj a samotná společnost může dále investovat do jiných společností. U akcií se tedy nejedná pouze o soukromé spoření.²⁸

Podílové fondy

Podílové listy podobně jako akcie představují podíl majitele cenného papíru na majetku podílového fondu. Peníze se vkládají na účet investiční společnosti, která tyto fondy zakládá, a dle výše vkladu je pak majiteli připsán příslušný počet podílových listů.

Nevýhodou podílových listů jsou často vyšší vstupní poplatky, které mohou být v řádech tisíců. Kurz podílového listu se pohybuje podle toho, jak úspěšně či neúspěšně investuje podílový fond. Výnos/ztráta pak vychází z rozdílu mezi cenou, za kterou byl podílový fond

²⁶ KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Str. 63

²⁷ Tamtéž, str. 64

²⁸ Akcie.cz - investice, burza, RM-SYSTÉM, kurzy, akcie online [online] Dostupné z: <https://www.akcie.cz/> [20.11.2023].

pořízen, a cenou, za kterou byl prodán. Prodávají se buď na otevřeném finančním trhu, nebo zpět podílovému fondu.²⁹

Úvěrové cenné papíry – dluhopisy

Dluhopisy jsou cenným papírem, který je dluhem (úvěrem) emitenta vůči držiteli tohoto cenného papíru. Emitent (ten, kdo dluhopis vydává) je povinen splatit nominální hodnotu dané dluhopisy v určitém termínu a zároveň platit držiteli papíru úroky, což držiteli vynáší. Termín dluhopis bývá často synonymně používán s termínem obligace.³⁰

Ačkoli se takto může zdát, že dluhopisy jsou bezpečným nástrojem k investování, i tento způsob investice s sebou nese svá rizika. Tržní cena obligace může stoupat i klesat, o tom rozhoduje spousta faktorů. Např. riziko úrokové míry – pokud vzrostou úrokové sazby, snižuje se tím hodnota obligace, naopak když jsou příliš nízké, sníží se tím i výnosy z držení cenného papíru; dále to může být také neschopnost emitenta splatit dluh, riziko vysoké inflace, výrazné změny na trhu s cennými papíry aj.

Dalším typem úvěrového cenného papíru je hypoteční zástavní list. Ten mnohou emitovat pouze hypoteční banky, a to za zvláštních podmínek a předpisů. Pro banky jsou hypoteční zástavní listy jedním z prostředků, jak získávat finance na poskytování hypotečních úvěrů (tedy úvěrem na nemovitosti), k čemuž slouží výlučně. Pohledávkami z hypotečních úvěrů jsou také tyto listy zajištěny. Pokud tedy nebude emitent (banka) schopen splácet svůj dluh, mohou využít prostředky z pohledávky hypotečních úvěrů na pokrytí ztrát držitele na cenném papíru. Kromě zajištění majetkem banky jsou hypoteční zástavní listy zajištěny také zástavou nemovitostí.³¹

Díky tomu jsou hypoteční zástavní listy považovány za jednu z nejméně rizikových investic do cenných papírů a upřednostňují je spíše konzervativní investoři.

²⁹ JANDA, Josef. *Spořit nebo investovat? Finance pro každého*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3670-9. Str. 102

³⁰ KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Str. 67

³¹ KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Str. 67

Velkou nevýhodou je v současné době to, že výnosy z HZL v posledních letech výrazně klesly a takový běžný spořicí účet je aktuálně výnosnější než investice do tohoto druhu cenných papírů.³²

Cena akcií výrazně a často kolísá. Investice do nich proto není většinou nic pro konzervativně smýšlející investory, riziko ztrát je zde obrovské. Jistější jsou pro takové fondy peněžního trhu a fondy dluhopisové. Výnosy dluhopisů určují především úrokové sazby na trhu, zatímco o cenách akcií rozhoduje nespočet faktorů, jako jsou zisky emitenta, růst HDP atd. Pokud se však člověk rozhodne do akcií investovat, výnosy mohou být mnohonásobně vyšší než u ostatních forem spoření. Umění zhodnocovat peníze i dlouhodobě. Ideální je zvolit kombinaci těchto finančních produktů, tedy fondy dluhopisové či peněžního trhu i akcie. Pokles jedné investice se tak může kompenzovat ziskem jiné. Základem pro co nejvýnosnější portfolio je jednoduše pravidelné a promyšlené investování. Naše požadavky na cílový kapitál se mohou samozřejmě během života měnit, stejně tak i přístup k investování, na což bychom ale i při prvotním investování měli alespoň částečně myslet.³³

1.2.3 Investování – kryptoměny

Investování do kryptoměn jsou asi nejaktuálnějším a nejdiskutovanějším způsobem investování posledních let vůbec. Kryptoměny jsou digitální nebo virtuální měnou. Investice do nich s sebou nese potenciál zhodnocovat volné finanční prostředky ve velmi krátkém časovém horizontu. Ti, co obchodují s kryptoměnami, mohou např. vklady v řádech tisíců zhodnotit během několika málo měsíců či let zhodnotit na desetitisíce až statisíce. Stejně, jako je možnost na nich rychle zbohatnout, je zde ale i velké riziko ztrát, což se v případě kryptoměn stává velice často. Jejich hodnota neustále kolísá a budoucnost kryptoměn je nejasná.³⁴

³² SYROVÝ, Petr. *Investování pro začátečníky*. 2., přeprac. vyd. Investice. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3486-6. Str. 68

³³ SYROVÝ, Petr. *Investování pro začátečníky*. 2., přeprac. vyd. Investice. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3486-6. Str. 68

³⁴ How to Invest in Cryptocurrencies [online]. 2024 [cit. 2024-04-01]. Dostupné z: <https://bitmarkets.com/cs/how-to-invest-in-cryptocurrencies>

Dle ČNB kryptoměny nejsou považovány za měnu ani elektronické peníze. Oficiálně ji ani nepovažuje za investiční nástroj. Tato a další stanoviska vydala v roce 2014.³⁵

Za základní kámen všech kryptoměn je považován Bitcoin. Byl vynalezen v roce 2009 a jeho hodnota je v přepočtu na reálné peníze obrovská. V březnu 2024 jeho hodnota přesahovala průměrně hranici 1,5 milionu Kč.³⁶ Bitcoin sehrává mezi kryptoměnami zásadní roli a většina dalších druhů kryptoměn je na něj vázána. Každá další kryptoměna má však své specifické vlastnosti. Cílem těchto měn je v podstatě vytvořit virtuální měnu, která nebude potřebovat žádný zásah centrální autority. Již v dnešní době existuje možnost reálného nákupu zboží i služeb, a to i v České republice.³⁷

Investice do kryptoměn vyžaduje skutečně hlubší porozumění celé problematice, což nutně vyžaduje další studium a pečlivé a kritické vyhledávání ověřených informací. Existuje mnoho portálů, které se specializují na zprostředkování nákupu a prodeje kryptoměn a dalších způsobů investování do digitálních měn.

1.2.4 Alternativní způsoby investování

Existuje řada dalších způsobů, jakými investovat přebývající finanční prostředky. Někteří považují za investici nákup nemovitostí, jejichž hodnota za poslední desítky let neustále stoupá a předpokládá se vzestupná tendence i nadále. Jedná se o poměrně stabilní způsob investování s jistým výnosem.³⁸ Stejně tak se ve spojitosti s investováním mluví velice často o zlatě. Investování do zlata má svou tradici již po staletí, zlatý standard byl v podstatě považováno za měřítko všech ostatních hodnot. Část dosud vytěženého zlata dodnes leží v trezorech centrálních bank po celém světě. Klesání hodnoty zlata se nepředpokládá, jelikož se jedná o vyčerpatelný zdroj.³⁹

³⁵ Stanoviska k regulaci finančního trhu: RS2014-02 [online]. 2024 [cit. 2024-04-01]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/legislativni-zakladna/stanoviska-k-regulaci-financniho-trhu/RS2014-02>

³⁶ Bitcoin [online]. 2024 [cit. 2024-04-01]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/bitcoin/>

³⁷ LOKAJ, Jaroslav. Alternativní investice. Znojmo, 2017. Bakalářská práce. Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo s.r.o. Dostupné také z: <https://theses.cz/id/nh1vjt/21212545>.

³⁸ LIŠKA, Václav a GAZDA, Jan. Kapitálové trhy a kolektivní investování. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2004, 525 s. ISBN 80-864-1963-0. s. 428-431

³⁹ LOKAJ, Jaroslav. Alternativní investice. Znojmo, 2017. Bakalářská práce. Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo s.r.o. Dostupné také z: <https://theses.cz/id/nh1vjt/21212545>

Dále je možné investovat např. do různých komodit, umění, vína aj. Smyslem investování je jednoduše nákup takového zboží, které minimálně vyrovná míru inflace a v případě budoucího prodeje naše finanční prostředky ideálně navíc zhodnotí.⁴⁰

V současné době není ekonomická situace u spousty domácností dobrá. Míra inflace v dosáhla v roce 2022 až 18 % a ačkoli v se posledním čtvrtletí dostala opět pod 10 % (září–listopad 2023)⁴¹, lidé stále ekonomické situaci nevěří a situace se spořením se proměňuje. Na jednu stranu se lidé bojí a přemýšlejí více konzervativně, zároveň spoření skrze bankovní vklady nebo penzijní připojištění v tuto chvíli nenabízí takové úrokové sazby, aby inflaci vyrovnaly, a tak se investování stává stále aktuálnějším tématem.

Jakých chyb se můžeme nejčastěji dopustit? Zprvé je nutné si uvědomit, že člověk „nezbohatne přes noc“. Cesta k bohatství není ani snadná, ani rychlá. Je potřeba být obezřetní, pokud se nám taková cesta objeví. Pokud by skutečně existovala, využívali by ji všichni a všichni by už dávno byli bohatí. Nikdo nám nedá nic zadarmo, a tak je potřeba pečlivě zvážit všechna pro a proti a vzít v potaz všechna rizika a proměnné.

V aktuální době jsou bohužel čím dál častější podvody. Díky rychle se rozvíjejícím technologiím a s tím i např. umělou inteligencí jsou podvody čím dál méně průhledné a ačkoli se legislativa snaží je omezovat, podvodníci bývají vždy krok napřed. Jak se takovým podvodům vyhnout a na co si dávat pozor by měl být jeden ze zásadních aspektů, co studenty na středních školách učit.

Jaké jsou nejčastější znaky takových podvodů? První varovným signálem by měla být už jen příliš výhodná nabídka s příliš výhodným výnosem peněz. I v nabídkách spořicíh finančních produktů existuje konkurence, takže pokud některá z nabídek výrazně převyšuje ostatní, měli bychom být obezřetní. Nemůžeme také věřit tomu, že „vše je bez rizika a bez práce“. Takové spoření jednoduše neexistuje.⁴²

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ Inflace, spotřebitelské ceny | ČSÚ. Český statistický úřad | ČSÚ [online] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/inflace_spotrebitelske_ceny [20.11.2023].

⁴² SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek)*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-41-2. Str. 85-98

1.2.5 Úvěry

Pokud se dostaneme do situace, kdy nám žádné finanční prostředky nepřebývají, abychom je mohli zhodnotit, ale naopak nám chybí vlastní finance potřebné k uspokojení svých potřeb, někdy nezbyvá jinak, než si peníze půjčit a využít tak produkty úvěrové. Nejčastějším poskytovatelem úvěrů jsou samozřejmě banky, avšak peníze či majetek můžeme získat i jinými způsoby.⁴³

Úvěr je možné definovat jako časově omezené, úplatné zapůjčení peněz k volnému nebo smluvně vázanému užití. Rozdělit je můžeme na úvěry zbožové a peněžní.

Zbožové úvěry jsou takové, které jsou poskytovány, ale i splaceny ve zboží. Nejčastěji se jedná o obchodní úvěr, který je poskytován výrobcí či obchodníky. Patří sem ale i prodej zboží na splátky.

Peněžní úvěry jsou poskytovány pouze v penězích, ať už v hotovostní nebo bezhotovostní formě. Nejčastěji se jedná o obchodní banky.⁴⁴

Toho, kdo úvěr poskytuje, nazýváme věřitelem. Úvěry můžeme dělit z několika hledisek, ať už z hlediska subjektu (věřitele a dlužníka), nebo objektu (účelové a neúčelové – za konkrétním účelem jako je koupě automobilu, nemovitosti aj., kdy je zapotřebí u takového úvěru účel půjčky doložit, nebo pokud je úvěr bez účelu, žadatel o úvěr může s půjčenými finančními prostředky nakládat dle svého libovolného uvážení), podle zajištění (tedy zda je vyžadována nějaká záruka nebo ne – taková záruka může být věcná, např. nemovitost, pozemek, ale také cenné papíry apod., nebo osobní, např. ručení třetí osobou), doby splatnosti (dělíme je tak na krátkodobé, kdy je splatnost do 1 roku, střednědobé se splatností do 5 let, anebo dlouhodobé, jejichž splatnost je vyšší než 5 let), nebo třeba podle měny.⁴⁵

Je vcelku logické, že každý by byl raději v situaci, kdy může spořit nebo své peníze investovat a zvyšovat tak hodnotu svého majetku. Každému z nás se ale také může stát, že se dostane do situace, kdy bez půjčky není schopen fungovat a kdy finanční prostředky prostě chybí a je nutné je nějakým způsobem získat. Úvěr by měl být až tím posledním,

⁴³ SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek)*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-41-2. Str. 100

⁴⁴ KALABIS, Zbyněk. *Základy bankovníctví: bankovní obchody, služby, operace a rizika*. Brno: BizBooks, 2012. ISBN 978-80-265-0001-8. Str. 103

⁴⁵ Tamtéž, str. 105

k čemu se člověk dostane, když není jeho finanční situace zrovna optimální. Někdy může být ale i takový úvěr dobrým odrazovým můstkem pro získání ještě větších výnosů v budoucnosti, např. v začátcích podnikání apod.

Dluhy tak vždycky budou závazkem a je důležité vždy zvážit dobře, zda si úvěr pořídit. Při zvažování půjčky je důležité myslet na dobu splatnosti, protože především u půjček dlouhodobých bude zapotřebí se takové situaci přizpůsobit – např. hypoteční úvěr. Splácí se sice mnohdy až několik desítek let, ale nemovitost nám pravděpodobně poslouží mnohem déle a taková půjčka se nám do budoucna vyplatit může.

Půjčit si ale na dovolenou nebo na koupení vánočních dárků bude spíše malicherná půjčka, která nám přitíží, a kdybychom se jednoduše uskromnili, udělali bychom lépe, protože náš životní standard se tím nezvýší. Možná ten pocit krátkodobě budeme mít, ale ten brzy odezní a přijde rychlé vystřízlivění.⁴⁶

Člověk by si měl prvně nastavit hodnoty v životě. Každý máme své hodnoty trochu odlišné, ale z hlediska ekonomického smýšlení je asi jasné, jaké morální hodnoty by měly mít přednost. Jednoduše, je rozdíl mezi tím, pokud si člověk půjčí peníze kvůli zdraví, na studia, na rozvoj podnikání, na koupi nemovitosti apod., nebo jestli si koupí na splátky nejnovější model telefonu, aby se ukázal ostatním, zatímco téměř nemá na nájem.

Tento způsob ekonomického myšlení je právě tím, k čemu bychom studenty středních škol měli primárně vést. Především v mladším dospělém věku si dopady svého ekonomického chování na budoucnost často ještě neuvědomují, a tak je potřeba, aby znali obě strany mince – nejen jak ušetřit a zhodnotit své peníze, ale také jak fungují úvěry a jak ideálně předejít zadlužení a komplikacím s tím spojeným. Největším rizikem jsou proto právě neúčelové úvěry.⁴⁷

⁴⁶ JANDA, Josef. *Spořit nebo investovat? Finance pro každého*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3670-9 str. 136

⁴⁷ SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek)*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-41-2. Str. 108

Účelové a neúčelové úvěry

Účelové úvěry se poskytují klientovi pro nějakou konkrétní potřebu, kdy mohou banky (nejčastěji) posoudit, zda je požadovaná částka skutečně oprávněná, a také snáze zjistit, zda bude klient skutečně schopný splácet. To mohou i proto, že účelové úvěry mají mnohem přísnější pravidla než ty neúčelové.

Nejobvyklejšími účelovými úvěry je půjčka na auto, na vybavení bytu, na spotřební předměty, vzdělávání apod. Kromě toho, že jsou pro poskytovatele méně riskantní, bývají často i levnější. Vůbec nejvíce používaným je ale hypoteční úvěr. Ten se poskytuje výločně na koupi nemovitosti, její výstavbu nebo rekonstrukci či opravu. Poskytovatel je chráněn zástavním právem k nemovitosti, což může být od několika desítek procent až po plnou cenu nemovitosti.⁴⁸

Hypoteční úvěr má několik podmínek, které musejí být splněny, aby byl úvěr poskytnut. Prvním z nich je určitě věk, kdy musí být žadatel starší 18 let. Horní hranice není přesně definována, avšak bývá to zpravidla důchodový věk. Druhým významným aspektem je samozřejmě výše příjmu a jeho stabilita. Ta souvisí také s tím, jak dokážeme hypotéku splácet. Tomu se říká tzv. bonita. Zde se bude banka zajímat kromě o stabilitu příjmu i o další dluhy, které můžeme mít. Pokud jsme dlužníky, budeme mít záznam v registru dlužníků, což je pro udělení hypotéky nepřijatelné a nesmí v něm být záznam za několik posledních let (zpravidla 3-5). Maximální výše úroku byla Českou národní bankou stanovena na 90 % z celkové hodnoty nemovitosti, u investiční nemovitosti 80 % z celkové hodnoty nemovitosti, a to z toho důvodu, aby se vyeliminovali dlužníci, pro které by byla hypotéka příliš velkým závazkem. Znamená to, že pro žádost o hypotéku musíme mít naspořených minimálně 10 % nebo 20 % z celkové ceny. Dalším omezením od ČNB je výše měsíční splátky, která společně s ostatními splátkami nesmí přesáhnout 50 % z našeho čistého měsíčního příjmu.⁴⁹

⁴⁸ SMRČKA, Luboš. Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek). Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-41-2. Str. 115

⁴⁹ Podmínky pro získání hypotéky 2023. Vše o bankách a bankovních produktech: srovnávače, pobočky, bankomaty | Banky.cz | Banky.cz [online] Dostupné z: <https://www.banky.cz/podminky-hypoteky/> [20.11.2023].

Neúčelové úvěry občanům

Neúčelový hypoteční úvěr, tzv. americká hypotéka, na rozdíl od té účelové nemá jasný účel, je tedy jen na nás, jak a na co prostředky z úvěru použijeme. I tento typ hypotéky ale musí být zajištěn, a to zástavním právem k nemovitosti, což znamená, že v nejzazší situaci, kdy nebudeme schopni půjčku splácet, můžeme o svou nemovitost přijít. Nevýhodou je i to, že úroky bývají o něco vyšší než u klasických účelových hypotečních úvěrů. Stále bývá ale úrok nižší než u běžných spotřebitelských úvěrů bez zajištění nemovitostí, i proto se tato půjčka může vyplatit.

Výše americké hypotéky je nižší než u běžné. Zpravidla to činí 70% odhadní ceny nemovitosti. I proto je též doba splatnosti mnohem kratší, většinou se pohybuje mezi 3 až 20 lety.⁵⁰

Kontokorentní úvěr (kontokorent)

Kontokorent může být poskytnut bankou, u které máme účet. Znamená to, že na našem bankovním účtu můžeme jít tzv. „do minusu“, který má samozřejmě nějaký limit, ale umožňuje nám čerpat finanční prostředky banky, pokud jsme se dostali s těmi svými na nulu. Kontokorent má limit v poměrně nízkých částkách, většinou jde maximálně o desetitisíce.

Tato částka se považuje za splacenou jednoduše ve chvíli, kdy na účet přijdou peníze (zpravidla výplata), čímž se dluh vyrovná a my se dostaneme opět do plusových hodnot. Některé banky poskytují kontokorent do určité částky i bez poplatků (např. studentské účty).⁵¹

Pokud jsou naše příjmy nižší než částka, na kterou jsme s kontokorentem dosáhli, lhůta pro splacení bývá zpravidla kolem 6 nebo 12 měsíců. Výhodou, ale též i velkou nevýhodou je opakovaná možnost využívání kontokorentu, přičemž podmínka splacení je alespoň jednou v uvedeném období. Peníze jsou k dispozici okamžitě, abychom museli banku o půjčku žádat, podmínkou je pouze jednorázově povolit kontokorent na svém účtu. Proč je tento způsob získání peněz výhodou i nevýhodou?

⁵⁰ SMRČKA, Luboš. Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek). Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-41-2. Str. 115

⁵¹ Kontokorent až 60 000 Kč | Přečerpání účtu | Komerční banka. [online] Dostupné z: <https://www.kb.cz/cs/obcane/pujcky/kontokorent> [20.11.2023].

Kontokorent je skvělý pro těžší období, kdy náš překvapí nečekané výdaje a naše příjmy nejsou dostatečné nebo by takové výdaje mohly výrazně ovlivnit naši životní situaci. Také pokud jej zrovna nevyužíváme, nestojí nás nic a jednoduše na nás čeká jako akutní finanční „rezerva“. Zřízení kontokorentu nás stojí v podstatě jen jedno odkliknutí v bankovní aplikaci.

Rizikem však je, že abychom se nedostávali neustále do záporných částek na svém účtě, musíme mít silnou vůli. Banky ukazují hodnotu kontokorentu zpravidla v plusových bodech, tedy pokud je kontokorent nastaven např. na 20 000 Kč a zůstatek na našem účtu bude 5 000 Kč, bude náš zůstatek účtu 25 000 Kč a z toho kontokorent 20 000 Kč. Podprahově to pak na člověka působí, že má peněz mnohem více, než reálně má, a neostýchá se pak nerozvázně utrácet, což vede k začarovanému kruhu neustálého půjčování si, aniž by nám plně docházelo, že jde stále o úvěr. Úroková sazba bývá u kontokorentu často vyšší než u ostatních typů úvěru.

Kreditní karty

S kreditní kartou využíváme podobně jako u kontokorentu peníze banky, bývá často považována za jeho alternativu. S tzv. „kreditkou“ čerpáme prostředky z úvěrového účtu při placení nebo při výběru hotovost z bankomatu. Utrácet peníze do určitého limitu můžeme libovolně v podstatě kdykoli, a to buď jednorázově, nebo opakovaně. Poté má většina kreditních karet bezúročné období k tomu, abychom tyto půjčené peníze splatili. To má každá banka nastavené jinak.

Po uplynutí bezúročného období se začíná úročit nesplacená částka. Často je pro člověka velmi nepřehledné, v jaké fázi bezúročného období se zrovna nachází, což pak vede k nemilému překvapení z úroků. Stejně jako u kontokorentu jsou i u tohoto typu úvěru úroky poměrně vysoké. Banky většinou uvádějí cíleně úrok měsíční (p. m.), což nezkušeného může mylně přesvědčit o tom, jak je úvěr výhodný. Není však výjimkou, že roční úroková sazba se reálně pohybuje až v desítkách procent.⁵²

⁵² KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Str. 69

Je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou. Debetní karta není typem úvěru. Je to karta přidružená k našemu účtu, takže pokud s ní platíme nebo vybíráme hotovost z bankomatu, manipulujeme pouze s penězi na našem účtu, případně s penězi z kontokorentu.

Kreditní karty jsou poměrně oblíbeným finančním produktem bank. Klienty lákají na spoustu výhod s nimi spojených, jako např. příspěvky na penzijní připojištění, cestovní pojištění, slevy u partnerů aj.⁵³

Pro banky jsou samozřejmě karty výhodné. Mají výnos nejen z úroků, ale také z poplatků (za vedení karty, výběr z bankomatů či transakce,...) a dalšího, přičemž fungují jako součást nabídky finančních produktů, čímž si banka udržuje klienty.

Osobní půjčky

Osobní půjčky určené k financování osobních potřeb jsou typy úvěrů, které lze sjednat zpravidla velmi rychle a jednoduše, kromě osobního sjednání to lze v dnešní době buď online nebo telefonicky s tím. Kromě některých nutností, jako může být dodání ověřených kopií dokumentů nebo osobní podpis, jsme schopni vše vyřešit z pohodlí domova. U osobních půjček není zapotřebí mít ručitele ani jiné zajištění.

Osobní půjčkou nelze snadno zgeneralizovat, protože výše půjčované částky, podmínky úvěru, výše úroku, forma a doba splácení atd. se mohou výrazně lišit dle nabídek bank.

Speciální podmínky oproti osobním půjčkám mají úvěry pro podnikatele. I ty mohou být jak účelové, tak neúčelové.⁵⁴

Leasing

Dalšími způsoby, jak získat určitou věc, i když na ni nemáme dostatek finančních prostředků, je leasing nebo splátkový prodej. Při leasingu jde vlastně o dlouhodobá pronájem kupovaného, přičemž po splacení si nájemce odkupuje daný majetek do svého vlastnictví. Nejčastěji se leasing využívá např. u nákupu aut. Existují přímo leasingové společnosti, které

⁵³ Platební karty | Komerční banka [online] Dostupné z: <https://www.kb.cz/cs/obcane/karty> [20.11.2023].

⁵⁴ KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Str. 68

se specializují ne leasingy a fungují na základě toho, že danou věc odkoupí a pak ji tímto způsobem pronajímají budoucímu majiteli.⁵⁵

První splátka bývá zpravidla vyšší, poté nájemník pravidelně splácí stejnou částku. Leasing s sebou nese i pojistné pronajímaného předmětu, což je zahrnuto ve výši splátek. Po splacení a uplynutí doby pronájmu bývají předměty prodávány za symbolickou cenu. Pořízení předmětu na leasing bývá většinou zpoplatněno, takže i u tohoto typu splacení samozřejmě přeplatíme více, než kdybychom si daný předmět koupili za celou částku. Z daňového hlediska je pak ale dlouhodobý leasing výhodný především pro podnikatele.

Nevýhodou leasingu oproti běžnému úvěru na danou věc je v tom, že předmět sice používáme, jako by byl náš, ale není, patří leasingové společnosti, což znamená, že pokud chceme s majetkem jakkoli nakládat (např. něco upravit), musíme k tomu mít souhlas leasingové společnosti. Nemůžeme jej proto ani prodat předtím, než se staneme skutečným vlastníkem. Možností je pouze přepsání leasingu na někoho jiného. Pokud tyto předpisy porušíme nebo pokud leasing řádně nesplácíme, může nám být věc odebrána.

Na druhou stranu, leasing je pro běžného občana poněkud dostupnějším finančním produktem. Leasingové společnosti nemívají tak přísná pravidla, jako mívají banky, které si dlužníka preventivně podrobně prověřují.

Finančně ale není obecně možné říci, co nás vyjde levněji a kde přeplatíme méně. Pokud nám nevádí, že daná věc není naše, ale je pouze v pronájmu, pravděpodobně pro nás bude leasing výhodnější i z důvodu pojištění, které je součástí, ale kdy neplatíme úroky, zároveň pokud se pojistit nechceme a úrok na úvěru bude nižší, bude v tu chvíli výhodnější. Oba tyto způsoby půjčování mají jednoduše svá pro a proti a je zapotřebí zvážit všechny náležitosti, které se s tím pojí.⁵⁶

⁵⁵ KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Str. 71

⁵⁶ KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Str. 72

Splátkový prodej

Splátkový prodej je jednoduše prodej na splátky. Dne se jedná o velice rozšířený a oblíbený finanční produkt. Dalo by se říci, že se jedná o úvěr, který nám zprostředkovává obchodník. Často se splátka zřizuje přímo přes partnerskou banku. Jaké jsou podmínky takových splátek a jak vysoká by byla částka při měsíční splátce, bývá dnes už běžně součástí každého ukazatele ceny. Ne každý prodávající splátkový prodej nabízí, tímto způsobem tak prodávající i dává najevo, že u něj je to možné a láká tak potenciálního nákupčího, který se rozhoduje, zda si danou věc kvůli ceně pořídit.⁵⁷

Zadlužení domácností je v České republice velice aktuální a stále palčivější problém. Počet domácností, které jsou zadlužené, stejně tak jako výše zadluženosti neustále roste. Největší část z toho jsou úvěry na bydlení, a to i přes přísné podmínky jejich poskytnutí, kvůli (díky) kterým na ně nedosáhne zdaleka každý.⁵⁸

Svou vinu na tom nese rozhodně fakt, že poskytované úvěry jsou pro domácnosti stále dostupnějšími. Vždyť i reklamy na půjčky se na nás řinou ze všech stran – z televizních reklam, rádií, reklam na sociálních sítích, telefonní nabídky z našich bank aj. Také jak už bylo řečeno, díky rychlému postupu technologií a snazšímu přístupu do on-line prostředí si může člověk vyřešit několik půjček či splátkových nákupů během pár minut jen několika málo kliknutími ze svého mobilního telefonu.

Mění se také hodnotový přístup k půjčkám. Dříve byly půjčky považovány za něco zcela špatného. Dnes jsou půjčky v podstatě běžným standardem každé domácnosti – ať už jde o půjčku kvůli nouzové situaci, kvůli nerozvážnému ekonomickému chování a bezmyšlenkovitého utrácení, nebo o úvěr, který by nám mohl v budoucnosti naopak přinést větší výnosy.⁵⁹

Co se tedy týče zadluženosti, hraje v ní roli několik faktorů – faktor sociální, psychologický a další. Rolí učitele by proto mělo být vedení žáků a studentů k objektivnímu smýšlení na

⁵⁷ KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Str. 73

⁵⁸ Dluhy českých domácností stouply na 2,21 bilionu, nejvíce dluží za úvěry na bydlení [online]. Praha: iROZHLAS.cz, 2023 [cit. 2024-04-01]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/ekonomika/dluhy-domacnosti-cesko-221-bilionu-uvery-na-bydleni_2307311144_ara

⁵⁹ SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek)*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-41-2. Str. 92

základě alespoň základních znalostí svých možností. Jak s těmito znalostmi ve svém životě naloží, už není v jeho silách ovlivnit.

Úrok a úroková sazba, RPSN

Úrok je finanční částka, která je odměnou věřiteli za poskytnutí peněz. Je předem vypočítán z půjčené částky a předem stanovený smluvními podmínkami. Úrokovou sazbou se rozumí procentuální vyměření zvýšení půjčené částky za určité období, z pravidla ročně (p. a.). Nejsou do ní ale zahrnuty poplatky za poskytnutí úvěru. Může být buď fixovaná, tzn. pevně stanovená na určité období, nebo variabilní, která se mění v reakci na aktuální peněžní trh. Jistinou úvěru je právě konkrétní půjčená částka

RPSN je roční procentní sazba všech nákladů, které dlužník uhradí navíc oproti úvěrové jistině. RPSN je často potřeba dopočítávat a její výše není na první pohled zřejmá. Je proto velice důležité být právě v tomto případě obezřetný a propočítat si všechny náklady s potenciálním úvěrem spojené.⁶⁰

⁶⁰ Finanční vzdělávání: Slovník [online]. [cit. 2024-04-01]. Dostupné z: <https://www.financnivzdelavani.cz/slovník/u>

1.2.6 Pojištění

Smyslem pojištění je ochrana spotřebitele, ať už na zdraví nebo majetku. Pokud máme sjednané pojištění a dojde k tzv. pojistné události, která pojištěním byla kryta, pojišťovna vyplatí náhradu – nazýváme ji tzv. pojistné plnění.⁶¹ Jsou pojištění, která jsou ve své podstatě povinná a jsou podporovaná státem (např. zdravotní či sociální pojištění), pak ale existuje mnoho komerčních pojištění, kdy se dá pojistit v podstatě „na cokoli“, na co se uzavře pojistná smlouva.

Ne u všech typů pojištění musí ke kompenzaci škod dojít. Existuje mnoho typů pojištění. Riziková pojištění spojená s náhradou škod se nahrazují do výše škody vzniklých pojistnou událostí. Výše takové náhrady se odvíjí od předem podepsaných smluvních podmínek s pojišťovnou, na základě kterých ji pojišťovna vyčíslí.⁶² Obnosový typ pojištění se naopak neodvíjí od výše škod, mnohdy se jedná o škody nevyčíslitelné. Bývá to tak např. u životních pojištění. Výše pojistného plnění se tedy odvíjí od předem stanovené pojistné částky, kterou si pojištěný sjednal. Samozřejmě čím vyšší vklad, tím vyšší pojistné plnění.⁶³

Životní pojištění

Životní pojištění je typem pojištění osob, které se sjednává pro případ smrti dotyčného, případně dožití se určitého věku anebo smíšeně pro oba případy. V případě smrti účastníka je výše částky vyplacena pozůstalým. Účelem takového pojištění je jejich zabezpečení, ale také např. úhrada závazků, které zůstanou po pozůstalém, nebo úhrada nákladů na pohřeb. Podepsání smlouvy však neznamená uzavření pojištění doživotně. Pojištění je možné uzavřít i na dobu určitou. Takovému životnímu pojištění říkáme rizikové životní pojištění.⁶⁴

Tato forma však nemusí figurovat pouze jako způsob pokrytí rizik. Pojištění může být i formou spoření či investice. Spojíme-li rizikové životní pojištění s do podílových fondů skrze životní pojištění, je možné současně investovat. Část pojistného, která zbyla po pokrytí

⁶¹ KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Str. 74

⁶² DUCHÁČKOVÁ, Eva. *Principy pojištění a pojišťovnictví*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Ekopress, c2009. ISBN 978-80-86929-51-4. Str. 29-31

⁶³ DUCHÁČKOVÁ, Eva. *Principy pojištění a pojišťovnictví*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Ekopress, c2009. ISBN 978-80-86929-51-4. Str. 29-31

⁶⁴ DAŇHEL, Jaroslav. *Pojistná teorie*. 2. vyd. [Praha]: Professional Publishing, 2006. ISBN 80-86946-00-2. Str. 36

pojistných nákladů a poplatků, se investuje na podílové listy. Natane-li pojistná událost, vyplácí se buď aktuální hodnota investovaných prostředků, nebo garantovaná výše pojistného plnění. To vždy závisí na podmínkách uzavřené pojistné smlouvy. V této formě pojištění má klient možnost vybrat si, do jakých podílových fondů investovat a výši pojistného plnění tím ovlivnit. Mezi nejčastější fondy patří fondy s různými formami cenných papírů (akcie, obligace apod.).⁶⁵

Třetím typem je kapitálové životní pojištění, který je obdobou investičního životního pojištění, avšak klient nemá možnost ovlivnit, jakým způsobem budou jeho finanční prostředky investovány. Pojišťovna pouze garantuje minimální vyplacenou částku.

Úrazové pojištění

Dalším nejčastějším typem, s kterými se i běžný žák střední školy s největší pravděpodobností již setkal, je úrazové pojištění. Účelem takového pojištění je finanční náhrada v případě úrazu či jiné přechodné nebo trvalé újmy na zdraví. Pojistné plnění se sjednává tak, aby pomohlo zmírnit následky pojistné události – nejčastěji např. výpadek finančních příjmů. Nevýhodou těchto pojištění je omezená možnost vybrat naspořenou částku.⁶⁶

Majetkové pojištění

Tento typ pojištění je možné uzavřít s pojišťovnou na jakýkoli typ majetku. Mezi ta nejčtenější patří pojištění **domácnosti** či **nemovitosti**. V prvním případě se pojišťují věci, které jsou součástí domácnosti – např. pokud se poničí domácí spotřebiče jako lednička, pračka aj., nábytek apod. V případě nemovitosti se jedná o celou nemovitost. Nejčastějšími příčinami vzniku pojistných událostí na nemovitosti jsou přírodní živly jako požár, vytopení, úder blesku, ale i případ vloupání. Výše pojistného i výše pojistného plnění se odvíjí od hodnoty pojištěného majetku. (Tamtéž)

⁶⁵ DUCHÁČKOVÁ, Eva. Principy pojištění a pojišťovnictví. 3., aktualiz. vyd. Praha: Ekopress, c2009. ISBN 978-80-86929-51-4. Str. 42

⁶⁶ KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2. Str. 75

Pojištění odpovědnosti

Jedná se o typ pojištění, které se vztahuje na škodu, jíž pojištění způsobil druhé osobě. Může se jednat o škodu na zdraví, poškozením či zničením majetku či další škody, za které pojištěný odpovídá. Úpravě odpovědnosti za škodu se věnuje občanský zákoník i zákoník práce. Druhů odpovědnosti je několik – např. pojištění za škody z běžného občanského života, způsobené výkonem povolání atd.⁶⁷

Další neživotní pojištění

Za zmínku stojí i další vybrané typy pojištění, se kterými se s největší pravděpodobností během života žáci setkají. V případě vlastnictví automobilu se jedná o **povinné ručení a havarijní pojištění**. Povinné ručení, jak už sám název napovídá, se povinně uzavírá v případě, kdy dotyčný vlastní jakýkoli dopravní prostředek (osobní automobil, motocykl aj.). Funkcí povinného ručení je pokrytí škod vzniklých dopravní nehodou, které způsobil dané vozidlo. Oproti tomu havarijní pojištění není povinné. Uzavírá se pro případ poškození nebo odcizení vozidla a pojišťovna vyplácí náhradu pojištěnému za předem sjednaných podmínek za předpokladu škody, která činí určitou minimální předem danou částku.⁶⁸

Také **cestovní pojištění** je v případě cestování. To se sjednává v případě cestování a zajišťuje ochranu proti finančním ztrátám a rizikům s ním spojenými, jako jsou lékařské výlohy, storno poplatky, ztráta či poškození zavazadel apod.⁶⁹

Uzavřít pojištění je možné i na úvěry, pojištění schopnosti splácet, uzavřít soukromé zdravotní pojištění, využít pojištění internetových rizik, ... Možností je skutečně mnoho. Orientovat se ve všech nabídkách pojištění je velmi náročné i pro finančně zkušeného člověka. Mnoho lidí proto využívá služeb finančních poradců, kteří poskytují odborné názory v oblasti financí a kteří se v nabídkách různých finančních prostředků pohybují. Dobrý finanční poradce by měl klienta upozornit na výhody i nevýhody vybraných produktů a pomoci mu vybrat, který finanční produkt je pro jeho životní situaci tím nejvýhodnějším. V praxi je možné najít takové, kterým se za službu platí, ale i ty kteří poskytují své služby

⁶⁷ HRADEC, Milan; KŘIVOHLÁVEK, Václav; ZÁRYBNICKÁ, Jana. *Pojištění a pojišťovnictví*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2005. 206 s. ISBN 80-86754-48-0. Str. 125.

⁶⁸ JANDA, Josef. *Spořit nebo investovat? Finance pro každého*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3670-9. Str. 123-125

⁶⁹ Tamtéž

„zdarma“. Tak to ale v realitě není – klient v podstatě hradí svému poradci skrze provize, které získává v případě, že přes něj klient uzavře smlouvu na daný finanční produkt.

Právě vidina co nejvyšších provizí, ale i mnohdy nedostatečné vzdělání nevytvořilo v historii finančního poradenství dobré jméno. Je proto důležité v rámci finančních produktů žáky upozornit i na tuto problematiku. Vybrat si schopného a spolehlivého finančního poradce není ostuda, ale zároveň je potřeba být obezřetný a být schopen objektivního kritického myšlení.⁷⁰

⁷⁰ DOSKOČILOVÁ, Veronika. Na jaké finty a triky vás budou lákat finanční poradci?. Měšec.cz [online]. 20. 2. 2024. Dostupné online. ISSN 1213-4414

2 Praktická část

V praktické části této diplomové práce se přesuneme od teoretického pojetí toho, co vůbec a finanční produkty jsou a co by tudíž mělo být náplní učiva, k praktickému pojetí tohoto tématu. To se skládá ze dvou částí. Tou první je analýza textů Rámcových vzdělávacích programů a Školních vzdělávacích programů. Téma finančních produktů tyto dokumenty přirozeně řeší a udávají školám a učitelům směr, jak má být vyučováno. Ve druhé části se tato práce snaží zjistit, jak výuka finančních produktů probíhá v praxi, a to metodou hloubkových rozhovorů s vyučujícími dané látky. Cílem práce však není jen prezentovat a interpretovat výsledky získané tímto výzkumem, ale také představit průběh a metody výzkumu samotného. V konečné fázi by měl být čtenář schopen na základě prezentovaných dat a zjištění formulovat vlastní postoj k otázce výuky finančních produktů skrze perspektivu vyučujících na středních školách. Svě cíle budu v závěru vyhodnocovat jak na základě analýzy RVP a ŠVP, tak na základě hloubkových rozhovorů provedených s jednotlivými respondenty, tedy učiteli či jinými školiteli.

2.1 Metodologická východiska

Výzkumná činnost nám umožňuje objevovat, získávat nové informace a rozšiřovat naše poznání. Je klíčová ale i pro ověřování již získaných dat a pro vyvracení nebo potvrzení teorií. Také nám pomáhá v řešení specifických problémů. Existují dvě základní metodologie výzkumu, a to kvalitativní a kvantitativní výzkumy.⁷¹

Kvantitativní výzkum, tedy odvozený od kvantity, vyčíslitelných hodnot, se zabývá měřitelnými hodnotami, které je možno analyzovat pomocí statistických metod. Zaměřuje se na co nejpřesnější a nejobjektivnější popis jevů. Vychází z filozofické myšlenky pozitivismu. Nejvyžívanějšími metodami jsou experiment, pozorování či například standardizovaný dotazník,⁷² který je velice populární metodou výzkumu využívanou pro závěrečné práce humanitních oborů.

Zjevnou výhodou takové výzkumné metody je její objektivita, snadná kvantifikace a srovnatelnost dat. Plusem je určitě také přístupnost respondentům, menší časová náročnost

⁷¹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, Str. 11

⁷² Tamtéž, str. 31-33

a efektivita co se jednoduchosti sběru dat týče. Nevýhodou je však přílišná míra obecnosti získaných dat. Odpovědi v takovém výzkumu nejdou do hloubky a nepřesně formulovaná otázka by mohla vést k nepochopení a k následnému zkreslení výsledků. Ke zkreslení ale může dojít i v případě, že se dotazník nedostane ke správné cílové skupině.

To jsou negativa obecně u všech kvantitativních metod výzkumu. Respondenti často nemají ani prostor k vyjádření svých jedinečných názorů a zkušeností. Kvantitativní výzkum má předem vytvořené teorie, na které je i respondent zaměřený. Výběr respondent je konkrétně zaměřen na určitou cílovou skupinu, konkrétní výběr osob je však náhodný. Výzkumník se pak v takovém výzkumu snaží být co nejvíce nestranný a objektivní, sám se ho neúčastní.⁷³

Z toho důvodu získává tato práce odpovědi na své výzkumné otázky pomocí kvalitativního výzkumu. Ten se naopak od jasně měřitelných dat zaměřuje na zkoumané osoby a jevy. Jeho myšlenka vychází z fenomenologie, jehož podstatou je, zcela zjednodušeně řečeno, nahlížení na problém jako na zcela nové poznávané a klade důraz na porozumění, jak je daná skutečnost vnímána.⁷⁴ Podobně přistupuje k poznávání kvalitativní výzkum – snaží se popsat daný jev komplexně, analyzuje odpovědi respondentů a snaží o celkové pochopení a porozumění nejen danému problému, ale i respondentům samotným. Cílem je jít do hloubky problému, hledat jeho podstatu. Nejčastějšími metodami sběru informací jsou například zúčastněné pozorování, ohniskové skupiny apod., ale především hloubkový rozhovor.⁷⁵

Kvalitativní výzkum má své silné i slabé stránky. Nyní rozšíříme tento přehled a uvedeme kritéria, která by měli výzkumníci v rámci kvalitativního výzkumu dodržovat. Hlavní předností tohoto typu výzkumu je jeho schopnost provádět hlubokou analýzu, což vede k detailnímu popisu a umožňuje srovnání mezi různými případy. Umožňuje pochopení motivací, postojů i zkušeností jedinců. Výzkum bere v úvahu kontext a podmínky, v nichž se zkoumaný jev odehrává a které ovlivňují výsledné postoje a zkušenosti dotazovaných. Na rozdíl od kvantitativního výzkumu také umožňuje výzkumníkovi adaptovat svůj přístup v reakci na získávané informace, což může ku prospěchu především v případě, narazí-li na načekaná témata či nápady, a umožňuje tak následně hlubší prozkoumání. Na druhou stranu

⁷³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. Str. 49-52

⁷⁴ Tamtéž, str. 103-107

⁷⁵ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, Str. 139-140

je právě proto často kritizován za svou subjektivitu, která s výzkumem nutně souvisí, a za problémy se zobecněním výsledků.

Může se tedy zdát, že kvalitativní výzkum je „volnějším“ typem výzkumu oproti kvantitativnímu, není tomu ale tak. Je zásadní dodržovat určitá pravidla ke kvalitnímu zpracování. V první řadě je potřeba stanovit si otázky, na které chceme najít odpověď, zvolit vhodné metody a výzkumné nástroje. Nutné je pečlivě vybírat účastníky výzkumu a důkladně zdůvodnit jejich výběr. Během výzkumu je doporučeno vést výzkumný deník, který obsahuje popisy, průběh a další detaily týkající se výzkumu. Současně s interpretací výsledků by měl výzkumník ověřovat jejich validitu. Tyto kroky mají za cíl zvýšit platnost a důvěryhodnost výzkumu. Důvěryhodnost lze dále podpořit přímými citacemi, přičemž je důležité vyhnout se jejich přemíře a nevhodnému využití, které může být zaměřeno na vytváření zdání pravdivosti bez řádné interpretace. Důležité je také podrobně popsat celý výzkumný proces, včetně vysvětlení volby metody a přístupu. V závěru by mělo dojít k srovnání zjištěného s odbornou a další literaturou.

Spolehlivost kvalitativního výzkumu bývá často hodnocena jako nízká, jelikož nejsou používány standardizované metody a výsledky mohou být interpretovány různě. Proti tomuto nedostatku lze částečně bojovat detailním popisem průběhu výzkumu a schopností výzkumníka podložit své závěry, což nahrazuje potřebu striktních otázek. V kvalitativním výzkumu je důležité, aby výzkumník zůstal věrný získaným informacím a nevyslovoval neopodstatněné závěry. Spolehlivost lze také zvýšit použitím konzistentních otázek a důkladným přepisem rozhovorů, což usnadňuje práci výzkumníka a pomáhá čtenářům lépe porozumět získaným informacím.⁷⁶

⁷⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. Str. 49-52

Mezi běžně používané metody sběru dat v kvalitativním výzkumu patří zúčastněné pozorování, ohniskové skupiny a hloubkové rozhovory.⁷⁷ Hendl rozlišuje mezi kvalitativním dotazováním, pozorováním a sběrem dokumentů jako obecnější kategorie metod sběru dat.⁷⁸ Právě z Hendlovy publikace vychází zařazení analýzy kurikul jako součásti kvalitativního výzkumu této práce. Hlavní metodou je pak hloubkový rozhovor.

Cílem výzkumu je vytváření nových poznatků v daném tématu, výsledkem by měly být nalezené odpovědi na pečlivě kladené otázky.⁷⁹ K vyvození cílů, co se týče metodologie, slouží několik různých nástrojů, které se mohou navzájem prolínat. Tato práce se věnuje analýze textů, konkrétně RVP a ŠVP. Podrobně rozebírá určité celky, které se tématem finančních produktů zabývají, nebo by se zabývat měly, a text následně interpretuje.

V případě této práce se jedná o statické šetření, kdy výzkumník sbírá data v určitém čase bez sledování změn v tomto období.⁸⁰ Práce interpretuje získaná data a analyzuje je s důrazem na kontext, vzory, témata a vztahy mezi různými faktory. Skrze hloubkový rozhovor se tedy konkrétně snaží rozebrat, jak je téma výuky finančních produktů pojato v dokumentech, které jsou jistou formou předpisů pro učitele, a následně popsat, jak výuka skutečně vypadá v praxi v konkrétních případech dotazovaných respondentů z jejich vlastního pohledu.

2.1.1 Kvalitativní přístup v pedagogickém výzkumu

Pedagogika je vědním oborem, který se zabývá výchovou, záměrně působí na vývoj jedince a je neoddělitelně spjata s dalšími vědními obory. Výchovný charakter je však velice subjektivní záležitostí.⁸¹ Proto je nutno říci, že badatelé v pedagogickém prostředí nejsou hodnotově neutrální a jejich poznání není odděleno od objektu studia. Nelze ignorovat předsudky a různé prekoncepty, které přinášejí do svého bádání. Skutečnost je vnímána jako subjektivně ovlivněná lidskou přítomností. Přesto klíčovou rolí badatele zůstává důkladné

⁷⁷ ŠVARÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6. Str. 39-43

⁷⁸ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. Str. 161-162

⁷⁹ Tamtéž, str. 30

⁸⁰ Tamtéž, str. 38

⁸¹ JÚVA, Vladimír. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8. Str. 9-10

zkoumání, schopnost jasně se vyjadřovat, možnost ověření jeho závěrů a kritický pohled na vlastní poznání a hodnotové orientace.⁸²

Badatel v pedagogickém výzkumu by se měl snažit být teoreticky neutrální.⁸³ Díky tomu je možné sledovat různé jevy z různých perspektiv. Často se přistupuje ke konstruktivistickému pohledu: *O konstruktivistické pohledy je značný zájem především ve společenství pedagogických výzkumníků. Konstruktivistický pohled na proces učení zdůrazňuje, že v něm hraje aktivní roli žák. Má se za to, že žák nepřijímá vědomosti pasivně, ale že si je konstruuje, přičemž způsob, jak tuto konstrukci provádí, není bezkontextový, nýbrž závisí na prostředí a biografii žáka. Obdobně lze přistupovat k vývoji znalostí učitele.*⁸⁴

V pedagogickém výzkumu jsou metody dotazování, včetně rozhovorů, velice častou metodou, jak se co nehlouběji dostat k jádru zkoumaného se všemi proměnnými. Bývají však smíšeně doplňovány o další metody výzkumu, jako pozorování apod.⁸⁵

V sociálních vědách kvalitativní metodologie vychází z pochopení různých jevů a vztahů tak, jak je vnímají aktéři dané sociální reality. Cílem výzkumníka je pochopit situace z pohledu samotných účastníků. Je důležité si uvědomit, že výzkumné pole není jen pasivním zdrojem dat, ale že badatel i respondenti společně formují výsledky studie.

Cílem badatele je tedy ve výsledku pochopit situaci a motivy, které vedou účastníky výzkumu k jejich chování či názorům. Kladem takového výzkumu pak není sumarizace měřitelných dat, ale celková komplexnost. K této komplexnosti se zdárně snaží dojít i tato práce.

2.1.2 Hlubkový rozhovor

Hlavními metodami získávání dat v empirickém výzkumu jsou naslouchání, pokládání otázek a získávání jejich odpovědí. Způsobů dotazování je mnoho, i samotných rozhovorů je několik typů, ať už jde o strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami, narativní

⁸² ŠVARŤÍČEK, Roman a ŠEĎOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6. Str. 18

⁸³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. Str. 54

⁸⁴ Tamtéž, str. 91

⁸⁵ Tamtéž, str. 164-204

rozhovor, skupinovou diskusi aj. Různé typy dotazování se mohou prolínat, stejně tak jako využívat kombinovaně s jinými metodami kvalitativního výzkumu.

Hlubkový rozhovor je v podstatě polostrukturovaným typem dotazování. Využívá otevřených otázek, pomocí kterých se badatel snaží pochopit jednání dotazovaného. Tomu dozajisté napomáhá míra autentičnosti, kterou takový typ rozhovoru přináší. Zároveň má však badatel předem připravené, strukturované otázky, které dotazovanému pokládá. Výhodou otevřenosti otázek je, že je možné se spontánně doptávat a pokládat další, více konkrétní otázky, které směřují k cíli badatele, ale které mu také mohou přinést nové podněty k jeho výzkumu.⁸⁶

Součástí takového rozhovoru není pouze samotné dotazování. Jedná se o celistvý proces od účelu výzkumu, položení si základních otázek, přes výběr účastníků až po závěrečnou analýzu interpretaci získaných dat. Jednotlivými fázemi provedených rozhovorů k této práci se budou zabývat následující kapitoly.

⁸⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. Str. 164-186

2.2 Kvalitativní výzkumná sonda

Tyto kapitoly se věnují realizaci výzkumné sondy, konkrétně rozboru vzdělávacích programů a hloubkovému rozhovoru s učiteli na různých typech SŠ a gymnázií. Rozhovory se uskutečnily v období podzimu až zimy 2023/2024. Koncept výzkumu vychází především z Hendlova pojetí kvalitativního výzkumu.⁸⁷

2.2.1 Návrh plánu výzkumu

Než se výzkumník pustí do celého výzkumného procesu, měl by se předem určit návrh výzkumného plánu, jak bude výzkum probíhat. Jedná se jen o návrh – během celého výzkumu se logicky mohou objevit různé okolnosti, které mohou proces změnit. V této počáteční fázi je možno pohlížet na celou výzkumnou akci z několika perspektiv. Co je zapotřebí si ale předem uvědomit, než dojde k samotné realizaci výzkumu, je primárně účel, kdy se musí nutně položit otázka, čeho chceme výzkumem dosáhnout a proč vůbec takový výzkum uskutečnit.

Pokud si dokážeme odpovědět na otázku *co* a *proč*, je vhodné zvolit si rovnou určitý konceptuální rámec, neboli teorii o daném předmětu, ve kterém jsou již zahrnuty naše vlastní zkušenosti, ale také dosavadní výzkumy a teorie. Současně s tím si pak musíme položit základní výzkumnou otázku, co vlastně chceme zkoumat.

Výzkum této práce se zabývá výukou finančních produktů na středních školách. Cílem tohoto výzkumu je tedy prozkoumat, jak se výuka FP odráží ve vzdělávacích programech a jak je výuka implementována v praxi z pohledu učitelů na různých typech středních škol a gymnázií. Chceme tím získat celkový přehled o tom, jaký je soulad či nesoulad mezi teoretickými předpoklady a mezi praktickou výukou finančních produktů na SŠ a odpovědět si na otázku, jaké jsou mezi tím rozdíly a jaké jsou též rozdíly mezi výukou na jednotlivých typech SŠ. Základní výzkumná otázka, kterou si tento výzkum pokládá, je:

Jaká je výuka finančních produktů na různých typech středních škol a gymnázií v praxi s ohledem na její teoretická východiska ve vzdělávacích programech?

⁸⁷ Tamtéž, str. 145

Proč právě různé typy SŠ a gymnázií? Věková kategorie středoškolského vzdělávání je výzkumníci mnohem bližší než věková kategorie žáků na základních školách a nižších stupních gymnázií. Výzkumnice vychází z vlastních zkušeností, jelikož sama vyučuje na víceletém gymnáziu a měla tak možnost setkat se s výukou na vyšším i nižším stupni gymnázia. Co se týče finanční gramotnosti (a finančních produktů speciálně), starší žáci jsou již schopni chápání složitějších finančních konceptů a abstraktního myšlení, což je pro mladší žáky velmi obtížné a vyučovaná látka se tomu musí přizpůsobovat. Na střední škole se v rámci finanční gramotnosti studenti připravují na finanční život dospělého člověka takový, jaký je. Právě proto je i aplikace praktických příkladů ve výuce mnohem relevantnější, žáci v tomto věku mívají sami již nějaké osobní zkušenosti ve svém životě.

Vybraný postup tohoto výzkumu je deskriptivní povahy. Zaměřuje se na aktuální stav výuky konkrétního jevu a jeho popis. V rámci výzkumu se proto neformulují žádné vědecké hypotézy, i když výzkumnice má sama osobní zkušenosti s daným tématem a subjektivně mohou její zkušenosti a předpoklady ovlivňovat návrh plánu výzkumu.⁸⁸

Kromě analýzy textů a hloubkového rozhovoru jakožto metody sběru dat musíme zmínit metodu konstantního porovnávání, díky které kategorizujeme data za účelem objasnění pozorovaných jevů.

Máme-li stanovený účel, koncept i výzkumnou otázku, podřídíme tomu i metody výzkumu, které díky kterým budeme schopni dojít k naplnění cílů, které jsme si zvolili. S tím jde ruku v ruce i volba účastníků a výzkumné strategie, tedy zda se bude jednat o výzkum kvantitativní nebo kvalitativní.⁸⁹

Vzdělávací programy nám dávají určitou představu o tom, jak by výuka FP měla vypadat, teoreticky. Udává mnoho kompetencí a výstupů, které by měli žáci naplňovat a ke kterým by učitelé měli ve své výuce směřovat. Jak to ale vypadá v praxi? Jaký je rozdíl mezi teoretickým obsahem RVP a praktickou realizací výuky? Jak se pedagogové přizpůsobují

⁸⁸ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9. Str. 26-27

⁸⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. Str. 146

různým výzvám a překážkám, které s tímto tématem nutně souvisí? Jaké metody a přístupy jsou k naplňování těchto cílů využívány?

2.2.2 Metody výzkumné sondy

V tomto výzkumu se budeme řídit metodou konstantní komparace, kdy budeme údaje nejen sbírat, ale také je systematicky třídit, což nám umožní objasnit pozorované jevy. Hlavními metodami vedoucími k tomuto cíli jsou již zmíněná analýza textů a hloubkový rozhovor. Následující kapitoly podrobně rozebírají přípravu, ale i průběh a vyhodnocení hloubkového rozhovoru, na závěr dochází k porovnání teoretického obsahu obsaženém ve vzdělávacích dokumentech s odpověďmi účastníků ohledně výuky finančních produktů v praxi.

2.2.3 Výzkumy v minulosti

Specifických publikací zaměřených pouze na výuku finančních produktů, odloučenou od širšího rámce finanční gramotnosti, nebude mnoho – v zásadě jsme žádné takové nenašli. Finanční produkty jsou totiž obvykle součástí výuky finanční gramotnosti, různá témata spolu neoddělitelně souvisí. I v této práci se mnohokrát zmiňujeme o finanční gramotnosti jako takové.

Pokud bychom tedy měli zmínit výzkumu uskutečněné v minulosti, které se finančních produktů týkají, jsou většinou zaměřeny na úroveň finanční gramotnosti žáků či na jejich přístup k ní. Většina těchto publikací se však zaměřuje na žáky základního vzdělávání, nikoli na studenty středních škol a gymnázií.

Zároveň je nutno říci, že stejně tak nenajdeme příliš mnoho publikací zaměřených na výuku finanční gramotnosti z pohledů učitelů a jejich přístupu k výuce. Zásadním výzkumem je zde ale Finanční gramotnost žáků základních škol a výuka finanční gramotnosti na středních školách od Česká školní inspekce, která jej prováděla ve školním roce 2022/2023, čímž je v tuto chvíli jedním z nejaktuálnějších. Výzkum se zaměřoval především na úroveň vzdělání

žáků, což probíhalo formou testů a dotazníků. Zároveň se však zaměřil na přístup středních škol, kdy se dotazoval ředitelů škol a vybraných pedagogů.⁹⁰

Z části, která byla věnována ředitelům škol a vybraným pedagogům, bylo zjištěno, že témata finanční gramotnosti jsou do výuky integrovány v různých oblastech i oborech a nejčastěji se vyučují ve 3. ročníku. Jsou realizovány formou besed a exkurzí, častá je projektová výuka anebo spolupráce s externisty, kteří jsou odborníky v daném tématu (např. ČNB, vysoké školy, finanční instituce aj.). Z výsledků také vyplývá, že jednoznačně chybí průběžný rozvoj dovedností žáků napříč vzdělávacími obory. Finanční gramotnost je na školách ve většině případů stále chápána jako nové téma, které je třeba zařazovat do už takto omezeného času výuky a plní spíše výplňkovou roli ve výuce.⁹¹

Nejčastější překážkou učitelů je pak omezený časový rámec pro výuku, kterého je dle nich zoufale málo. Na druhém místě se objevuje požadavek na lepší metodologickou podporu učitelů, včetně dalšího vzdělávání se. Pedagogové by uvítali více inspirativních příkladů praxe do výuky. Dvě třetiny z 370 zúčastněných škol o zvýšení kvalifikace pedagogů teprve uvažuje. Téměř třetina škol pak opomíjí zpětnou vazbu, kdy jako hlavní důvod byl uváděn nedostatek vhodných nástrojů, jako jsou testy, pracovní listy apod.⁹² Velice přínosné by pro žáky byly projektové dny, kdy dochází k větší míře spolupráce pedagogů napříč obory. Z výzkumu však dochází, že prostoru k realizaci takovéto výuky je nedostatečně, konkrétně 2–3 dny v průměru za celý školní rok.⁹³

Nejen přístup škol, ale i pedagogů není k finanční gramotnosti jednotný, což se nutně ve výuce odráží. Především co se týče důležitosti přikládané jednotlivým cílům související s financemi se jejich názory liší. Z výsledků je tedy patrné, že úroveň finanční vzdělanosti jednoduše nezáleží tak na škole, jako na jednotlivých učitelích.⁹⁴ Zaměřeno na finanční produkty, větší důležitost tomuto tématu v rámci finančního vzdělávání přidávají učitelé nematuritních oborů středních odborných škol.

⁹⁰ ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Finanční gramotnost žáků základních škol a výuka finanční gramotnosti na středních školách*. 1. vydání. Praha: Česká školní inspekce, 2023. ISBN 978-80-88492-35-1. Str. 7

⁹¹ Tamtéž, str. 10

⁹² Tamtéž, str. 10

⁹³ ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Finanční gramotnost žáků základních škol a výuka finanční gramotnosti na středních školách*. 1. vydání. Praha: Česká školní inspekce, 2023. ISBN 978-80-88492-35-1. Str. 31

⁹⁴ Tamtéž, str. 29

Výzkum ČŠI probíhal za účelem zjištění úrovně finanční gramotnosti před revidováním soudobých vzdělávacích programů. Zabývá se proto dále i možnostmi, jak situaci s finanční výukou zlepšit a jak tyto poznatky implementovat do nového znění vzdělávacích programů.⁹⁵

Dále se tématu finanční gramotnosti na školách věnuje nespočet závěrečných prací na vysokých školách. Můžeme zmínit zlomek z nich, které se alespoň přibližují tématu této práce. Co se týče přístupu učitelů k výuce finanční gramotnosti, na toto téma byla napsána bakalářská práce *Přístup učitelů k výuce finanční gramotnosti v nižším sekundárním vzdělávání*,⁹⁶ která si bere za cíl popsat subjektivní přístupy jednotlivých učitelů na 2. stupni ZŠ. Kromě toho se zaměřuje na to, jak se učitelé na výuku připravují a jaké volí nejčastěji metody ve výuce.

Na úroveň finanční gramotnosti studentů středních škol se soustředí vícero diplomových prací. Zmíníme např. práci Markéty Neudekové,⁹⁷ která odhaluje nedostatky ve vzdělání studentů a navrhuje možná řešení, jak situaci s finanční gramotností zlepšit. Podobně se úrovni gramotnosti věnuje práce Hany Múdre,⁹⁸ která se i blíže zaměřuje na finanční produkty, konkrétně úvěry, a na ukotvení finanční gramotnosti ve vzdělávacích programech.

Dále se tématu věnuje Barbora Říhová,⁹⁹ jejíž práce se ve své poslední kapitole zaměřuje na roli pedagogů ve výuce finančního vzdělávání a předkládá určitá doporučení.

⁹⁵ Tamtéž, str. 34

⁹⁶ ŠIGUTOVÁ, Nikol. *Přístup učitelů k výuce finanční gramotnosti v nižším sekundárním vzdělávání*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2023. Bakalářská práce. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/wgkbe/Sigutova_bakalarska_prace.pdf

⁹⁷ KLIMEŠ, Lukáš. *Zhodnocení úrovně finanční gramotnosti u studentů středních škol*. Brno: Vysoká škola regionálního rozvoje a Bankovní institut – AMBIS, Katedra regionálního rozvoje, 2020. Bakalářská práce. Dostupné z: https://is.ambis.cz/th/eczqt/Lukas_Klimes_bakalarska_prace_Zhodnoceni_urovne_financni_gramotnosti_u_studentu_strednich skol.pdf

⁹⁸ BÁRTOVÁ, Monika. *Finanční gramotnost studentů středních škol*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2015. Bakalářská práce. Dostupné z: https://theses.cz/id/z04pkk/BDP_Brtov_Monika.pdf

⁹⁹ KUBCOVÁ, Lucie. *Finanční gramotnost ve školních vzdělávacích programech středních škol v Jihomoravském kraji*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2020. Bakalářská práce. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/q8jxg/KubcovaLucie_465031_Bc_final.pdf

Poslední z výzkumů, který zde stojí za zmínku, je šetření PISA (Programme for International Student Assessment – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj¹⁰⁰ s názvem *PISA 2021 šetření v oblasti finanční gramotnosti*, což je projekt, který si klade za cíl získat údaje o finanční gramotnosti patnáctiletých žáků základních a středních škol v mezinárodním kontextu.¹⁰¹ Projekt byl realizován v letech 2018–2023 a jeho výsledky budou zveřejněny Českou školní inspekcí v červnu 2024.

Předchozí a zároveň vůbec první šetření PISA v mezinárodním měřítku proběhlo v roce 2012. Z celkem 18 zúčastněných států se Česká republika umístila na šestém místě v žebříčku. Šetření v tomto případě dokazuje, že testovaní žáci dosahují poměrně dobrých výsledků v celosvětovém měřítku.¹⁰² Nicméně průzkum je starý více než 10 let, tudíž bude potřeba vyčkat na výsledky nejaktuálnějšího šetření.

¹⁰⁰ ORGANIZACE PRO HOSPODÁŘSKOU SPOLUPRÁCI A ROZVOJ. PISA [online]. [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/pisa/>

¹⁰¹ MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. PISA 2021: šetření v oblasti finanční gramotnosti [online]. [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/narodni-registr-projektu/projekty-financniho-vzdelavani/pisa-2021-setreni-v-oblasti-financni-gra-3214>

¹⁰² PALEČKOVÁ, RNDr. Jana, Mgr. Lucie ŘEZÁČOVÁ a Vladislav TOMÁŠEK. Mezinárodní šetření PISA 2012: *Finanční gramotnost patnáctiletých žáků* [online]. Praha, 2014 [cit. 2020-08-30]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/Prave-menu/Mezinarodni-setreni/PISA/Narodni-zpravy/Ceska-skolni-inspekce-zverejnuje-zpravu-z-setreni>. Česká školní inspekce, s. 3–6

2.3 Rozbor pedagogických vzdělávacích dokumentů

Rámcové vzdělávací programy (RVP) jsou oficiální dokumenty vydávané Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) po projednání s příslušnými ministerstvy. Tyto dokumenty tvoří obecný rámec výuky na školách. Stanoví především *konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání, a to všeobecného a odborného podle zaměření daného oboru vzdělání, jeho organizační uspořádání, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů*.¹⁰³ Zabývá se také různými podmínkami výuky, ale i bezpečnosti práce.

RVP dělíme dle stupně vzdělávání. V této práci pracujeme především s RVP G (pro gymnázia) a vybranými RVP SOV (pro střední odborné vzdělávání) – ty byly vybrány na základě toho, na jakém typu SŠ učili účastníci hloubkových rozhovorů či potenciální oslovení účastníci. Tyto rámcové vzdělávací programy by měly navazovat na RVP ZV (základního vzdělávání). Důležité je, aby odpovídaly nejnovějším poznatkům, proto se neustále aktualizují a doplňují. Jen během vypracovávání této diplomové došlo k aktualizacím RVP a k drobným změnám v jeho obsahu.

Školy pak na základě RVP vypracovávají své ŠVP (školní vzdělávací programy). Jedná se o realizační programový dokument, se kterým by se měl setkat každý pedagog dané školy, přičemž školní vzdělávací programy musejí být v souladu s RVP a musejí být veřejně dostupné.¹⁰⁴

2.3.1 RVP

Rámcové vzdělávací program řeší přirozeně i téma finančních produktů. Cílem studia a analýzy těchto dokumentů je utvořit ucelený obraz k tématu, jakým způsobem téma finančních produktů vůbec teoreticky uchopují. Stanoví nejen obecně konkrétní cíle, formy nebo délku vzdělávání v dané oblasti, ale také jeho povinný obsah.

¹⁰³ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Rámcové vzdělávací programy [online]. [cit. 2024-03-17]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/#rozcestnik>

¹⁰⁴ Rámcové vzdělávací programy pro gymnázia (RVP G). In: Rámcové vzdělávací programy [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>

Rámcové vzdělávací programy se u vymezování kompetencí žáků (o kterých bude řeč níže), co se týče finančních produktů, odkazují na tzv. Standard finanční gramotnosti. Jedná se o revidovaný dokument z roku 2017 vydaný Ministerstvem financí, který stanovuje cílovou úroveň finanční gramotnosti žáků základního a středního vzdělávání.¹⁰⁵ Původní standardy finanční gramotnosti se staly od roku 2007 součástí dokumentu *Systém budování finanční gramotnosti na základních školách a středních školách*, vydaným v r. 2005 za účelem přípravy standard finanční gramotnosti, které budou následně implementovány do RVP.¹⁰⁶

Revidovaný dokument tedy navazuje na předchozí definici a cíle uvedených v již zmíněném budování finanční gramotnosti. K revizi došlo hned u několika témat, včetně porovnání finančních produktů a dalších témat s tím spojených, jako je krátkodobé i dlouhodobé plánování a rizika dosažení cílů, zabezpečení na stáří, vznik a rizika půjček, řešení zadlužení a předlužení apod. Obsahem finanční gramotnosti u přebytku rozpočtu domácnosti se standard zmiňuje o spoření, investicích, pojištění a možnostech zabezpečení se na stáří; naopak při schodku rozpočtu domácnosti se zabývá úroky, úvěry a důsledky nesplácení. Na rozdíl od základního vzdělávání již pracuje s konkrétní aplikací na modelových či konkrétních příkladech a také s finanční matematikou.¹⁰⁷

Standardy finanční gramotnosti jsou tedy nedílnou součástí všech rámcových vzdělávacích programů a měly by být tudíž i součástí všech školních vzdělávacích programů. Jak je v nich ale konkrétně téma finančních produktů ukotveno?

RVP G

MŠMT při přípravě RVP G (Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia) zařadilo téma finančních produktů pod vzdělávací oblast Člověk a svět práce. Cílů a cílových zaměření má tato oblast hned několik. Jedním z těch primárních je příprava studenta na další vzdělávání i vstup do pracovních vztahů a má studenta uvést do plnohodnotného profesního,

¹⁰⁵ DigiFolio - portál pro podporu digitálního vzdělávání [online]. 2024. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=6055> [citováno 7. 2. 2024]

¹⁰⁶ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách [online]. [cit. 2024-02-07]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>. Str. 3-5

¹⁰⁷ Ministerstvo financí České republiky. Standard finanční gramotnosti [online]. [cit. 2024-02-07]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/PSFV_2017_Standard-financni-gramotnosti.pdf

ale i ekonomického života.¹⁰⁸ V této oblasti je převážně implementován již zmíněný dokument, tedy co se finanční gramotnosti a schopnosti fungovat v ekonomickém světě týče.

RVP G klade důraz na to, aby byl žák schopen aplikovat své teoretické znalosti na aktuální situaci na trhu a nepodléhal povrchního úsudku. K tomu by jej měla škola dovést. Proto klade důraz i na způsob, jakým má žák tyto schopnosti získat, a to především skrze modelové situace, práci s autentickými materiály a samozřejmě také skrze digitální technologie, které jsou chtě nechtě neoddělitelnou součástí života nás všech. Zjednodušeně řečeno, oblast Člověk se svět práce má být především prakticky zaměřeným vzděláním, jelikož se jedná o oblast, se kterou se v reálném životě až už během studií, nebo po nich, setká skutečně každý.¹⁰⁹

Finanční produkty konkrétně spadají pod okruh Finance. Očekávané výstupy tohoto tématu jsou poměrně konkrétní. Žák by již měl mít základní znalosti z předchozího základního vzdělání, kde se finančními produkty a s tím souvisejícími tématy zabývá oblast Člověk, stát a hospodářství.¹¹⁰ RVP G na ně víceméně navazuje, očekávané výstupy jsou však směřovány mnohem více do praktického života. Zatímco RVP ZV pracuje především s termíny jako *vysvětlí, popíše a uvede příklad*, u studenta gymnázia se již předpokládá konkrétní aplikace znalostí.

V okruhu Finance se tedy očekává, že studenti středních škol budou mít základní, zároveň však komplexní znalosti, díky kterým budou schopni efektivně využívat nejen různé platební nástroje či měny, ale porozumí také principům ovlivňujícím ceny, s čímž nutně souvisí znalost různých forem spoření, investování do cenných papírů aj. Zásadní je, aby studenti rozlišovali své pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho dokázali sestavit nejen rozpočet domácnosti, ale celkově dokázali se svými finančními prostředky hospodařit tak, aby se ve svém rozpočtu nedostávali do záporných čísel.

Pokud se tak stane nebo dovede-li jakákoli životní situace žáka k tomu, že si musí brát úvěr, očekává se, že je žák schopen vybrat nejvýhodnější produkty vzhledem ke své situaci a je

¹⁰⁸ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [pdf]. Praha, září 2021. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>. Str. 46

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 47

¹¹⁰ Tamtéž, str. 60-61

zároveň schopný vyvarovat se předlužení. S tím úzce souvisí i znalost úrokových sazeb, RPSN a dalších nástrah s úroky souvisejícími, přičemž je také schopen vybrat nejvýhodnější pojistný produkt nejen svých úvěrů, ale i jakýchkoli dalších potřeb.

V neposlední řadě je samozřejmě zapotřebí, aby žáci znali funkci ČNB a její vliv na komerční a ostatní banky. Při všech těchto znalostech a schopnostech se předpokládá, že je žák schopen využívat moderních bankovních služeb včetně digitálních technologií, což je základním předpokladem ke zvládnutí všech finančních operací v dnešní digitalizované době.¹¹¹

Tyto výstupy přímo souvisejí s výukou finančních produktů, protože poskytují studentům praktické znalosti a dovednosti, které jsou nezbytné pro informované rozhodování v různých finančních situacích. Výuka finančních produktů, ať už celkově nebo jednotlivě, má za cíl vybavit studenty schopností analyzovat a porovnávat různé typy finančních nástrojů, jako jsou úvěry, pojištění, investiční produkty a bankovní služby, což je klíčové pro jejich finanční gramotnost a samostatnost.¹¹²

Předchozí výčet nám dokazuje, že očekávané výstupy RVP G jsou velmi konkrétní, na rozdíl od RVP SOV, ve kterých sice nejsou očekávané výsledky takto konkrétní, ale na druhou stranu jsou většinou konkrétnější, co se učiva týče. RVP G ve výčtu učiva nechává trochu více prostoru, ale zaměřuje se více na jeho aplikovatelnost.

Zařazení finančních produktů pod vzdělávací oblast Člověk a svět práce je samozřejmě stále jen orientační. Téma finančních produktů se v praxi dotýká i ostatních oblastí, jako je Člověk a společnost nebo také Matematika a její aplikace a další. Tohoto prolínání oblastí si je i RVP G vědomo, i proto je zde kladen velký důraz na mezipředmětové vztahy a využívání znalostí a dovedností i z jiných oblastí vzdělávání.

Výuka moderních bankovních služeb a digitálních technologií je nezbytná pro navigaci v dnešním digitálním světě, což zahrnuje např. online bankovníctví aj. Na to RVP G také myslí, i proto jsou digitální a mediální kompetence nutně součástí všech oborů a oblastí,

¹¹¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [pdf]. Praha, září 2021. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>. Str. 47-50

¹¹² Tamtéž, str. 50

včetně financí. Tomu napomáhají i průřezová témata, konkrétně *Osobnostní a sociální výchova, která pomáhá žákům vést zdravý a zodpovědný život jako jednotlivcům i členům společnosti*.¹¹³

Oproti ostatním oblastem ale oblast člověk a svět práce není příliš podrobně zapojena mezi průřezová témata. Kromě zmíněné osobnostní a sociální výchově se téma objeví u průřezového tématu *Mediální výchova*.¹¹⁴

Nesmíme také zapomínat na klíčové kompetence a obecné i konkrétnější cíle vzdělávání. Téma je financí je v RVP G pojato velmi široce, kompetence žáka a požadované cíle vzdělávání se často prolínají. Nejsilněji ale dozajista působí zjevný apel na praktičnost a aplikovatelnost získaných vědomostí na praktický život dospělého člověka.

Stručně shrnuto, v oblasti financí aplikuje RVP G zmiňovaný obsah standardů finanční gramotnosti a podrobně osvětluje cíle, resp. očekávané výstupy, které by měl žák naplňovat po absolvování studia. Fakt, že MŠMT vyčlenilo tématu financí prakticky jeden celý oddíl, dokládá, že tématu přikládá skutečně velký význam.

Na druhou stranu – v kontextu výše uvedeného může poměrně zarazit formulace rámcového učebního plánu. Ačkoliv téměř všechny oblasti RVP G mají doporučenou minimální dotaci, u Člověka a světa práce a u Výchovy ke zdraví nic takového nenajdeme. RVP G se k tomu vyjadřuje následovně: „*RVP G pro ně vymezuje vzdělávací obsah, a je tedy povinností školního vzdělávacího programu garantovat, že žáci budou mít dostatek příležitostí si tento vzdělávací obsah osvojit. Rámcový učební plán však blíže neurčuje, ve kterých ročnících a jakým způsobem má být vzdělávací obsah těchto oblastí (oborů) realizován, zda samostatně, nebo v propojení se vzdělávacím obsahem jiných vzdělávacích oborů. Konkrétní řešení těchto otázek ponechává rámcový učební plán na školních vzdělávacích programech.*“¹¹⁵

To může mít na výuku jak negativní, tak pozitivní dopad. Bude jednoznačně záležet na daném gymnáziu, v jaké míře je pro něj finanční gramotnost prioritou ve vzdělávání. Tím, že si minimální časovou dotaci pro dané učivo volí škola sama, stejně tak v jakém předmětu

¹¹³ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [pdf]. Praha, září 2021. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>. Str. 67

¹¹⁴ Tamtéž, str. 77-81

¹¹⁵ Tamtéž, str. 83

a jakým způsobem, může docházet k markantním rozdílům ve vzdělání v této oblasti na gymnáziích. Zároveň však jistá míra autonomnosti škol nemusí být jen na škodu, naopak tato volnost může školy o to více podněcovat k pojetí výuky více praktickou formou, zaměřit se na mezipředmětové vztahy, provázanost témat, různé metody, které vedou naplnění praktických cílů a kompetencí atd. Vhled do takové situace nám mohou poskytnout účastníci hloubkového rozhovoru, jemuž se věnují následující kapitoly.

RVP SOV

V RVP SOV je toto téma napříč obory uchopeno stejným způsobem. Finanční gramotnost je v nich nedílnou součástí a mají navazovat na RVP ZV.¹¹⁶ Být finančně gramotný je jednou z personálních a sociálních kompetencí. Společně s finanční gramotností by měl se měl absolvent dokázat přizpůsobit měnící se životní a pracovní situaci a být schopen své sociální a ekonomické záležitosti v těchto situacích adekvátně řešit svým možnostem a schopnostem. Efektivní hospodaření s financemi je také zmíněno v rámci matematických kompetencí.

RVP SOV pro obchodní akademie a další obory, které s financemi souvisejí, se pak tématu financí věnují samozřejmě blíže, jelikož se u absolventa očekává finančnictví jako jedna z možností budoucího uplatnění na trhu práce.¹¹⁷ Finanční produkty zde proto nejsou pouhou součástí základní finanční gramotnosti, ale jsou zasazeny do učiva vzdělávací oblasti *Ekonomické vzdělávání* pod téma *Finance, daně a finanční trh*. Taktéž vzdělávací oblast *Společenskovední vzdělávání* by se měla věnovat finanční a mediální gramotnosti. V této oblasti je cílem vzdělávání dovést absolventa k výsledku, kdy *navrhne způsoby, jak využít osobní volné finanční prostředky, a vybere nejvýhodnější finanční produkt pro jejich investování* nebo *naopak vybere nejvýhodnější úvěrový produkt, zdůvodní své rozhodnutí a posoudí způsoby zajištění úvěru, vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení a jaké jsou jeho důsledky, a jak řešit tíživou finanční situaci*, což je součástí učiva *Člověk v lidském společenství*.¹¹⁸

Díky okruhu financí je žák schopen se orientovat v bankovní sféře a v dalších možnostech nakládání s penězi, přičemž porozumění fungování bank je nedílnou součástí znalostí problematik finančních produktů. Všechny tyto kompetence a učivo jsou propojeny se standardem finanční gramotnosti pro střední vzdělávání.

V rámci finančního trhu je pak nutným výsledkem schopnost užívat různé finanční technologie a nástroje, načež v rámci výuky je žák schopen tuto schopnost dokázat na

¹¹⁶ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [pdf]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

¹¹⁷ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 63 – 41 – M/02 Obchodní akademie [pdf]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvpsov/ciste/63-41-M02.pdf>. str. 14

¹¹⁸ Tamtéž, str. 25

modelových situacích. I zde je tedy praktické využití znalostí v životě absolventů zásadním. Co se týče konkrétního učiva, RVP zmiňuje cenné papíry, ceny finančních produktů (poplatky, úroky), vklady a spoření (včetně stavebního a penzijního), úvěry nebo také formy pojištění a pojistné smlouvy. Hlavním motivem je zde ochrana spotřebitele, tudíž žák by měl být schopen na vybraném finančním produktu adekvátně posoudit, zda tento požadavek splňuje a je následně schopen komparace nabídek produktů a vybrat ten nejvýhodnější.¹¹⁹

U RVP SOV Obchodní akademie je u denního studia 4letého oboru pro okruh *Finance, daně a finanční trh* určena týdenní minimální časová dotace 9 hodin za celou dobu vzdělávání. U *Společenskovedního vzdělávání* je to 5 hodin. *Počet povinných vyučovacích hodin týdně je minimálně 29, maximální počet vyučovacích hodin je stanoven školským zákonem, § 26, odst. 2.*¹²⁰

Oproti tomu např. RVP SOV pro praktickou sestru je jedním z oborů, jejichž uplatnění se u absolventů studia financí nijak nedotýká. Přesto je téma finančních produktů v RVP vymezeno dosti obdobně. I zde vychází obsah učiva ze standardů finanční gramotnosti. Jejich zařazení je však poněkud zjednodušeno. Efektivní hospodaření s finančními produkty je zařazeno mezi odborné kompetence, kdy je absolvent schopen jednat ekonomicky a v souladu se strategií udržitelného rozvoje.¹²¹ Cíle výuky se shodují s uvedenými cíli u RVP SOV obchodní akademie, jsou zasazeny do okruhu společenskovedního vzdělávání a stejně tak do ekonomického vzdělávání. Namísto financí, daní a finančního trhu je zde okruh učiva pojmenován jako *Finanční vzdělávání* a konkrétní obsah učiva zde není rozepsán.

Zásadním rozdílem je ale minimální týdenní časová dotace, která je u společenskovedního vzdělávání 5 vyučovacích hodin a u ekonomického vzdělávání pouze 2.¹²² Jako další příklady můžeme uvést RVP SOV Elektrikář - silnoproud ve kterém jsou to u společenskovedního vzdělávání 3 hodiny a u ekonomického 2 hodiny, u RVP SOV Veřejnoprávní činnost u společenskovedního vzdělávání 5 hodin a u ekonomického 7 hodin,

¹¹⁹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 63 – 41 – M/02 Obchodní akademie [pdf]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvpsov/ciste/63-41-M02.pdf>. Str. 58

¹²⁰ Tamtéž, str. 61

¹²¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro obor 53 – 41 – M/03 Praktická sestra [pdf]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvpsov/ciste/53-41-M03.pdf> Str. 16

¹²² Tamtéž, str. 68

nebo u RVP SOV Ekonomika a podnikání u společenskovedního vzdělávání 5 hodin a u ekonomiky 9.¹²³

V oboru ekonomika a podnikání nebude vysoký počet minimální týdenní dotace asi překvapením, uplatnění absolventů směřuje k profesím jako ekonom, finanční referent, bankovní a pojišťovací pracovník a další pozice v ekonomických funkcích, takže v porovnání s ostatními typy středních škol a gymnázií je právě tento obor tím, který by se měl finančním produktům věnovat nejvíce a do hloubky.

Efektivně hospodařit s finančními prostředky a celkově schopnost pohybovat se na finančním trhu je přímo samostatnou požadovanou kompetencí absolventa tohoto oboru. Na rozdíl od dalších zmiňovaných oborů se téma finančních produktů vícekrát objevuje i v oblastech matematiky v rámci finanční matematiky, a to především se spojitostí se zhodnocením výnosů a ztrát, výpočty úroků apod. z pohledu nejen toho, kdo finanční prostředky využívá, ale toho, kdo je nabízí.¹²⁴

Na rozdíl od RVP G je u RVP SOV vnímán pojem *Člověk a svět práce* jako průřezové téma a jednotlivé vzdělávací oblasti v rámci tohoto průřezového tématu jsou blíže specifikovány.

Shrnutí

Ve výsledku tedy neexistuje rámcový vzdělávací plán pro střední školy a gymnázia, který by nezahrnoval standardy finanční gramotnosti a který by se finančním produktům nevěnoval. Je zjevné, že ambicí obou typů RVP je dosažení finanční gramotnosti u žáka na úroveň dospělého člověka právě v průběhu středoškolského vzdělávání. Téma FP zasazeno do stejných vzdělávacích oblastí a očekávané výstupy se liší jen zcela minimálně. Jednotlivé RVP se tedy ve konečném výsledku odlišují pouze v míře konkretizace obsahu učiva o FP a následné minimálním počtem vyučovacích hodin za celou dobu vzdělávání, kdy obory, které se financí blíže dotýkají, mají tento minimální počet vyšší a naopak. ŠVP nesmějí být postaveny v rozporu s RVP, takže by nemělo docházet k situaci, že se téma finančních

¹²³ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro obor 26 – 51 – H/02 Elektrikář - silnoproud [pdf]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvpsov/ciste/26-51-H0102.pdf>, str. 54

¹²⁴ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 63 – 41 – M/01 Ekonomika a podnikání [pdf]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvpsov/ciste/63-41-M01.pdf> Str. 58

produktů v jednotlivých ŠVP neobjevuje a stejně tak že je v praxi vyučující jednotlivých předmětů, které spadají pod vybrané okruhy, vůbec nevyučují.

2.3.2 ŠVP

Ačkoli jsou školní vzdělávací programy veřejným dokumentem, tak již bylo zmiňováno v metodologii, z etických důvodů kvalitativního výzkumu a zachování anonymizace účastníků není možné uvádět konkrétní ŠVP konkrétních škol, na kterých účastníci učí. Pro příkladnost však využijeme ŠVP Gymnázia Kodaňská a Středí odborné školy, na které výzkumnice sama učí a k jehož využití k této práci dalo i vedení souhlas.

Gymnázium má čtyřletý a osmiletý obor, nicméně oba ŠVP jsou ve své podstatě identické, tudíž s nimi můžeme pracovat souběžně. Do oblasti spadají průřezová témata *Poznávání a rozvoj vlastní osobnosti* a *Žijeme v Evropě*.¹²⁵ Obě lze vztáhnout i k tématu finanční produkty, které je probíráno napříč všemi ročníky.

Prostudujeme-li učební plán, zjistíme, že předmět *svět práce* má čtyřhodinovou dotaci, po jedné hodině napříč ročníky čtyřletého, resp. vyššího stupně osmiletého gymnázia. Styčné prvky s tématem financí pak najdeme rovněž ve druhém či šestém ročníku v předmětu *ZSV (základy společenských věd)*.¹²⁶ Ekonomie, která je v tomto ročníku probírána, kombinuje výstupy z oddílů *Člověk a společnost* a *Člověk a svět práce*, ve srovnání s předmětem svět práce se ale jedná spíše o teoretickou přípravu. Jednotlivé výstupy předmětu v oblasti financí i pojetí učiva jsou pak identické s RVP G.¹²⁷ V rámci Světa práce se na Gymnázium Kodaňská aplikuje také předmět *Fiktivní firma*, která je integrální součástí Světa práce ve druhém ročníku čtyřletého a šestém ročníku osmiletého studia.

Cílem předmětu fiktivní firma je procvičení znalostí z předmětů svět práce a informačních a komunikačních technologií, dále upevnění dovedností blízkých praxi, rozvoj samostatnosti, komunikace, argumentace nebo používání moderních technologií. Studenti pracují ve skupinách, prezentují své firmy a za chod firmy nesou odpovědnost. Celkově tedy můžeme vyhodnotit, že Gymnázium Kodaňská velmi intenzivně připravuje studenty ke vstupu do světa financí jako celku včetně pole finančních produktů, a to v teoretické i

¹²⁵ Školní vzdělávací program pro školní rok 2023/2024. In: Gymnázium Kodaňská [online]. Praha: Gymnázium Kodaňská, 2023 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: https://www.gymnaziumkodanska.cz/prilohy/gk8_svp_23-24.pdf Str. 10-11, srov. Školní vzdělávací program pro školní rok 2023/2024. In: Gymnázium Kodaňská [online]. Praha: Gymnázium Kodaňská, 2023 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: https://www.gymnaziumkodanska.cz/prilohy/gk4_svp_23-24.pdf str. 10

¹²⁶ Tamtéž, str. 106

¹²⁷ Tamtéž, str. 118, srov. 256

praktické části. Významným aspektem je tu také propojenost mezi předměty, na což i RVP klade důraz.

Závěrem můžeme k analýze vybraného ŠVP říci, že skutečně vychází z RVP, což je pro náš výzkum podstatné. Velice obdobně jsou na tom všechny ŠVP víceletých gymnáziích, na kterých učí účastníci výzkumu. Základními rozdíly však byla pojmenování daných předmětů, ve kterých se téma finančních produktů objevuje, a hlavně jejich časová dotace. Konkrétní týdenní počet vyučovacích hodin na daných typech škol jsou uvedeny v tabulce identifikace účastníků hloubkového rozhovoru v následujících kapitolách.

Všechny školy zařadily téma shodně do předmětů, které jsou součástí společenskovedního vzdělávání, jak je uvedeno ve všech typech RVP. V naprosté většině případů pak uvedené cíle vzdělávání v zásadě kopírují cíle RVP a doslovně z nich vychází.

Výuka finančních produktů pomáhá studentům rozvíjet kritické myšlení a praktické dovednosti potřebné pro efektivní finanční rozhodování v osobním i profesionálním životě. Tato výuka tak přispívá k budování finančně gramotné společnosti, která je schopná zodpovědně nakládat s finančními zdroji.

V tuto chvíli je jasné, jak by výuka o finančních produktech měla vypadat teoreticky. RVP daly školám ohledně tohoto tématu dost prostoru, aby si výuku i obsah učiva co nejvíce přizpůsobily samy. Jak tedy na školách taková výuka probíhá v praxi, se snaží zjistit praktická část této diplomové práce sestávající z hloubkových rozhovorů s vyučujícími různých předmětů, ale zabývajícími se tímto tématem.

2.4 Výběr účastníků k hloubkovému rozhovoru

Kvalitativní výzkumné sondy se zúčastnilo celkem 15 účastníků. Výzkum se zaměřil na výuku jako takovou z pohledu samotných pedagogů. Proč ne studentů? Je nutno si uvědomit, že samozřejmě oba pohledy jak studentů, tak pedagogů s sebou nesou jistou míru zkreslenosti. Tak, jak své výsledky vidí pedagog, je nemusí vidět student a naopak. Dojít pak objektivních výsledků při komparaci obou pohledů by mohlo být obtížné a vedlo by k jiným výsledkům, než na které se zaměřuje tento výzkum, a bylo by tak vhodné uskutečnit dotazování studentů jako samostatný a plnohodnotný výzkum. Zejména by byly pak vhodné i kvantitativní metody výzkumu, jako je dotazník apod. Proto je práce zaměřená pouze na výuku z pohledu pedagogů, kteří rozebírají v hloubkovém rozhovoru svou výuku z hlediska pedagogiky.

Jaká byla kritéria pro výběr účastníků? Zásadním kritériem pro výběr byli pedagogové, kteří učí na gymnáziu nebo střední škole a kteří se v rámci svého předmětu dostanou k učivu FP nebo kteří v posledních letech (přibližně do tří let) o FP na gymnáziu či střední škole učili; kteří mají nebo měli dle ŠVP a svého tematického plánu o FP učit, ale v praxi neučí či neučili.

Takové kontakty výzkumnice získávala různými způsoby: skrze vlastní okruh známých lidí, náhodné oslovování škol, využití různých organizací sdružujících učitele (např. na doučování aj.), přes školitele z různých institucí zabývajících se financemi (např. finanční poradci), oslovování studentů a absolventů pedagogických fakult a v neposlední řadě také přes sociální síť.

Zásadní je zmínit, že několik oslovených učitelů (mezi 10–15) účast na výzkumu z několika různých důvodů odmítlo, několik dalších desítek na oslovení nereagovalo. Konkrétní důvody především těch, kteří účast odmítli, jsou rozebrány v kapitole zhodnocení odpovědí.

Již samotné získávání účastníků bylo důležitou součástí výzkumného procesu, který by mohl vést k určitým závěrům. Tento způsob výběru pedagogů byl cíleně rozmanitý, což bylo ale také záměrem. Odpovědi účastníků v hloubkovém rozhovoru nezanedbatelně ovlivňují interpersonální vztahy s výzkumníkem, takže bylo přinejmenším záhodno, aby se ve vybraném vzorku respondentů objevili nejen ti, kteří s výzkumníci mají osobní vztah a předpokládá se, že tím pádem budou ve svých reakcích o to upřímnější a sdílnější, ale také

ti, kteří osobní vztah s výzkumníci nemají a jejich odpovědi budou tím pádem bez subjektivního zabarvení. Je zde také nutné upozornit na to, že vzorek vybraných účastníků v kvalitativním výzkumu není reprezentativní, jako je tomu u kvantitativních výzkumů. Výzkum nám ale může poskytnout alespoň vhled do dané problematiky.

2.4.1 Etické zásady výzkumu

Aby mohl výzkum bez obtíží proběhnout a byl publikovatelný, je samozřejmě zapotřebí dodržovat určité etické zásady, které s sebou celý výzkumný proces nese. U práce s účastníky obzvlášť. Jednou z hlavních zásad pro to, aby se rozhovor s účastníky uskutečnil, je informovaný poučený (informovaný) souhlas.¹²⁸ Všichni účastníci byli seznámeni s tím, jaký účel se snaží výzkum naplnit, za jakých okolností a jakou roli hrají jejich odpovědi ve výzkumu. Všechna získaná data jsou anonymizována a žádné osobní údaje zúčastněných se v tomto výzkumu neobjeví. Účastníci byli taktéž upozorněni na svobodnou možnost kdykoli svou účast na výzkumu ukončit. Žádné informace nebyly utajené. Tyto podmínky vzali všichni účastníci v potaz a každý z nich s nimi souhlasil. Plně také souhlasili se všemi údaji, které tato práce zmíní, tedy nejen jejich zaznamenané odpovědi na výzkumné otázky, ale také otázky sloužící k identifikaci účastníků.

Jelikož z rozhovorů byly pořizovány zvukové záznamy, bylo také zapotřebí získat souhlas se záznamem. Účastníci proto nepodepisovali svůj souhlas, ale udělili jej slovně v nahrávaném rozhovoru na diktafon, aby byl tento informovaný souhlas uchován.¹²⁹

Jelikož tato práce pracuje i se školními vzdělávacími programy, je nutné údaje z nich řádně citovat v rámci citační normy. ŠVP škol jsou veřejným dokumentem, narážíme zde však na jeden ze zásadních etických problémů. Propojení anonymních odpovědí v kontextu s vybranými ŠVP by mohly deduktivně vést k tomu, že anonymita účastníků bude ohrožena. Ve výzkumech se však nedoporučuje uvádět údaje tak, aby se je kdokoli mohl spojit s reálnou osobou. Výzkumná sonda proto pracuje i s anonymizací konkrétních vzdělávacích programů, aby nebylo nijak ohroženo jméno žádné instituce ani jiného účastníka, a analýzu těchto textů generalizuje.

¹²⁸ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. Str. 155

¹²⁹ Tamtéž, str. 150-153

2.5 ROZBOR HLOUBKOVÉHO ROZHOVORU

Hlubkového rozhovoru se zúčastnilo celkem 15 pedagogů, kteří odpovídali na výzkumné otázky. Před těmi výzkumnými je však zapotřebí jednotlivé pedagogy nejdříve identifikovat. Aby mohlo dojít k určité komparaci, ptali jsme se prvně po tom, na jakém typu střední školy učí nebo v posledních letech učili. Jednalo se z valné většiny o gymnázia osmiletá i čtyřletá, poté také o střední odborné školy, a to se zaměřením na ekonomii a management, průmysl, obchod, elektrotechniku a strojírenství nebo také veřejnoprávní ochranu. Školy byly jak veřejné, tak soukromé a z různých měst napříč celou Českou republikou.

Následně nás zajímalo, kolikaletou praxí daní pedagogové mají a jaký předmět, v rámci kterého FP probírají nebo probírali, na své škole učí nebo učili. Délka praxe může ovlivnit přístup k výuce, je určitě rozdíl mezi pedagogem, který se výuce věnuje již desítky let, a pedagogem, který teprve začíná. Aby byl výzkum co nejobjektivnější, zahrnuje proto širokou škálu jak začínajících, tak zkušenějších pedagogů. Do výzkumu se zapojili jak začínající učitelé, kteří učí teprve prvním rokem, tak učitelé s mnohaletou praxí až 38 let. Předměty se odlišovaly, což bylo i předpokladem, jelikož dle RVP se klade důraz právě na prolínání tématu vícero předměty, a i když některé zahrnovaly stejnou náplň, jako některé jiné, pojmenování školních předmětů se lišila: ZSV (základy společenských věd), maturitní seminář ze ZSV, člověk a svět práce, svět práce, ekonomika a management, ekonomie a ekonomika (předmět i seminář), seminář z finanční gramotnosti, matematika, informatika.

Cílem výzkumu bylo získat informace nejen o tom, *jak* se dané téma vyučuje, ale také kolik prostoru je možné tématu věnovat a kolik mu daný pedagog věnuje. Ptali jsme se proto na týdenní časovou dotaci, kterou jejich předmět má, a kolik z těchto hodin tématu FP věnují. Odpovědi se opět různily podle předmětu mezi 1 až 3 hodinami týdně, přičemž FP bylo věnováno od 3 výukových jednotek (jakožto doplňková hodina v rámci matematiky či informatiky) po přibližně po více jak 60 výukových jednotek (v případě semináře z finanční gramotnosti, která má v rozvrhu prostor na 4 výukové jednotky a pedagog se tématu FP produktu dle tematického plánu zabývá přibližně 4 měsíce).

Nakonec nás kvůli individualizaci výuky zajímalo, v jakém ročníku FP účastníci výzkumu vyučují. Zde se odpovědi u většiny shodovaly – převážně se téma vyučuje ve třetím ročníku (septimě) v případě společných předmětů a ve čtvrtém ročníku (oktávě) v případě

volitelných seminářů. V některých případech se vyučující tématem zabývají napříč všemi ročníky.

Pro bližší představu k identifikaci účastníků jsou konkrétní data zapsána v následující tabulce:

	Typ střední školy	Délka praxe	Vyučovaný předmět, ve kterém se zabývá FP	Ročník, ve kterém FP pedagog probírá	Týdenní časová dotace předmětu	Kolik výukových jednotek pedagog FP věnuje
1	Víceleté gymnázium	2	ZSV	3	2	15+ (2 měsíce)
2	Víceleté gymnázium	8	ZSV, seminář ze ZSV	2, 4	2, 2	4-6
3	Víceleté gymnázium	7	Člověk a svět práce	1, 2, 3, 4	2, 2	15-25 (2-3 měsíce)
4	Střední odborná škola se zaměřením na ekonomiku a management	5	Ekonomie, ekonomika a management	1, 2, 3, 4	2, 2	15-25 (2-3 měsíce)
5	Víceleté gymnázium	38	ZSV, seminář ze ZSV	2, 3, 4	2, 2	15+ (2 měsíce)
6	Bankovní akademie	15	Ekonomie a ekonomika	1, 2, 3, 4	2	8-10 (měsíc)
7	Víceleté gymnázium	2	Svět práce	3	3	8-12 (měsíc)
8	Víceleté gymnázium	3	ZSV	3	3	8-12 (měsíc)
9	Víceleté gymnázium	1	ZSV	1	1	8-10 (2 měsíce)
10	Víceleté gymnázium	6	ZSV	2, 3, 4	2	4-6
11	Střední škola veřejnoprávní	7	Matematika, informatika	1, 2, 3, 4	3, 1	1-2
12	Střední průmyslová škola	2	Ekonomika	4	4	3-5
13	Obchodní akademie	1	Matematika	4	4	2-3
14	Víceleté gymnázium	1	Ekonomika	3	3	6-8
15	Víceleté gymnázium	26	Seminář z finanční gramotnosti	4	2	30+ (4 měsíce)

2.5.1 Průběh rozhovorů

Pro realizaci hloubkového rozhovoru byl především z časových důvodů účastníků i výzkumnice zvolen on-line prostor. Stejně tak z důvodů velkých vzdáleností, protože jak již bylo zmíněno, účastníci pocházeli z různých míst republiky. Většina rozhovorů se tedy uskutečnila v on-line prostředí přes videohovor, dva pak proběhly přes audiohovor (bez videa) a dva proběhly osobně. Téměř všechny hovory byly zaznamenávány na diktafon s vědomým souhlasem účastníků, přičemž dva z účastníků záznam odmítli, takže byl rozhovor zaznamenáván písemně. Ti, co s nahráváním souhlasili, udělili souhlas dle výzkumné etiky před uskutečněním hovoru a následně také na začátku hovoru k evidenci tohoto souhlasu.

Všechny nahrané hovory byly následně přepsány do písemné podoby a výzkumnice si současně dělala poznámky, díky kterým se též mohli společně s účastníky pozastavit u zajímavých bodů, ke kterým se v rámci rozhovoru dostali. Atmosféra rozhovorů byla vždy příjemná, ať už se odpovídající pedagogové s výzkumníci znali, nebo ne. Všechny dotazované bez výjimky téma výzkumu zajímalo a projevíli zájem nejen o výsledky tohoto výzkumu, ale také rádi vnášeli další podněty a zároveň považovali rozhovor za inspirující formu sebereflexe vlastní výuky.

Během rozhovorů nedošlo ke komplikacím, které by mohly nějakým způsobem ovlivnit jejich průběh.

2.5.2 Otázky v rozhovoru

Způsobů, jak pojmout výzkum ohledně výuky o finančních produktech, je několik. Stejně tak i možností, jakým způsobem směřovat otázky v hloubkovém rozhovoru. Ty by měly být pokládány tak, aby odpovědi na ně skutečně směřovaly k odpovědi na naši výzkumnou otázku. Otázky směřované k účastníkům se proto snaží neodbíhat od tématu a směřovat základní otázky tak, aby nám odpověděly na otázku, *jaká je výuka finančních produktů na různých typech středních škol a gymnázií v praxi s ohledem na její teoretická východiska ve vzdělávacích programech.*

V hloubkovém rozhovoru byly pokládány základní otázky, u nichž byl vždy ponechán prostor k doplňujícím dotazům nebo naopak názorům a zajímavým podnětům účastníků, stejně tak k doplňujícím otázkám výzkumníka. Tyto otázky jsou následující:

1. Co chápete pod pojmem „finanční produkty“, jaká témata s tím související zařazujete do výuky?
2. Jaké metody a přístupy ve výuce o finančních produktech používáte a upřednostňujete?
3. Jakým způsobem se snažíte zapojit praktické porozumění studentů v této oblasti a propojit tak výuku s reálným životem studentů? Můžete uvést konkrétní příklady.
4. Jaké materiály a zdroje využíváte při výuce či pro svou přípravu na výuku?
5. Funguje u vás interdisciplinární výuka, tedy spolupracujete při své výuce finančních produktů i s dalšími pedagogy v rámci dalších předmětů, projektů apod.?
6. Co je pro vás výzvou či přímo překážkou při výuce finančních produktů?
7. Dodržujete ve své výuce ŠVP? Proč ano/ne?

V rámci hloubkového rozhovoru bylo zapotřebí taktéž identifikovat účastníky. Výběr účastníků byl podrobněji popsán v předchozí kapitole. Pedagog, který by měl na SŠ tuto látku vyučovat, ale neučí, pak bohužel není schopen odpovědět na otázky, které by vedly k cíli tohoto výzkumu. Nicméně několik oslovených potenciálních účastníků, kteří se nakonec rozhovoru neúčastnili, bylo ochotno odpovědět alespoň na základní otázku v případě, že se nejednalo o osobní důvody, a to *Proč tedy o finančních produktech vůbec neučí.*

Nejvíce těchto oslovených reagovalo tím, že sice učí předmět, ve kterém by se měli tématu FP dotknout (např. ekonomika), ale v množství látky, které musejí probrat, se k tématu finančních produktů vůbec nedostanou a zrovna FP nepovažují za tak důležité oproti jiným vyučovaným tématům, kterým dávají ve svých hodinách přednost.

Jeden z dotazovaných dokonce řekl, toto téma vůbec nemají zanesené v jejich ŠVP – jednalo se o střední odbornou školu elektrotechnickou, 4letý obor zakončený maturitní zkouškou. Jejich škola klade důraz na praxi v jejich zaměření (elektrikář, IT atd.) a na tato témata nezbývá v reálné praxi čas, ačkoli by osobně téma FP do praktického života považoval za důležité. Stejným způsobem odpovídal dotazovaný ze střední školy zdravotnické s tím rozdílem, že téma FP pro budoucí zdravotníky vůbec nepovažoval za podstatné.

Dalšími důvody pak byla nejčastěji obava z poškození svého jména nebo přímo jména školy, ačkoli byli oslovovaní seznámeni s etikou výzkumu a anonymizací, nebo také nedůvěra ve své vlastní pedagogické kvality, kdy se oslovovaní nepovažovali za kompetentní k poskytnutí takového rozhovoru.

2.5.3 Vyhodnocení výzkumné sondy

První výzkumná otázka

je zaměřena na konkrétní obsah látky, tedy o čem vlastně v rámci tohoto tématu dotazovaní učí. Ve výsledku by se mělo jednat o učivo, které se objevuje ve výčtu učiva v RVP, jelikož v něm ale není jasně určeno, v rámci jakého předmětu se má tento okruh učiva vyučovat, předpokládá se, že může být v rámci ŠVP učivo rozděleno mezi různé předměty, a tak se některého učiva dotazovaný pedagog nemusí vůbec dotknout, nebo naopak pod tímto termínem chápe další okruhy učiva a vyučuje i „něco navíc“. Proto je zapotřebí si nejdříve ujasnit, jakého učiva se jejich výuka týká.

Předpoklad o různorodosti vymezení termínu finančních produktů se víceméně potvrdil, respondenti neodpovídali uceleně stejnými termíny, ve výsledku z odpovědí ale vyplynulo několik klíčových oblastí, na kterých se všichni shodují. V první řadě jde všem pedagogům u studentů o pochopení finančního trhu jako celku. Finanční produkty všichni bez výjimky chápou jako součást finanční gramotnosti, s kterou někteří téma FP doslovně zaměňovali. Všichni se tedy shodují na tom, že součástí výuky FP je i základní přehled o fungování bank, finančních trhů, ale také makléřů, finančních poradců a dalších účastníků na finančním trhu.

RVP G rozlišuje učivo finančních produktů na *způsoby využití přebytku finančních prostředků, spořicí a investiční produkty, další způsoby investování peněz a na řešení nedostatku finančních prostředků, úvěrové produkty, leasing; úrokové sazby, RPSN a pojištění*.¹³⁰ Všichni dotazovaní pedagogové zmínili stejný okruh učiva, co se týče přebytku, a naopak nedostatku financí. Zhruba polovina dotazovaných ale vůbec nezmínila pojištění nebo rovnou odpovídali, že o pojištění už neučí.

¹³⁰ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 63 – 41 – M/02 Obchodní akademie [pdf]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvpsov/ciste/63-41-M02.pdf>. Str. 49

V rámci financí, které přebývají, učí o možnostech, jak peníze uložit a zhodnotit je. Někteří jmenovali konkrétní formy spoření i investování, někdy i konkrétní produkty. Jiní se pak zabývají i stále více aktuálnějšími tématy, a to investováním do kryptoměn. Respondenti č. 2, 13 a 15 zmiňovali, že téma kryptoměn začali zařazovat do výuky přímo na žádost svých studentů.

Druhá otázka

se zaměřuje na metody a přístupy, jaké pedagogové využívají ve své výuce. Odpovědi respondentů byly skutečně rozmanité, mnohdy velice inspirující. Vyplývá z nich, že většina pedagogů se snaží o komplexní přístup k výuce finanční gramotnosti, což ovlivňuje i volbu metod. Cílem všech dotazujících je maximálně přiblížit studentům praktické využití znalostí v reálném životě. Nejčastěji proto kombinují frontální výuku, při které často využívají interaktivních prostředků, jako jsou prezentace či další různá média, společně s praktickými aktivitami. Kromě prezentací někteří zmiňovali i filmy a dokumenty, pomocí kterých se snaží studentům látku přiblížit. Všichni pedagogové zdůrazňují aktivní zapojení studentů do výuky. To provádějí většinou skrze různé projekty, kdy pracují s fiktivními i reálnými případy ze života, nebo skrze řízené diskuse. Zmíněné byly také různé workshopy či přednášky s odborníky v oboru – tuto možnost zmínila více než polovina dotazovaných.

Ve výsledku je tedy dle všech aktivní zapojení studentů to nejzásadnější, nelze se však vyhnout frontální výuce formou výkladu, co se týče teoretických znalostí. Kombinaci těchto dvou přístupů proto upřednostňují všichni účastníci a většinou se to prý i daří naplňovat. Pouze respondenti č. 2, 5, 6, 14 a 15 přiznali, že by rádi upřednostnili aktivitu studentů, ale bohužel se jim to příliš nedaří a většinou skončí převážně u výkladu, který je pouze doplněn prezentací, diskusí a projektovou výukou. Právě zmiňovaní účastníci jsou však těmi, kteří mezi ostatními mají nejdelší praxi ve školství, vyjma účastníka č. 14. Dalo by se proto i očekávat, že se metod výuky mezi zkušenými a začínajícími učiteli budou lišit. Respondent č. 14 je ve školství sice prvním rokem, avšak v oboru managementu a financí má praxi delší než 30 let. Rád by ale na své výuce zapracoval a nechce zůstat pouze u výkladu, doplněném o domácí projekty. Naopak účastník, který je v praxi přes 20 let, považuje své metody za osvědčené, což se mu prý potvrzuje i zpětnou vazbou od studentů.

Třetí výzkumná otázka

směřuje k tomu, jak jsou naplňovány očekávané výstupy a klíčové kompetence dle RVP, tedy jakým způsobem *jakým způsobem se účastníci snaží zapojit praktické porozumění studentů v této oblasti a propojit tak výuku s reálným životem studentů*. Jak již bylo zmíněno u předchozích reakcí na druhou otázku, všichni vyučující využívají propojení teorie s praktickým porozuměním, kdy u toho ale využívají reálné situace. Klíčové jsou pro všechny účastníky jejich vlastní zkušenosti, nikoli jejich vzdělání – to zmínili pouze dva zúčastnění. Na základě svých zkušeností v životě pak vytvářejí různé fiktivní situace, se kterými žáci pracují. Třetina dotazovaných propojuje téma FP s tématem hospodaření domácností, které u všech tématu FP předchází, a studenti navazují na své předchozí projekty. Dávají jim za úkol vypracovat finanční plán dle zadaných požadavků.

Všichni také pracují s příklady z jejich života, kdy vycházejí ze svých zkušeností. Udávají příklady, jakým způsobem oni sami peníze zhodnocují, jak si poradili v situaci, kdy peníze chyběly, nebo jaká pojištění využívají.

Dva zúčastnění pak pracují s konkrétními příklady, kdy využívají reálné nabídky bank a pracují s reálnými či fiktivními situacemi studentů. Jelikož vyučují ve 3. či 4. ročníku, většina studentů je již dospělých. Někteří z nich mají zkušenosti se začínajícím podnikáním, někteří se již osamostatnili od rodin a jiní, ačkoli jsou stále zcela závislí na svých rodičích, pravidelně chodí na brigády a část svých finančních prostředků si spravují sami. Tyto situace proto nemusejí vymýšlet, ale návrhy pro modelové příklady do hodin předkládají často sami studenti.

Více než polovina pedagogů také pracuje s komparací reálných nabídek produktů na finančním trhu. Studenti aplikují své teoretické znalosti a pracují s nimi, přičemž vyhodnocují a srovnávají různé nabídky bank a pojišťoven. Ve výuce pak pracují nejen s modelovou situací, ale využívají internetové zdroje k dohledávání informací společně se studenty. Vyhledávání informací a následná schopnost s nimi pracovat a zvolit pro sebe tu nejvhodnější možnost je jednou ze základních kompetencí žáka.

Největším rozdílem, který byl taktéž nastíněn u druhé otázky, je přístup k zapojení digitálních technologií a sociálních medií. Např. pro respondenta č. 2, který je mladým začínajícím pedagogem, je velice důležitá práce s reklamou, medií a sociálními sítěmi. Praktické porozumění studentů proto zároveň propojuje i s mediální výchovou, kterou považuje za neoddelitelnou součást vedení studentů k finanční gramotnosti.

Stejně tak účastník č. 11, který zároveň dodává, že je dle něj nejlepší formou, jak přiblížit téma studentů, film o finančním poradenství. Osvědčilo se mu využít vizuální zpracování látky místo výkladu, protože si díky tomu jsou žáci schopni tak abstraktní problematiku lépe představit a vztáhnout sami na sebe. Setkal se prý s tím, kdy se žák 3. ročníku dostal do problémů kvůli nedostatku kritického myšlení při podpisu smlouvy u poradenské firmy, což bylo jasným příkladem ze života samotných studentů, a tak se tomu přizpůsobil. Se studenty pak film reflektují a diskutují o tomto tématu. Studenti v tomto věku jsou prý v tomto hledisku nejohroženější skupinou, a proto se snaží působit především morálně. Tedy nejen pro případ, kdy se žáci dostanou do kontaktu s finančními produkty jako běžní uživatelé, ale jako ti, kteří je mají nabízet a pracovat s nimi: *„Snažím se působit morálně. Veškeré teoretické informace oni si dohledají, ale když budou potřebovat pomoci, tak musejí vědět, jak se nenechat ošidit. A zároveň je vedu k tomu, aby nebyli hloupí, aby neškodili sobě, ale ani druhým, protože to pak dopadá špatně. Tohle jim dá do života nejvíc.“*

Kromě morálního působení je i pro ostatní účastníky hlavním cílem vést žáky ke kritickému myšlení, jež vede k zodpovědnému chování nejen na finančním trhu a zvyšování finanční gramotnosti studentů. Respondent č. 1 shrnul své cíle následovně: *„Kladu důraz především na to, aby si studenti osvojili schopnost najít si důvěryhodného odborníka v oboru nebo si umět samostatně najít informace přímo od zdroje, místo toho, aby jen informace přijímali pasivně a nic si z toho neodnesli.“*

Aby bylo praktické porozumění studentů zapojeno maximálně, všichni učitelé individualizují výuku především podle věku a zkušeností studentů. Různé metody jako brainstorming, myšlenkové mapy apod. využívají v úvodu, stejně tak diskusi formou řízených otázek. Důležitým aspektem je zde také komunikace se studenty i mimo výuku. Někteří pedagogové nabízejí individuální konzultace, zmiňovali také osobní vztahy se

studenty – pedagogové s delší praxí na dané škole své studenty znají blíže, znají jejich rodinnou situaci apod., což pak ovlivňuje i jejich přístup ve výuce.

Dalšími využívanými způsoby přiblížení látky studentům jsou různé exkurze či přednášky od odborníků v praxi. Většinou se jedná o finanční poradce od různých společností, pro které je zvyšování finanční gramotnosti u studentů zásadní, a tak chodí do škol přednášet bez nároku na honorář.

Čtvrtá otázka

v podstatě doplňuje otázky předchozí – zajímají nás materiály, které pedagogové využívají jak ve výuce, tak pro svou přípravu. Na čem se všichni dotazovaní shodli, byla kombinace učebnic, vlastních materiálů, internetových zdrojů a externích materiálů. To také využívají i pro svou přípravu na výuku, přičemž někteří opírají své znalosti i o odbornou literaturu. Respondent č. 5 pak pracuje s odbornou literaturou nejen ke své přípravě, ale i ve výuce. Dotazovaný č. 9 využívá ke své přípravě materiály ze studií na VŠ; svá studia zmiňoval i pedagog č. 1. Oba tyto pedagogové jsou mladí začínající učitelé, takže inspirace vlastním studiem je zde zcela pochopitelná. Účastníci 7, 10 a 13 měli před svou pedagogickou činností mnohaletou praxi v oboru finančnictví či jiném oboru týkajícího se financí, takže ti ke své přípravě využívají podklady od společností, kde pracovali nebo ještě stále pracují.

Všichni učitelé využívají ke svým výkladům prezentaci, tu už v dnešní době považují za samozřejmost k jakékoli výkladové hodině. Dále, ačkoli s nimi moc nepracují v hodině a slouží spíše k samostudiu, pracují všichni dotazovaní s učebnicemi. Pracovní sešity k těmto učebnicím nezmiňoval žádný z dotazovaných. Asi třetina pedagogů proto využívá k výuce různé pracovní listy, které si sami tvoří. Týká se to především těch, kteří věnují FP více výukových jednotek a mají k tomu v hodinách dostatek prostoru. Ti, kteří mají omezenější prostor k výuce FP, upřednostňují projekty samotných žáků než materiály, které si připraví vyučující.

Často využívanými zdroji jsou webové stránky konkrétních bank a pojišťoven, také ale i webové stránky projektů podporujících finanční gramotnost nebo stránky zaměřené na pomoc laikům v této oblasti. Konkrétně byly zmiňovány stránky jako peníze.cz nebo financnivzdelavani.cz apod.

Pátá Otázka

RVP dále klade důraz na mezipředmětové vztahy, využívání vědomostí a dovedností žáků z jiných oblastí a zároveň vedení k naplnění digitálních kompetencí.¹³¹ Většinou pedagogů se dle předchozích odpovědí naplnění těchto cílů a kompetencí daří a ti, kteří to tak nevnímají, se o to minimálně snaží. Abychom však měli jasnou odpověď, jak je to s mezipředmětovými vztahy, ptáme se v další otázce na to, *zda u dotazovaných funguje interdisciplinární výuka, tedy zda spolupracují při své výuce FP i s dalšími pedagogy v rámci dalších předmětů, projektů apod.*

Ano, interdisciplinární výuka u nás funguje a spolupracují se svými kolegy, odpovědělo 10 z 15 dotazovaných, konkrétně účastníci 1-8, 14 a 15. Ne pak odpověděl zbytek. Většina těchto účastníků učí na všeobecných gymnáziích. Polovina z nich spolupracuje se svými kolegy v rámci předmětových komisí a propojují společně projekty. Např. respondent č. 8 uvedl jako příklad: *„Já to proberu v ZSV, znají pak tu teorii a dostanou za úkol projekt s konkrétními příklady. Součástí je ale umět si i správně spočítat úrok, RPSN a tak, takže to zase proberou v matematice a pak s tím vším sami pracují. Snažíme se domlouvat se s kolegy tak, aby nám to navazovalo, nejen u finančních produktů, ale obecně. I když to třeba nesedí přesně do tematického plánu. Hodně často spolupracují i třeba s informatikou.“*

Účastník č. 1 pak konkrétně zmiňuje tandemovou výuku s kolegy, která se prý osvědčila jako zajímavé zpestření a zároveň pomáhá studentům si uvědomit, že dané téma, které probírají, není oddělené od ostatních předmětů a není jen dalším okruhem do testu, ale že se všechny okruhy prolínají napříč obory.

Ostatní účastníci, kteří odpověděli, že u nich mezipředmětová výuka neprobíhá, zmiňují, že je u nich tento přístup v zárodcích a snaží se o to. Účastník č. 11 chápe jako problém omezenost času a finančních zdrojů. Žáci mají prý obvykle až 32 hodin týdně, kvůli čemuž nezůstává příliš prostoru pro zařazování nových aktivit do výuky a komunikaci mezi kolegy z jiných oborů jednoduše dobře nefunguje. Jako efektivní by vnímal začlenění odborníků do výuky.

¹³¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 63 – 41 – M/02 Obchodní akademie [pdf]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvpsov/ciste/63-41-M02.pdf>. Str. 46

Respondent č. 13 považuje za vrchol spolupráce společné exkurze, např. do ČNB. S kolegy prý ale velice dobře komunikuje, podporují se navzájem a mají už v plánu několik projektů v rámci finanční gramotnosti, včetně finančních produktů. Jelikož je ale začínajícím pedagogem a na škole působí krátce, nemá s interdisciplinární výukou zatím zkušenosti.

Většina se tedy shoduje na přínosu interdisciplinární výuky a pokud již neprobíhá, tak se o ni snaží. Ne vždy tuto situaci mohou ale pedagogové ovlivnit. Někteří si pochvalují míru podpory vedení. Jiní zase naopak vnímají nedostatek podpory a prostoru ze strany vedení pro tyto iniciativy, chápou ji jako jednu z dalších překážek.

Šestá otázka

Vcelku zásadní otázkou, která nám pomůže odpovědět na otázku, jak se liší teoretická východiska od praxe ve výuce, je, *zda dotazovaní pedagogové ve své výuce dodržují školní vzdělávací program (ŠVP)*. Před položením této otázky se předpokládá znalost tohoto dokumentu, podle nichž se uskutečňuje výuka na školách a které vycházejí z RVP.¹³² Je samozřejmostí, že by pedagog měl být seznámen se ŠVP a ve své výuce by se jím měl řídit. Takový dokument však neomezuje výuku učitele v potenciálních časových či metodologických odlišnostech, učitel by měl přizpůsobovat svou výuku potřebám a zkušenostem žáků a reflektovat i vlastní zkušenosti učitelů.¹³³ takže míra jeho dodržování může být relativní. Nicméně tato práce si klade za cíl zjistit, jak výuka vypadá v praxi, nikoli jen teoreticky, takže tato otázka je zásadní.

Všichni účastníci se se školním vzdělávacím programem své školy seznámili a víceméně se v jeho obsahu, který se týká jejich vyučovaného předmětu, orientují. Taktéž většina ŠVP dodržuje, především účastníci začínající učitelé.

Někteří se však ŠVP neřídí, respektive nemusejí řídit. Účastník č. 15 se jím neřídí, jelikož vyučuje seminář z finanční gramotnosti, který je výběrový a není povinný. Jedná se tedy o nadstandardní předmět, jehož obsah není zanesen v ŠVP. Podobně to mají účastníci 12 a 14. Ti víceméně odpovídali stejně – obsah ŠVP znají, ale považují za zastaralý, jelikož

¹³² Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 63 – 41 – M/02 Obchodní akademie [pdf]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvpsov/ciste/63-41-M02.pdf>. Str. 5

¹³³ Tamtéž, str. 87

dostatečně nereflektuje aktuální potřeby žáků. Tématu FP a finanční gramotnosti proto věnují více času a věnují se vícero tématům. Zároveň je zmiňovaný program hodně obecný, takže dává učitelům dost prostoru k vlastní seberealizaci v předmětu.

Účastníci 11 a 13 téma FP ve svém předmětu nemají vůbec zanesené v ŠVP. Týká se to předmětů matematika a informatika. V matematice se pouze dotýkají výpočtů úrokové sazby a RPSN. Mezipředmětovou provázanost však považují za zcela zásadní, a tak se i v těchto předmětech věnují finančním produktům. Účastník 11 samostatně ve své výuce, účastník 13 ve spolupráci s kolegy.

Sedmá otázka

Nakonec otázky směřují k poměrně zásadní, i když dosti individuální, otázce po překážkách a výzvách ve výuce. Odpovědi na předchozí výzkumné otázky nám mohou poskytnout drobný vhled do praktické výuky na středních školách a gymnáziích očima pedagogů. V určitých aspektech se výuka od teoretických předpokladů a předpisů RVP a ŠVP liší. Někdy účelně pro zajištění konkrétních a individuálních potřeb žáků, jindy jednoduše není možné dostat teoretickému ideálu z důvodů různých překážek. Co je právě těmito překážkami pro začínající učitele, ale i pro pedagogy s mnohaletou praxí?

Jednou z nejčastějších odpovědí je nedostatečná praktická připravenost učitelů, stejně tak jako jejich podpora vzdělávání. Učitelé se ve finanční problematice obecně cítí velmi nejistí. Nepovažují se za dostatečně kompetentní, některým tématům sami příliš dobře nerozumí. Zároveň neustále a rychle se vyvíjející finanční trh plný stále nových aktualit je nutí sledovat současnou situaci, a to se jim ne vždy daří. Dochází pak k předávání informací pouze povrchně a je obtížně chtít po studentech, aby se ponořili do praktického chápání finančního světa, když sami vyučující s tím mají problém.

Hlavní výzvou pro 15. účastníka je osobní potřeba rozšířit své znalosti v oblasti investic, kde se cítí omezeně. Má mnohaletou praxi v učitelství, ale i co se daní, účetnictví apod. týče, avšak v dnešní rychle se vyvíjející digitální době a s tím rostoucími možnostmi zhodnocování peněz se „ztrácí“ – „*Takové kryptoměny jsou pro mě velkou velikou neznámou a doplňování si znalostí a udržet si krok jsou pro mě největšími výzvami. Přitom kryptoměny zrovna jsou tématem, které ty studenty nejvíc zajímá.*“ Potřeba neustálé aktualizace znalostí

a zkušeností a s tím spojená praktická orientace na výuku je ve výsledku výzvou pro většinu dotazovaných pedagogů.

Účastník 9, stejně jako 5 a 6, pak považují za vůbec největší výzvu studenty motivovat a přesvědčit je o praktičnosti a nutnosti tématu pro jejich vlastní život a budoucnost. Největší překážku tedy nevidí tak na straně učitelů, jako na straně studentů. Setkávají se často s nepochopením dlouhodobého významu finančních znalostí a spoléhají na své rodiče, kteří se jim o finance postarají. Finanční plánování pak považují za neaktuální a nepodstatnou záležitost. Nalézt tedy argumenty a způsoby, jakými studenty zaujmout, považují za největší výzvu.

Účastník 6 taktéž vidí největší překážku na straně studentů, avšak problém vidím v tom, že žáci nejsou ve školství obecně často vedeni k chápání v kontextu a ke kritickému myšlení. Chybí mu u nich tzv. „selský rozum“. *„Mnozí studenti nejen, že se nezajímají o dané téma, ale čím dál víc ztrácejí zájem o dění kolem sebe a především nečtou, nestudují a mají omezenou motivaci k jakékoli smysluplné činnosti.“*

Dotazovaný č. 5 vidí situaci obdobně, a právě proto je pro něj největší výzvou zapojování interdisciplinární výuky. Jedině tuto cestu vidí jako metodu umožňující studentům nahlížet na problémy v širším kontextu.

Nakonec byly jako další překážky zmíněny např. nedostatek časové dotace předmětu pro výuku samotného tématu FP, nízká úroveň předchozích zkušeností a vědomostí studentů, což nutí vyučujícího začínat úplně od základů, nebo naopak vysoká míra zkušeností, které někdy přesahují znalosti pedagoga, což uvádí vyučujícího do znevýhodněné pozice. Zmíněnou překážkou bylo také vedení diskusí, kdy ačkoli se téma zdá dosti obecné, pro některé je citlivým tématem, především z důvodů rodinné finanční situace apod.

Ať už účastníci vidí překážky a výzvy na své straně nebo straně studentů, víceméně nikdo z nich není z výukou finančních produktů zcela spokojen a všichni vidí v jejich výuce prostory pro zlepšení.

2.5.4 Shrnutí

Jak již bylo zmíněno u výběru účastníků, výzkumný vzorek je malý, avšak zajisté nám umožnil alespoň vhléd do problematiky různých forem a způsobů výuky finančních produktů na středních školách a gymnáziích, stejně tak do přístupu vyučujících k ní.

Dle poskytnutých odpovědí všichni účastníci dodržují náplň rámcových vzdělávacích programů, nebo se o to minimálně snaží. I když ne všichni odpověděli na první otázku stejně, jejich následující odpovědi potvrdily, že se věnují všem tématům dotýkajících se finančních produktů uvedených v RVP a že zároveň směřují své cíle k naplnění očekávaných výstupů i požadovaným kompetencím, pouze každý z účastníků pojmenovává tato témata trochu jinak – ať už jmenovali obsah konkrétně, nebo látku zobecňovali jako finanční gramotnost.

Metody a přístupy ve výuce se v mnohém shodují, v mnohém liší. Velmi často je využívána frontální výuka formou výkladu podpořeným prezentací. Několik účastníků si ale během i rozhovoru uvědomilo, že by rádi do své výuky více zahrnovali metody založené na vlastní aktivitě žáků a ještě více se díky tomu zaměřili na praktické porozumění studentů. Také by rádi více zařadili metody interdisciplinární výuky a více pracovali se svými kolegy, což by vedlo k hlubšímu porozumění studentů tématu.

Další účastníci naopak výklad upozadňují a věnují se především praktickému porozumění studentů, k čemuž využívají různá média, digitální technologie, projekty, ale i exkurze či pozvání odborníků, kteří nahradí jejich vlastní výklad a studenti tak mohou aplikovat své znalosti při různých aktivitách, nejčastěji práce s konkrétními nabídkami produktů.

Všichni dotazovaní ale vycházejí ze svých vlastních, osobních zkušeností, které považují za to nejzásadnější. Osobní zkušenosti a společné diskuse jsou proto nejčastějším způsobem, jak se snaží účastníci zapojit praktické porozumění studentů. Zmiňované metody a způsoby zapojení praktického chápání byly mnohdy velmi inspirativní, účastníci se rádi podělili o konkrétní příklady, zároveň se tím dostávali i k reflexi vlastní výuky. Někteří zdůraznili významnost evokační fáze ve své výuce, do které by rádi zařadili efektivnější aktivizační metody, aby studenty více motivovali k tématu.

Materiály využívané k výuce i k vlastní přípravě už se ale poněkud lišily. Ačkoli mají učitelé k dispozici učebnice, využívají je úplně minimálně, právě z důvodu neustálého vývoje produktů. V málokterém odvětví je tak zásadní udržovat aktuální rozhled. Vyučující proto nejčastěji vycházejí z reálné praxe a osobních zkušeností, načež si sami tvoří různé prezentace, pracovní listy apod. a pracují s konkrétními produkty, k čemuž využívají především webové stránky, sociální sítě, různá média jako filmy atd. Především začínající učitelé by v tomto ohledu uvítali vyšší míru podpory především od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a ocenili by podpůrné materiály, které by jim k orientaci v problému pomohly.

Finanční produkty jsou na většině školách, kde není přímo vydělen předmět člověk a svět práce, tématem rozděleným do vícero předmětů, což nutně vede k aplikaci interdisciplinární výuky. RVP výslovně vyžaduje mezipředmětové vztahy u témat, které se finanční gramotnosti týkají. Zde výsledky také nejsou tak jednotné, smutným zjištěním je, že tento požadavek je v praxi jakýmsi ideálem, ale ne na všech školách je možné jej naplnit. Její aplikaci v praxi komplikuje mnoho faktorů, ať už přístup samotného učitele, vztahy mezi kolegy, velikost školy a pedagogického sboru či podpora vedení školy. Kladným výsledkem ale je, že všichni účastníci si důležitost tohoto přístupu uvědomují, považují jej za správný způsob, jakým by se měla výuka ubírat, a k její aplikaci směřují.

Překážek a výzev se objevuje v praxi mnoho. Na několik z nich se narazilo během rozhovoru už před položením této otázky. Otevírá se tím spousta otázek, jak by se zmiňované překážky daly řešit. Diverzita odpovědí účastníků ukazuje, že neexistuje jediný „správný“ způsob výuky o finančních produktech obecně. Důležitý je výsledek finančně gramotného jedince, který je schopný kritického myšlení a který se orientuje v základních termínech, díky čemuž je schopen aplikovat své vědomosti při výběru nejvhodnějšího způsobu zhodnocování peněz či úroku, zodpovědně se rozhodovat o svých financích, myslet na svou budoucnost a pojistit se adekvátně proti nečekaným událostem a vůbec obecně se pohybovat ve světě financí, anebo také jedinec, který si odnese základní znalosti ke svému dalšímu studiu v oblasti finančnictví.

Zlepšení vzdělání učitelů je bezesporu jednou z klíčových cest, jak výuku FP zlepšit. Zajištění různých školení či workshopů v oblasti financí a aktuálních trendů v oblasti

investování, úroků a pojišťovnictví by mohlo zvýšit nejen jejich kompetence, ale i sebevědomí.

Další podporou učitelů by mohlo být i další vzdělávání v digitální oblasti, ale i obecně ve využívání interaktivních a inovativních metod. Především starší učitelé s mnohaletou praxí mají problém zařazovat digitální kompetence do výuky a samostudium v této oblasti je pro ně značně obtížné. Pouze jeden z dotazovaných například zmínil, že se jeho žáci účastní také soutěží v oblasti finančního vzdělávání díky sociálním médiím. Vyšší míra zapojení sociálních médií a různých digitálních pomůcek, jako mohou být simulátory investování apod., by mohly také zvýšit atraktivitu tématu a tím i motivaci a zájem studentů.

Zásadním aspektem ve vylepšování výuky na středních školách je pak podpora ze strany vedení školy. Vytváření prostředí, ve kterém je podpora finanční gramotnosti chápána jako klíčová, je pro kvalitní výuku finančních produktů zásadní. To může zahrnovat aktualizaci ŠVP nebo jeho větší flexibilitu, poskytování zdrojů pro výuku nebo podporu projektů a dalších aktivit zaměřených na finanční vzdělávání, nebo také vytváření většího prostoru co se časové dotace v předmětech týče.

V závěru bychom mohli říci, že ačkoli se dle odpovědí účastníků některé aspekty ve výuce FP na různých typech středních škol a gymnázií liší markantně, ve výsledku na všech těchto školách směřuje výuka stejným směrem a k naplnění stejných cílů. Nesmíme však zapomenout zmínit, že mnoho potenciálních účastníků poskytnout rozhovor odmítlo, a to právě i z důvodů, že se výuce FP nevěnují, nebo věnují jen zcela okrajově. To je samozřejmě neopomenutelnou součástí výzkumu.

Dle toho, na jakých školách vyučovali dotazovaní pedagogové, se dá říci, že na gymnáziích, ať už víceletých či čtyřletých, se o finančních produktech vyučuje často obdobným způsobem – některé se pak zaměřují na finanční gramotnost více (zařazují speciální semináře, zvyšují časovou dotaci předmětů). Na středních školách se zaměřením na finance, management, obchod či státní správu, jejichž zaměření se finančního světa určitým způsobem přímo týká, je výuka v této oblasti obdobná. Zatímco na středních školách zaměřených na obor, který se světa financí nijak nedotýká, se téma finančních produktů zcela upozaduje a škola se zaměřuje pouze na základní povědomí studentů z hlediska finanční

gramotnosti – tento závěr vyhází právě ze sdělení těch, kteří odmítli poskytnout rozhovor, jelikož oni o FP vůbec neučí, nebo podle některých se „na jejich škole“ vůbec neučí.

Pokud by výuka FP na středních školách a gymnáziích vypadala pouze tak, jak popisují účastníci, vypadala by situace v podstatě ideálně. Pro všechny účastníky je totiž finanční gramotnost studentů a připravenost na praktický život ve světě financí naprosto zásadní a v jejich výuce se to projevuje. Bohužel ne všechny školy mají finanční gramotnost za prioritu. To potvrzují i výpovědi účastníků, kteří necítí podporu vedení školy, ale snaží se sami o maximální angažovanost ve zvyšování úrovně povědomí studentů v oblasti financí.

2.6 DIDAKTIKA – metody ve výuce a materiály

2.6.1 Materiály pro výuku finančních produktů

V hloubkovém rozhovoru jsme se dozvěděli, že kromě učebnic využívá v hodinách většina účastníků prezentace, které si tvoří sami na základě svých vlastních znalostí a zkušeností. Ty taktéž obohacují o příklady z praxe, jelikož praktická aplikace znalostí je u finanční gramotnosti a kritické myšlení jsou tím nejzásadnějším.

Metodické příručky

Finanční produkty jsou obecně pojímány pouze jako jedním z témat finanční gramotnosti. K výuce finanční gramotnosti ale existuje i řada příruček a metodik, které vydává MŠMT ve spolupráci s ostatními ministerstvy (především Ministerstvem financí) a dalšími institucemi a které pomáhají nejen ve výuce, ale i při přípravě výuky. Z několika z nich vychází ve výsledku i teoretická část této práce. Příručky jsou často doplněny o praktické příklady, různé aktivity a další. Tyto příručky se opírají o standardy finanční gramotnosti a jsou vydávány v souladu s RVP.¹³⁴

Tato kapitola si bere za úkol zmínit vybrané příručky k výuce finančních produktů. Jako první stojí za zmínku *Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol*.¹³⁵ Jedná se o příručku pro učitele základních a středních škol, jejímž cílem je nejen seznámit pedagogy a další se základními pojmy finanční gramotnosti, ale také s možnými způsoby jejich uplatnění ve výuce. Byla vypracována v rámci projektu MŠMT pod vedením Ing. Petra Klínského a vyšla v roce 2008. Ve své době byla v podstatě jedinou ucelenou metodickou příručkou v oblasti budování finanční gramotnosti. Finančním produktům je v ní věnována celá kapitola 5.¹³⁶ Od roku vydání se vydalo dalších metodik několik, mnoho informací již dávno není aktuálních, avšak stále zůstává jednou ze základních metodik využívaných ve výuce.

¹³⁴ KUTHAN, Robert, Naděžda PELCOVÁ a Zbyněk ZICHA, ed. *Kapitoly z didaktiky filosofie, etiky a společenských věd*, s. 309

¹³⁵ Klínský - P. Klínský a kol.: *Finanční gramotnost - obsah a příklady z praxe škol*. Praha: NÚOV, 2008.

¹³⁶ PRŮCHA, Jan. *Příručka pro učitele k rozvíjení finanční gramotnosti žáků* [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/2674/PRIRUCKA-PRO-UCITELE-K-ROZVIJENI-FINANCNI-GRAMOTNOSTI-ZAKU.html>

O rok později byla vydána příručka pod názvem *Finanční gramotnost – úlohy a metodika*, která na obsahy a příklady z praxe škol přímo navazuje a obsahuje dílčí úlohy ke konkrétním kapitolám předchozího vydání.¹³⁷

Další významnou metodickou příručkou je *Finanční gramotnost ve výuce*, vydána Národním ústavem pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP v roce 2011.¹³⁸ Tato příručka vychází především z příkladů dobré praxe různých škol. Finanční produkty zde proto nejsou samostatnou kapitolou, ale jejich praktické užití se objevuje napříč příklady. Ačkoli v ní není specificky dáno, zda se zaměřuje na základní či střední školy, její obsah je možné využít v obou stupních vzdělávání. Velice přínosná část příručky je kromě praktických příkladů také část, kde se věnuje dalším zdrojům k výuce finanční gramotnosti nebo metodám podporující její rozvoj.¹³⁹

Dalšími užitečnými materiály, které stojí za zmínku, jsou digitální materiály, jako např. vzdělávací videa. Na Metodickém portálu RVP.CZ, který schraňuje materiály a další inspirace pro pedagogy, můžeme pod heslem „finanční gramotnost“ nalézt mnoho další inspirace. Mezi nimi je např. edukační seriál pod záštitou České národní banky s názvem *Finanční trampoty Oty Negramoty*. Je určen pro žáky 2. stupně základních škol a prvních ročníků středních škol. Poslední dva díly se zaměřují na úvěry (Dluhová past) a investice (Investiční speciál).¹⁴⁰

Česká národní banka se sama podílí na podpoře finanční a ekonomické gramotnosti. Pro různé stupně vzdělávání, ale i pro veřejnost poskytují materiály jako vypracované prezentace, metodické listy aj.¹⁴¹

¹³⁷ KLÍNSKÝ, Petr a Danuše CHROMÁ. *Finanční gramotnost: úlohy a metodika*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2009.

¹³⁸ HESOVÁ, Alena a Eva ZELENDOVÁ. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, divize VÚP, 2011.

¹³⁹ Tamtéž, str. 8

¹⁴⁰ Česká národní banka. Ota negramota [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/financni-a-ekonomicka-gramotnost/ota-negramota/

¹⁴¹ Česká národní banka. Finanční a ekonomická gramotnost [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/financni-a-ekonomicka-gramotnost/

Podobně jako ČNB přispívá podpůrnými materiály i Akademie věd ČR, který v rámci svého popularizačně-naučného cyklu NEZkreslená věda v rámci projektu Otevřená věda taktéž stručně zpracovává téma finanční gramotnosti.¹⁴² To je zde sice doporučeno pro druhou třídu ZŠ, avšak díky atraktivnímu zpracování dokáže dobře posloužit např. k evokační fázi i při výuce na SŠ.

Nakonec velmi dobře poslouží jako zdroj informací i různé projekty, které často podporují a sponzorují samotné banky, jako např. Abeceda peněz od České spořitelny¹⁴³ nebo např. projekt od Ministerstva financí.¹⁴⁴

Učebnice a pracovní sešity

Učebnic je na trhu spousta a vybrat takovou, která by do výuky vyhovovala nejvíce, není pro (především začínající) pedagogy snadné. Mnohdy ani sami učitelé nemají na výběr a mají školou dané, jaké učebnice musejí využívat. Většina účastníků tohoto výzkumu přiznalo, že učebnice sice využívají, ale úplně minimálně. Přesto jsou společně s pracovními sešity důležitou součástí výuky.

Dle *Katalogu materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti*¹⁴⁵ můžeme zmínit některé z vybraných. Např. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD* obsahuje 4 oddíly témat, přičemž finanční produkty jsou zde jedním z nich. Učebnice pracuje s praktickým porozuměním problému a objasňuje vše v širších souvislostech.¹⁴⁶

Do předmětu ekonomika bude vhodná i učebnice *Ekonomika: ekonomická a finanční gramotnost pro střední školy*, pod vedením již zmiňovaného Petra Klínského.¹⁴⁷ Samotná učebnice odpovídá standardům finanční gramotnosti implementovaným do RVP SOV, a to

¹⁴² Otevřená věda. Nezkreslená věda [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://www.otvorenaveda.cz/cs/pro-verejnost/nezkreslena-veda/>

¹⁴³ Abeceda peněz. Úvod [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://www.abecedapenez.cz/cs/uvod>

¹⁴⁴ Ministerstvo financí ČR. Finanční gramotnost [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz>.

¹⁴⁵ Rámcový vzdělávací program. Katalog materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/19139/katalog_materialu_pro_rozvoj_financi_gramotnosti.pdf

¹⁴⁶ Rámcový vzdělávací program. Katalog materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/19139/katalog_materialu_pro_rozvoj_financi_gramotnosti.pdf. Str. 7

¹⁴⁷ KLÍNSKÝ, Petr, MÜNCH, Otto a CHROMÁ, Danuše. *Ekonomika: ekonomická a finanční gramotnost pro střední školy*. 4., upr. vyd. Praha: Eduko, 2013. ISBN 978-80-87204-82-5.

jak v oblasti Ekonomiky, tak v oblasti Společenskovedních základů. Finančním produktům je pak v této publikaci věnována celá osmá kapitola.¹⁴⁸

Užitečný ve výuce může být také *Slabikář finanční gramotnosti*, který se zaměřuje i na psychologickou stránku přístupu k financím, ochraně spotřebitele a jinými tématy, která s finančními produkty nutně souvisí. Šestý oddíl se přímo věnuje finančním produktům jako takovým.¹⁴⁹

Katalog materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti však vyšel v roce 2014, mnoho zmíněných učebnic je o několik dalších let starší, proto je nemůžeme považovat za zcela aktuální. Pokud se podíváme na aktuální dokumenty vydávané MŠMT, tyto publikace v seznamu schválených učebnice pro výuku na středních školách k roku 2023 nenajdeme. Přesto zde stojí za zmínku minimálně jako další potenciální zdroj informací.

Dle seznamu schválených doložek učebnic pro SŠ vydaných MŠMT v r. 2023 můžeme aktuálně zmínit učebnici od nakladatelství Computer Media spol. s. r. o. *Občanský a společenskovední základ – Ekonomie*, jejíž platnost doložky je až do roku 2028. Tuto učebnici zmínilo, že využívá, taktéž několik účastníků výzkumu, kteří vyučují na víceletých i čtyřletých gymnáziích. Učebnice je kromě výkladové části doplněna také o různé příklady z praxe – najdeme v ní např. QR kódy, které odkazují na internetové zdroje.¹⁵⁰

Dále mezi doložkami můžeme najít *Ekonomiku 1–4 pro ekonomicky zaměřené obory středních škol* od Eduko nakladatelství, s. r. o. Zde jsou finanční produkty a finanční trh obecně probírány mnohem více do hloubky. Jak tedy již sám název napovídá, není nejvhodnější k výuce finančních produktů na všeobecná gymnázia či střední odborné školy, které nejsou ekonomicky zaměřené, ale výborně podpoří výuku na středních odborných školách, které jsou zaměřené ekonomicky.¹⁵¹

¹⁴⁸ Rámcový vzdělávací program. Katalog materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/19139/katalog_materialu_pro_rozvoj_financni_gramotnosti.pdf.

¹⁴⁹ NOVÁKOVÁ, Vladimíra a SOBOTKA, Věroslav (ed.). *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011. ISBN 978-80-904396-1-0.

¹⁵⁰ ZLÁMAL, Jaroslav, Zdeněk MENDEL a Petra NAVRÁTILOVÁ. *Občanský a společenskovední základ – Ekonomie*. Aktualizované 3. vydání. Prostějov: Computer Media, 2019. ISBN 978-80-7402-279-1.

¹⁵¹ KLÍNSKÝ, MÜNCH, FRYDRYŠKOVÁ, ČECHOVÁ. *Ekonomika 1–4 pro ekonomicky zaměřené obory středních škol*. 3. aktualiz. Vydání. Praha: Eduko nakladatelství, s.r.o., 2023

Na trhu je samozřejmě mnoho dalších učebnic, pracovních sešitů, publikací a materiálů a je třeba vybírat nejen z toho, co odpovídá obsahu výuky na daném typu střední školy či gymnázia, ale také tak, aby obsah vyhovoval danému pedagogovi.

2.6.2 Metody ve výuce finančních produktů

Výzkumná část této práce se zabývala otázkou, jak výuka finančních produktů probíhá v praxi. Kromě toho, jakým způsobem pedagog dodržuje rámcové a školní vzdělávací programy, jsou součástí výuky i různé metody a přístupy, které učitelé ke své výuce zvolí. Tato kapitola se proto zabývá především těmi, které účastníci výzkumu nejčastěji zmiňovali, a těmi, které vedou k naplnění požadovaných cílů a kompetencí obsažených ve vzdělávacích dokumentech, a stručně pojednává o vybraných metodách.

Výukovou metodou rozumíme systém činností učitele a žáků, které vedou naplnění určitých vzdělávacích cílů na různých úrovních. Kromě toho také rozvíjí různé kompetence žáků.¹⁵² Volbu metody ale ovlivňuje hned několik faktorů, nejen její cíle. Je to především faktor času, tedy kolik prostoru ve výuce je možné dané metodě věnovat. Zásadní roli hraje i osobnost učitele a jeho odborná a metodická vybavenost i zkušenosti. Výběr ovlivní i třídní prostředí, jako je věk, počet žáků ve třídě, technická vybavenost učebny, zvláštnosti třídy aj.¹⁵³

V zásadě bychom však mohli říci, že všichni účastníci využívali metody E-U-R (evokace-uvědomění-reflexe).¹⁵⁴ Důvod je zde zcela jednoznačný – základní znalosti finančních produktů by měli mít žáci již ze základního stupně vzdělávání a středoškolské vzdělání na něj navazuje. Evokace je proto u tématu finančních produktů zcela zásadní, učitel musí primárně zjistit, na jaké úrovni tyto znalosti žáků jsou. Zcela nejčastěji se v této fázi využívají aktivizující metody jako **brainstorming**, **myšlenkové mapy**, které pomohou dosavadní znalosti utřídit, anebo metoda dotazování formou připravených otázek. Obdobou zde bývaly uváděny **diskusní metody**. Zajímavějšími aktivitami pak mohou být různé

¹⁵² Národní ústav pro vzdělávání, vzdělávací poradenství a další vzdělávání. Metody a formy výuky [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: https://nuov.cz/uploads/AE/evaluační_nastroje/11_Metody_a_formy_vyuky.pdf

¹⁵³ MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. Str. 50

¹⁵⁴ Výzkumný ústav pedagogický v Praze. E-U-R [online]. In: Pedagogický lexikon [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/E/E-U-R

didaktické hry. Zajímavou inspirací pak bylo zapojení **situační metody** i do evokační fáze, kdy žáci (většinou ve skupinkách, dvojicích, ale i samostatně) dostanou modelový příklad s problémem, který musejí vyřešit.¹⁵⁵

Následně se výsledky této aktivity společně s žáky rozeberou. Stejnou aktivitu pak znovu opakují ve fázi reflexe tématu, kdy žáci problém rozebírají na základě nově získaných poznatků a zkušeností a následně je aplikují, přičemž hlavní důraz u této metody je následná komparace výsledků před a po získání nových znalostí.

Nejčastěji využívanými metodami k předávání informací jsou **slovní metody** formou monologickou, tedy **výklad** o finančních produktech, ale i dialogickou, kdy je výklad doplněn o **diskuse**. Právě forma diskuse je zjevně hojně využívanou metodou, která vede k naplnění cíle praktického porozumění u žáků. Dává prostor k různým otázkám, zamyšlením se nad různými praktickými příklady.¹⁵⁶ Vhodnou formou výkladu u finančních produktů by mohlo být zvolení **metody problémového** výkladu. V takovém případě jsou žáci postaveni před určitý problém (např. když má žák volné finanční prostředky, tak jak by s nimi měl naložit, aby je zhodnotil v nějaké modelové situaci) a neznají na něj správnou odpověď. Společně s vyučujícím se pak k adekvátnímu výsledku musejí dopracovat a postupně se seznamují s jednotlivými fázemi řešení, ale i s novými znalostmi.¹⁵⁷

Větší množství účastníků také využívá různé **spolupracující subjekty** z bankovních institucí, kteří na škole zrealizují **přednášku**, nebo přímo vedou určitý výukový blok. Podobně užitečná je i **beseda** či **exkurze** v bankách či jiných spolupracujících institucích.

Kromě výkladu a diskuse se následně využívají **práci s učebnicí, pracovními listy** či **práci s textem**. Jak bylo ale rozebíráno u hloubkového rozhovoru, tyto metody u výuky finančních produktů nebyly u vybraných účastníků příliš oblíbené.

Součástí výkladu jsou neoddelitelně i **názorně demonstrační metody**, kdy vyučující pracují především s příklady z vlastního života.

¹⁵⁵ RYCHENOVSKÁ, Pavla. Aktivizující výukové metody [online]. In: RVP.cz [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/14483/AKTIVIZUJICI-VYUKOVE-METODY.html>

¹⁵⁶ MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. Str. 108

¹⁵⁷ KALHOUS, Zdeněk a OBST, Otto. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4.

Další nejčastěji zmiňovanou metodou je **projektová výuka**. Ta klade důraz na aktivní zapojení studentů do projektů, kteří řeší modelové situace. Důležitá je zde aplikace teoretických znalostí, ale i používání kritického myšlení, využívání různých digitálních prostředků aj., což rozvíjí i další klíčové dovednosti. Na projektech pracují žáci nejčastěji ve skupinách, což dále rozvíjí schopnost spolupráce a komunikace. Podstatnou součástí projektů je i samostatné vyhledávání si informací. Díky tomu se žáci naučí samostatně vyhledávat, porovnávat a kriticky zhodnotit různé finanční produkty a zodpovědně se rozhodovat na základě mnohých faktorů, které ovlivňují jejich rozhodnutí. Výhodou této metody je i to, že se žáci během projektu setkají s aktuální nabídkou produktů, díky čemuž se dostanou do kontaktu s reálnými bankami a pojišťovnami, které mohou jednou ve svém reálném životě využívat.¹⁵⁸

K reflexi se účastníci výzkumu uchylují po každé aktivitě – společně rozebrat daný projekt, modelovou situaci, ale i diskusi je podstatnou zpětnou vazbou studentů. Zejména reflexivní diskuse jsou důležité k tomu, aby měl i vyučující zpětnou vazbu od studentů, zda probíranou látku skutečně pochopili a došli k vytyčeným vzdělávacím cílům. Především v oblastech finanční gramotnosti tak učitelé reflektují aktuální potřeby žáků a svou výuku díky tomu snáze individualizují.

U všech výše jmenovaných metod dochází ke kombinování forem výuky – někdy vyučující pracují s celou třídou frontálně, jindy využívají kooperativní skupinové výuky, nutná je ale i samostatná práce žáků, jelikož v případě finančních produktů je nutné, aby si žáci „osahali“ problém, který mají před sebou, sami, aniž by u toho spoléhali na někoho druhého. Navíc zkušenosti a názory jednotlivců se liší, takže i v případě skupinové práce, co vyhovuje jednomu, nemusí zdaleka vyhovovat druhému.¹⁵⁹

Učitelé metody kombinují a snaží se, aby byly naplněny výukové cíle napříč jejich škálou. Z hlediska Bloomovy taxonomie je pro učitele často velmi náročné, aby nezůstávali ve své výuce pouze u „zapamatuj si“, „pochop“ a „použij“, k čemuž by mohlo spojení metod výkladu, diskuse a následně např. testu docházet. Vybrané další metody jsou proto těmi,

¹⁵⁸ MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. Str. 168-171

¹⁵⁹ MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. Str. 32

kteřé mohou přispět i k analýze souvislostí, hodnocení svého výběru.¹⁶⁰ Tvořivý cíl výuky je u finančních produktů obtížnější k jeho naplnění, avšak i zde můžeme žákům např. v rámci projektu zadat tvořivou činnost, kdy si zahrají na banku a mají za úkol vytvořit svůj vlastní finanční produkt. Většina účastníků výzkumu, a to včetně těch z ekonomicky zaměřených středních škol, totiž přistupuje k výuce finančních produktů pouze z hlediska spotřebitele. Přitom být schopný vidět problém i z druhé perspektivy, tedy toho, kdo finanční produkt nabízí, je pro kritické myšlení zcela zásadní.

Tato kapitola zdaleka nevyjmenovává všechny existující metody a způsoby, jak v nich využít téma finančních produktů. Metody byly vybrány na základě odpovědí účastníků ve výzkumu a také toho, co si myslíme, že by mohlo být do výuky o finančních produktech přínosnou inspirací.

¹⁶⁰ Bloomova taxonomie. In: Pedagogický lexikon [online]. [Praha]: Národní ústav pro vzdělávání, [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/B/Bloomova_taxonomie

Závěr

Práce poskytuje vhled do výuky finančních produktů na středních školách a gymnáziích. Teoretická část se se opírá o teoretickou znalost finančních produktů, jejich definici, klasifikaci a terminologii. Zabývá se v podstatě tím, co by mělo být v základu obsahem učiva ve výuce na všech typech středních škol a gymnáziích. U každého finančního produktu se zaměřujeme především na jeho výhody a nevýhody, na které by měl učitel žáky upozorňovat a které by měl být student schopen zvážit při svém rozhodování o nejlepším finančním produktu pro svou životní situaci. V neposlední řadě se také zabývá fungováním systému, jako jsou banky, pojišťovny apod., které se světu financí týkají.

V praktické části se zaměřuje především na rozmanitost přístupů a metod. Zabývá se rozborem vzdělávacích dokumentů a poukazuje na rozdílnosti mezi teoretickými východisky a praxí na školách. Tím se snaží zodpovědět výzkumnou otázku, jak probíhá výuka na středních školách a jakým způsobem se liší. K dosažení odpovídajících výsledků byly zvoleny metody kvalitativního výzkumu, a to konkrétně analýza vzdělávacích dokumentů, hloubkový rozhovor s vybranými učiteli a následná komparace.

Finanční produkty jsou součástí výuky finanční gramotnosti. Provedená analýza zdůrazňuje význam finanční gramotnosti v rámci širšího vzdělávacího kontextu a poukazuje na to, jak důležité je praktické porozumění studentů. Praktické zaměření výuky je v zásadě jediným způsobem, jak maximalizovat úspěch při snaze naplnit požadované cíle finančního vzdělávání.

V průběhu výzkumu bylo zjištěno, že i přes existenci značného množství plánů, metodik a materiálů se ve výuce finančních produktů objevuje nemalé množství překážek. Jako nejvíce limitující faktory se odhalil problém s nedostatečnou kompetencí učitelů, dále omezení zdrojů a materiálů jak ve výuce, tak k její přípravě, nedodržování rámce školních a vzdělávacích programů, nedostatek času na výuku, ale i rozdílnost názorů na způsoby výuky. Přesto se ukázalo, že všichni účastníci výzkumu považují výuku finanční gramotnosti (včetně finančních produktů) za naprosto zásadní a uvítali by prostor ke zlepšení současné situace.

Podobně zaměřený výzkum na výuku finanční gramotnosti proběhl v posledních letech pod záštitou České školní inspekce. Výzkum této práce se s výsledky výzkumu ČŠI v zásadě shodují, čímž se jednoznačně potvrdila potřeba lepšího propojení teoretického rámce výuky s jejím praktickým zaměřením, ale i zlepšení podpory pedagogů v jejich výuce a též zvýšený apel na důležitost výuky finanční gramotnosti na středních školách a gymnáziích.

Práce v závěrech svého výzkumu navrhuje i možná řešení těchto překážek a poskytuje přehled vybraných výukových metod a přístupů, které by mohly být inspirací. Je zřejmé, že pokud mají být studenti připraveni na finanční nezávislost a odpovědnost, musí být výuka finančních produktů chápána jako nezbytná součást vzdělávání, která s sebou nese nutnost neustálé adaptace vzhledem k rychle se vyvíjejícímu světu financí.

Seznam použitých informačních zdrojů

Tištěné odborné publikace

1. ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Finanční gramotnost žáků základních škol a výuka finanční gramotnosti na středních školách*. 1. vydání. Praha: Česká školní inspekce, 2023. ISBN 978-80-88492-35-1
2. DAŇHEL, Jaroslav. *Pojistná teorie*. 2. vyd. [Praha]: Professional Publishing, 2006. ISBN 80-86946-00-2
3. DUCHÁČKOVÁ, Eva. *Principy pojištění a pojišťovnictví*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Ekopress, c2009. ISBN 978-80-86929-51-4.
4. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000
5. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
6. HRADEC, Milan; KŘIVOHLÁVEK, Václav; ZÁRYBNICKÁ, Jana. *Pojištění a pojišťovnictví*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2005. 206 s. ISBN 80-86754-48-0.
7. JANDA, Josef. *Spořit nebo investovat? Finance pro každého*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3670-9
8. JŮVA, Vladimír. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8
9. KALABIS, Zbyněk. *Základy bankovníctví: bankovní obchody, služby, operace a rizika*. Brno: BizBooks, 2012. ISBN 978-80-265-0001-8.
10. KALHOUS, Zdeněk a OBST, Otto. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4
11. KUTHAN, Robert, Naděžda PELCOVÁ a Zbyněk ZICHA, ed. *Kapitoly z didaktiky filosofie, etiky a společenských věd*
12. LIŠKA, Václav a GAZDA, Jan. *Kapitálové trhy a kolektivní investování*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2004, 525 s. ISBN 80-864-1963-0.

13. MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5
14. PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9
15. SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek)*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-41-2.
16. SYROVÝ, Petr. *Investování pro začátečníky*. 2., přeprac. vyd. Investice. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3486-6.
17. ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6

Elektronické dokumenty

1. BÁRTOVÁ, Monika. *Finanční gramotnost studentů středních škol*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2015. Bakalářská práce. Dostupné z: https://theses.cz/id/z04pkk/BDP_Brtov_Monika.pdf
2. KLIMEŠ, Lukáš. *Zhodnocení úrovně finanční gramotnosti u studentů středních škol*. Brno: Vysoká škola regionálního rozvoje a Bankovní institut – AMBIS, Katedra regionálního rozvoje, 2020. Bakalářská práce. Dostupné z: https://is.ambis.cz/th/eczqt/Lukas_Klimes_bakalarska_prace_Zhodnoceni_urovne_finančni_gramotnosti_u_studentu_strednich_skol.pdf
3. KUBCOVÁ, Lucie. *Finanční gramotnost ve školních vzdělávacích programech středních škol v Jihomoravském kraji*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2020. Bakalářská práce. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/q8jxg/KubcovaLucie_465031_Bc_final.pdf
4. LOKAJ, Jaroslav. *Alternativní investice*. Znojmo, 2017. Bakalářská práce. Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo s.r.o. Dostupné také z: <https://theses.cz/id/nh1vj/21212545>

5. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. PISA 2021: šetření v oblasti finanční gramotnosti [online]. [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/narodni-registr-projektu/projekty-financniho-vzdelavani/pisa-2021-setreni-v-oblasti-financni-gra-3214>
6. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [pdf]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>
7. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 63 – 41 – M/02 Obchodní akademie [pdf]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvpsov/ciste/63-41-M02.pdf>
8. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [pdf]. Praha, září 2021. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>
9. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro obor 53 – 41 – M/03 Praktická sestra [pdf]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvpsov/ciste/53-41-M03.pdf>
10. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro obor 26 – 51 – H/02 Elektrikář - silnoproud [pdf]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvpsov/ciste/26-51-H0102.pdf>
11. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 63 – 41 – M/01 Ekonomika a podnikání [pdf]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvpsov/ciste/63-41-M01.pdf>
12. Národní ústav pro vzdělávání, vzdělávací poradenství a další vzdělávání. Metody a formy výuky [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: https://nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/11_Metody_a_formy_vyuky.pdf
13. PALEČKOVÁ, RNDr. Jana, Mgr. Lucie ŘEZÁČOVÁ a Vladislav TOMÁŠEK. Mezinárodní šetření PISA 2012: *Finanční gramotnost patnáctiletých žáků* [online]. Praha, 2014 [cit. 2020-08-30]. Dostupné z: [93](https://www.csicr.cz/Prave-</div><div data-bbox=)

- [menu/Mezinarodni-setreni/PISA/Narodni-zpravy/Ceska-skolni-inspekce-zverejnuje-zpravu-z-setreni](#). Česká školní inspekce
14. PRŮCHA, Jan. *Příručka pro učitele k rozvíjení finanční gramotnosti žáků* [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/2674/PRIRUCKA-PRO-UCITELE-K-ROZVIJENI-FINANCNI-GRAMOTNOSTI-ZAKU.html>
 15. Rámcový vzdělávací program. Katalog materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/19139/katalog_materialu_pro_rozvoj_financni_gramotnosti.pdf
 16. ŠIGUTOVÁ, Nikol. *Přístup učitelů k výuce finanční gramotnosti v nižším sekundárním vzdělávání*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2023. Bakalářská práce. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/wgkbe/Sigutova_bakalarska_prace.pdf
 17. Školní vzdělávací program pro školní rok 2023/2024. In: Gymnázium Kodaňská [online]. Praha: Gymnázium Kodaňská, 2023 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: https://www.gymnaziumkodanska.cz/prilohy/gk8_svp_23-24.pdf
 18. Školní vzdělávací program pro školní rok 2023/2024. In: Gymnázium Kodaňská [online]. Praha: Gymnázium Kodaňská, 2023 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: https://www.gymnaziumkodanska.cz/prilohy/gk4_svp_23-24.pdf

Tištěné didaktické a metodické publikace

1. HESOVÁ, Alena a Eva ZELEDOVÁ. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, divize VÚP, 2011.
2. KLÍNSKÝ, MÜNCH, FRYDRYŠKOVÁ, ČECHOVÁ. *Ekonomika 1–4 pro ekonomicky zaměřené obory středních škol*. 3. aktualiz. Vydání. Praha: Eduko nakladatelství, s.r.o., 2023
3. KLÍNSKÝ, Petr a Danuše CHROMÁ. *Finanční gramotnost: úlohy a metodika*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2009
4. KLÍNSKÝ, Petr, MÜNCH, Otto a CHROMÁ, Danuše. *Ekonomika: ekonomická a finanční gramotnost pro střední školy*. 4., upr. vyd. Praha: Eduko, 2013. ISBN 978-80-87204-82-5.
5. KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2.
6. NOVÁKOVÁ, Vladimíra a SOBOTKA, Věroslav (ed.). *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011. ISBN 978-80-904396-1-0.
7. ZLÁMAL, Jaroslav, Zdeněk MENDL a Petra NAVRÁTILOVÁ. *Občanský a společenskovední základ – Ekonomie*. Aktualizované 3. vydání. Prostějov: Computer Media, 2019. ISBN 978-80-7402-279-1.

Internetové zdroje

1. Akcie.cz - investice, burza, RM-SYSTÉM, kurzy, akcie online [online] Dostupné z: <https://www.akcie.cz/> [20.11.2023].
2. Bloomova taxonomie. In: Pedagogický lexikon [online]. [Praha]: Národní ústav pro vzdělávání, [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/B/Bloomova_taxonomie
3. Česká národní banka. Finanční a ekonomická gramotnost [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/financni-a-ekonomicka-gramotnost/
4. Členové Asociace penzijních společností ČR | Výpis členů. Asociace penzijních společností ČR [online] Dostupné z: <https://www.apscr.cz/doplnekove-penzijni-sporeni/> [20.11.2023].
5. DOSKOČILOVÁ, Veronika. Na jaké finty a triky vás budou lákat finanční poradci?. Měsíc.cz [online]. 20. 2. 2024. Dostupné online. ISSN 1213-4414
6. Kontokorent až 60 000 Kč | Přecherpaní účtu | Komerční banka. [online] Dostupné z: <https://www.kb.cz/cs/obcane/pujcky/kontokorent> [20.11.2023].
7. Ministerstvo financí ČR. Finanční gramotnost [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz>.
8. ORGANIZACE PRO HOSPODÁŘSKOU SPOLUPRÁCI A ROZVOJ. PISA [online]. [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/pisa/>
9. Platební karty | Komerční banka [online] Dostupné z: <https://www.kb.cz/cs/obcane/karty> [20.11.2023].
10. Podmínky pro získání hypotéky 2023. Vše o bankách a bankovních produktech: srovnávače, pobočky, bankomaty | Banky.cz | Banky.cz [online] Dostupné z: <https://www.banky.cz/podminky-hypoteky/>
11. RYCHENOVSKÁ, Pavla. Aktivizující výukové metody [online]. In: RVP.cz [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/14483/AKTIVIZUJICI-VYUKOVE-METODY.html>

12. Výzkumný ústav pedagogický v Praze. E-U-R [online]. In: Pedagogický lexikon [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/E/E-U-R
13. Bankovní statistika - Česká národní banka [online]. 2023 [cit. 2023-11-20]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/bankovni-statistika/bankovni-statistika/
14. Co je to bankovní systém? - Finanční vzdělávání. [online] Dostupné z: <https://www.financnivzdelavani.cz/svet-financi/bankovnictvi/co-je-to-bankovni-system> [20.11.2023].
15. Co děláme – Česká bankovní asociace [online] Dostupné z: <https://cbaonline.cz/co-delame> [20.11.2023].
16. Výsledky měření finanční gramotnosti 2020: FINANČNÍ PRODUKTY A SPOTŘEBITELSKÉ ÚVĚRY. Ministerstvo financí ČR - Proč se finančně vzdělávat? [online] Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/prodorniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/financni-produkty-a-spotrebitelske-uvery-3242/> [20.11.2023].
17. Spořicí nebo vkladový účet - Finanční vzdělávání. Úvod - Finanční vzdělávání [online] Dostupné z: <https://www.financnivzdelavani.cz/svet-financi/bankovnictvi/bankovni-produkty/sporici-nebo-vkladovy-ucet> [20.11.2023].
18. ČSOB – Stavební spoření [online] Dostupné z: <https://www.csob.cz/lide/sporeni/stavebni-sporeni> [20.11.2023].
19. Penzijní připojištění - Asociace penzijních společností ČR. Asociace penzijních společností ČR [online] Dostupné z: <https://www.apscr.cz/penzijni-pripojisti> [20.11.2023]
20. Doplnkové penzijní spoření | Penzijko | DPS | Spoření na penzi. Asociace penzijních společností ČR [online] Dostupné z: <https://www.apscr.cz/doplnkove-penzijni-sporeni/> [20.11.2023].
21. Inflace, spotřebitelské ceny | ČSÚ. Český statistický úřad | ČSÚ [online] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/inflace_spotrebitelske_ceny [20.11.2023].

22. Stanoviska k regulaci finančního trhu: RS2014-02 [online]. 2024 [cit. 2024-04-01]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/legislativni-zakladna/stanoviska-k-regulaci-financniho-trhu/RS2014-02>
23. SLOVNÍK spisovného jazyka českého [online]. 2023 [cit. 2023-11-20]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=produkt&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>
24. Bitcoin [online]. 2024 [cit. 2024-04-01]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/bitcoin/>
25. Finanční vzdělávání: Slovník [online]. [cit. 2024-04-01]. Dostupné z: <https://www.financnivzdelavani.cz/slovník/u>
26. How to Invest in Cryptocurrencies [online]. 2024 [cit. 2024-04-01]. Dostupné z: <https://bitmarkets.com/cs/how-to-invest-in-cryptocurrencies>
27. Abeceda peněz. Úvod [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://www.abecedapenez.cz/cs/uvod>
28. Česká národní banka. Ota negramota [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/financni-a-ekonomicka-gramotnost/ota-negramota/
29. Otevřená věda. Nezkreslená věda [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://www.otvorenaveda.cz/cs/pro-verejnost/nezkreslena-veda/>
30. Dluhy českých domácností stouply na 2,21 bilionu, nejvíce dluží za úvěry na bydlení [online]. Praha: iROZHLAS.cz, 2023 [cit. 2024-04-01]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/ekonomika/dluhy-domacnosti-cesko-221-bilionu-uvery-na-bydleni_2307311144_ara